

ଚିତ୍ର ଜିଜ୍ଞାସୀ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାଚରଣା ଚିନ୍ତା

६८७७

ଜଳିନୀ ଓ ଲାଲ
ଫାଲଗୁନ ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ର

ବିଧିବଦ୍‌ଗୁଣସମନ୍ୱିତା ଅଶେଷସୌଜନ୍ୟଯୁକ୍ତା ପରମମାନନ୍ୟା
ତାମଣ୍ଡାର ଲକ୍ଷ୍ମୀସ୍ୱରୂପା ରାଜମାତା ଶ୍ରୀମତୀ କଳକମଳା
ଦେବୀଙ୍କ

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କରକମଳେଷୁ ।

ମହାଦେବୀ !

ଶ୍ରୀପଦସଙ୍କୁଳ ଏହି ସସାର-ଅରଣ୍ୟ
ନାଗଜନ୍ମ ଚରକାଳ କଷ୍ଟକେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ,
ନାଗର ବେଦନା ଘୋର ଅଶାନ୍ତି ତାଡ଼ନା
ନାଗ ବିନା ଅନ୍ୟେ ତାହା ନ ବୁଝଇ କେବେ;
ଅଗଣନ ଦୁଃଖବାତ୍ୟା ସତ୍ତ୍ୱେ ବିଶ୍ୱେ ନାଗ
ପ୍ରାଣର ପରମାତ୍ମ୍ୟ ଚିତ୍ତମୁକ୍ତିଦାତା
ସ୍ୱାମୀର ଶ୍ରୀମୁଖ ଦେଖି ଭୁଲିଯାଏ ସବୁ.
ଅରୁଣ ତପନ ଦେଖି ଯୌବନର ଦ୍ୱାରେ
ଭୁଲିଯାଏ ଚକ୍ରବାକୀ ଯେସନ ବିଚିତ୍ର
ନାଡ଼ିକୃଷ୍ଣ ମସୀନିର ତାମସୀ ଯାମିନୀ
ସମାନ ବେଦନା-ବାତ୍ୟା ଗୋ ରାଜଜନନି,
ବହଇ ଶୁଷ୍କାକାରେ ବେନିଙ୍କ ଲବନେ ।
ସୁପ୍ତ ବିପଦେ ତର ଉର୍ବର ମସ୍ତିଷ୍ଠେ
ସ୍ନେହ ସୌଜନ୍ୟର ଯେଉଁ ମନାକିନ୍ୟାସ

ବହୁଅଛି ଅବିରତ ସ୍ବପନାନ୍ତ କରି
 ସମସ୍ତ ବାମଣା ଧରା ଚୌଦାନତନୁକେ !
 ସଦର୍ଶନେ ତାହା ଏହି ବୃଷକତନୟା
 ଚର ଦିନୁ ମୁଣ୍ଡ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରକା ଲେକନେ
 ଚକୋରପ୍ରଭମ ଅମିଥ ହୁ ଧାଇଁ ଦେବ,
 ପବନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ଚର ଅନୁଗତ ।
 ଦେଇ ମୁହିଁ ବାମଣାର ବୃଷିଲକ୍ଷ ଧନ
 ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିଧେୟ ଏକା; ମାତ୍ର ସେ ସାମର୍ଥ୍ୟ
 ହରଅଛି ଏକାବେନେ ନିର୍ଦୟ ନିୟତି,
 ଦେବ ! ମୁଁ ଅନାଥା, ପ୍ରାଣ ମୋର ମରୁରୁମି ।
 ସଜୀବ-ସାହୃଦ୍ୟ-ବନ-ବିହାର-ରସିକ
 ବୀର ବିକ୍ରମଙ୍କ ସେହି ଚୌଦାନ ଶୋଣିତ
 ଚନ୍ଦ୍ରମାନ ପ୍ରାଣେ ତର । ଯୋଗକଳା ରଜା
 ଅତୁଳ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଶ୍ରୀସଜିବ ନନ୍ଦ
 ବଜ୍ରନୟାହୃତ୍ୟାକାଶ-ଉଜ୍ଜ୍ବଳ-ଜ୍ୟୋତିଷ
 ଶୁଦ୍ଧଲକ୍ଷ୍ମୀ କୁଳବଧୂ; ରାମରାଜ୍ୟ ଛବି
 ଦେଖାଇଥିଲେ ଯେ ଦିନେ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷେ
 କରାଳ ସମର ଜ୍ବର ଉଜ୍ଜ୍ବଳ କବିତ୍ବ
 ରକ୍ଷା କଲେ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ପ୍ରକୃତିରଞ୍ଜନ
 ସେହି ଶ୍ରୀ ଦିବ୍ୟଶଙ୍କର ପାଟରାଣୀ ତୁମ୍ଭେ ।
 ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷୀତେ ଅଜି ଯୋଗ୍ୟ ଉପହାର
 ନ ପାଇ ଜଗତେ କିଛି ଗୋ ରାଜଜନନୀ !

(୩)

ଦୁଳସମ୍ପର୍କ କାଶି ସାହିତ୍ୟ ଅକ୍ରମ
ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟବନ୍ଧୁ ଅକ୍ରମ ଅଦର
ଜନସ୍ଥାନ କେତୋଟି ଏ କବିତାପ୍ରସ୍ତୁତ
“ଚିତ୍-ବିକାଶ ” ର ଚାଲ ଅପରି ଶ୍ରବଣେ ।
ସାଦରେ ଗୁପ୍ତତା ଦେଲେ ଚରତାର୍ଥ ଦେବ ।

ଦେବଦୁର୍ଗ, ବାମନା । }
୧୯୨୭ ସାଲ । }

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମୁକର ଅଜ୍ଞାନା
ସୁଲେଚନା ଦେଇ ।

ସୂଚିପତ୍ର

ପଦ୍ୟ

ପୃଷ୍ଠା

ପଦ୍ୟ—

ବାଣୀବନ୍ଦନା ...	୧
ବାଲ୍ୟ ଭୂମି	୨
ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ	୫
ବର୍ଷାରୁ	୮
ଅଶା	୧୧
ନବ ବର୍ଷ	୧୩
ମୁଖାଲିନୀ ଦେବୀ	୧୫
ଅଶୋକବନରେ ସୀତା	୧୭
ଦୋରାବଣ୍ୟ ଦମୟନ୍ତୀ	୧୯
ସାବିତ୍ରୀ	୨୧
ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କର ଶିଳ୍ପ	୨୨
ମଳୟାଜଳ ...	୨୮
ପଦ୍ୟ	୩୦
ବସନ୍ତ-ନିବାସ	୩୨
ସୁସାରସେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭ	୩୩
ଦୁଷ୍ଟିନ୍ତା	୩୭

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ମାତା	୩୭
ସୁଖ କାହିଁ ? ...	୩୯
କପାଳ କାନ ?	୪୧
ପ୍ରେମମୟ	୪୪
ତରୁ ...	୪୬
ବସନ୍ତ ଝୁମା	୪୭
କଣ୍ଡାଗଛ ...	୪୯
କୌଣସି ପକ୍ଷୀ ପ୍ରତି :	୫୧
ମୃତ୍ୟୁ ...	୫୩
କଳ୍ପନା ଦେବୀ	୫୪
ଧନୁକୁଳା	୫୬
ବୃକ୍ଷ ଗଛ	୫୯
ଅକ୍ଷୟ	୬୨
କିଏ ହୁ ?	୬୪
ନାଗଜାତି ...	୬୭
ବୈଧବ୍ୟ ଦଶା	୭୦
ବିଧବା ଅଶା	୭୩
ଅନାଥା	୭୫
ଗୃହଜୀବ ଗ୍ରନ୍ଥ ...	୭୭
ବୃନ୍ଦାବନ କଳିକା ପ୍ରତି ...	୭୮
ଭରା ନଦୀ ପ୍ରତି ...	୮୦

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ପୀଡ଼ିତା ସଂସ୍ଥା	୮୨
ଲୋକାପବାଦ 	୮୪
ଦ୍ଵାସ୍ୟମୁଖେ ଅଦୁଷ୍ଟରୁ କର ପରିହାସ ...	୮୬
ବୃନ୍ଦାବନ 	୮୭
ଫୁଲର ଭାଗ୍ୟ ...	୮୯
ନିରୁଦ ନିଳୟ	୯୧
ମାଆର ଛାକ	୯୩
ଶ୍ରୀକବାସରେ	୯୪
ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ 	୯୭
ଚକ୍ରାବୃତ୍ତ ପ୍ରତି ଉତ୍କଳଜନନୀଙ୍କ ଉକ୍ତି	୯୯
ବରକଥା ...	୧୦୧
ପ୍ରବୃତ୍ତି	୧୦୩

ଗାଦ୍ୟ—

ନାଗଜାତର ଅଧିକାର	୧୦୫
ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ ...	୧୧୫
ହୃଦ୍‌ନାଶର ଶିକ୍ଷା ...	୧୨୦
ଗୃହଣୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ...	୧୨୮
ପତିଭକ୍ତି ...	୧୪୩

ଚିତ୍ର-ବିକାଶ ।

ବାଣୀ-ବନ୍ଦନା ।

ଧବଳବରଣା ଧବଳଭୂଷଣା
 ବିଶ୍ଵ-ମାନସବନ୍ଧନା,
 କୋଟିଚନ୍ଦ୍ରକିଶା ସୁଷମା ଧାରଣୀ
 ଅୟି ମାତଃ ବାଣୀପାଣି !
 ଅତି ଦୁର୍ଘା ତ କରନ୍ତି ମୋ ମନ
 ବଜାଇବି ତବ ବାଣୀ,
 ମନ କବି ଭାଗ୍ୟେ ଜନ-ସମାଜରୁ
 ଉପହାସ ଲଭି ସିନା ।
 ଶେଷ ପ'ନ୍ଥାଲୟା ! ପାଦପଦ୍ମ ତଳୁ
 ପାଖୁଡ଼ିଏ ଦେଉ ଯାରେ,
 ମୁକ, କବି-ପଦ ଲଭଇ ଅକ୍ଳେଶେ
 ଖ୍ୟାତି ପାଏ ସମାଜରେ ।
 ସେ ପାଖୁଡ଼ା ଲଭି — ବାକୁ ଗୋ ଜନନି !
 ମୁହିଁ ଟି ଯୋଗ୍ୟା ନୁହଇ,

ପଦ୍ମନାଭ ତଳ ପଙ୍କରୁ ଟୋପାଏ
ଅଧୀନା ଭସା ମାଗଇ ।

ସେ ପବିତ୍ର ପଙ୍କ ଚନ୍ଦନ ପରସ୍ତେ
ଧରିବ ମୋର ଲଲିଟ,

ସନ୍ତାନର ଅଳ ଘେନ ଗୋ ଜନନୀ !
ମନେ ନ ରଖ କପଟ ।

ଦିଅ ବା ନ ଦିଅ ଅଧମା ସୁତାକୁ
ପୋଷିଛି ତ ଚର ଅଶା,
ଆସ ବାଳ୍ୟଭୂମି ! ବସ ମୋର କଣ୍ଠେ
ମୁକ ଭୂଣେ ଦିଅ ଭସା ।

ବାଳ୍ୟଭୂମି ।

ବାଲ୍ୟ ବାସଭୂମି ! ତୋହର ବିରହେ
ବ୍ୟାକୁଳିତ ମୋର ମନ,

ତୋର ଦରଶନ ମାତ୍ରସରେ ସଦା
ଝୁରୁଅଛି ଏ ନୟନ ।

କେଡ଼େ ସୁଖେ ଆହ୍ୱା କଟି ଯାଇଅଛି
ତୋ କୋଳେ ବାଲ୍ୟଜୀବନ,

ଭବନାଜଡ଼ିତ ହୃଦୟେ ଉଦୟ
ହୁଏ ଯଥା ସୁସ୍ଥପନ ।

ଗ୍ରାମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ନାନା ବୃକ୍ଷରାଜି
 ଦିଶେ ଯଥା ଚିତ୍ରରେଖା,
 ଶର ପରିଚିତ ବାଲଭୂମି ମୋର
 ପୁଣି କେବେ ହେବ ଦେଖା ।
 ତୋହର ପ୍ରଶସ୍ତ ଶ୍ୟାମଳ ଭୂମିରେ
 ମହତ୍ତ୍ୱ ହୁଏ ପ୍ରକାଶ,
 ନିକଟସ୍ଥ ବନ୍ ପରିଗାନ ଅସି
 ତୋଷକ ଜନ-ମାନସ ।
 ନୟମାନୁଷ୍ଠମେ ଶତ୍ରୁରୁ ଅସି
 ତୋତେ କରନ୍ତି ଶୋଭିତା,
 ପ୍ରକୃତଲଳନା ନିତ୍ୟ ନବବେଶେ
 ତୋ ନିକଟେ ବିରାଜିତା ।
 ଅସି ପ୍ରିୟଭୂମି ! ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଶୋଭାରେ
 ପରିତ ତୋହର ଜନ,
 ବାଲ କଉମାର ଯାଇଛି ତୋ କୋଳେ
 ଭୁଲି ହେଉ ନାହିଁ ମନୁ ।
 ଅହା ଗୋପେ କାଳେ ହୃଦୟତନ୍ତ୍ରକୁ
 ଛୁଇଁ ତୁ ନ ଥିଲ ଚିନ୍ତା,
 ଥିଲ ଗୋ ବିଶ୍ୱାସ ଅନନ୍ତ ମହାନେ
 ଗାଉଥିଲ ପ୍ରେମଗୀତା ।
 କବା ସୁମଧୁର ଧରଳ ବିଶ୍ୱାସ
 ଅଉ ତା ପାଇବି କାହିଁ,

ସେ କଥା ସ୍ମରଣେ କିଛି ଫଳ ନାହିଁ
ଯାଇଛି ଯା ଚାଲିଯାଉ ।

ଚାଲୁଅଛି ଏବେ ସ୍ୱପ୍ନାର-ପଥରେ
କେ ଜାଣେ ଏଡ଼େ ଖସିତା,

ସଦାୟାବିସ୍ମୟା ହୋଇ ପାଉଅଛି
ପ୍ରତି ପଦରେ କରତା ।

ଏତକ ମାଗୁଣି ହେ ପରମପତି !
ଦିଅ ମୋ ହୃଦୟେ ବଳ,

ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପଠାଇଛୁ ମୋତେ
ଜୀବନେ ହେଉ ସଫଳ ।

ସୁଖରେ ଦୁଃଖରେ ରଖିଥିବି ସଦା
ତବ ଚରଣେ ବିଶ୍ୱାସ,

ତୁମ୍ଭର ପ୍ରେରିତ ଆଦେଶ ପାଳିବି
ପରଶେ ଦେବି ଆଶ୍ୱାସ ।

ମୁଁ ଛାଡ଼ି ଅବଳା ଜ୍ଞାନରୁଦ୍ଧି ସ୍ଥାନା
କର ମୋତେ କୃପା ଦାନ,

ଏ ଭବସାଗର କେମିତି ତରବି
ତବ ବିନା ଭଗବାନ !

ଅସ୍ଥିର ହେଉଛି ହୃଦୟ ମୋହର
ଦେଖାଇ ଦିଅ ହେ ପଥ,

ତୁମ୍ଭ ଆଜ୍ଞା ପାଳି ଧନ୍ୟ ହେଉ ପ୍ରାଣ
ସିଦ୍ଧ ହେଉ ମନୋରଥ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ।

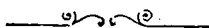

କ୍ରିୟାମାବଶେଷେ ସ୍ବଗଣ ସହୃଦେ
 ଗଲେ ଏବେ ନିଶାନାଥ,
 ବେଶ ପାଳଟିଲୁ ଧରଣୀସୁନ୍ଦରୀ
 ଆସିଲୁ ରମ୍ୟ ପ୍ରଭାତ ।
 ଶୁଭ୍ରବସ୍ତ୍ରାବୃତ୍ତା — ଦୃଢ଼ ରବି ବାର୍ତ୍ତା
 କହିଲୁ କମଳ କଣ୍ଠେ,
 ପ୍ରିୟ ଅଗମନେ କୁସୁମରାଶୀର
 ସୁଖ ଉଠୁକିଲୁ ମନେ ।
 କମଳବନରେ ଖେଳେ ମନୋହର
 ମଧୁର ପ୍ରେମତରଙ୍ଗ,
 ମାତ୍ର କୁମୁଦିନୀ ବିଷାଦ ସରରେ
 ଭାଲି ଦେଲୁ ଆହ୍ୱା ଅଙ୍ଗ ।
 ଅଦୃଶ୍ୟ ଯିଆତା ଦ୍ରସ୍ତ ଜୀବ ଭାଗ୍ୟ
 ଦିଏ ଶୁଭ୍ ଶୁଭ୍ ଫଳ,
 ଭାବି ଅବା କେହି କିସ କର ପାରେ
 ବଢ଼ାଏ ଚିତ୍ତ ବିକଳ ।
 ଧୀରସମୀରଣ ମୋଦେ ବହୁଅଛି
 କରବାକୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା,

ରଙ୍ଗ ବସ୍ତ୍ର ସାଜେ ବଦାଇବା ପାଇଁ
 ପୁରବ ଦିଗ ଅଙ୍ଗନା ।
 ଜମେ ଦିନକର ସୁନାଲ ଗଗନେ
 ଆସି ହେଲେ ବିରଜିତ,
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୟ ରଶ୍ମି ବିଞ୍ଚିଲେ ଧରରେ
 ଦିଶେ ଦିଗ ଆଲୋକିତ ।
 ଦୂର୍ବାଦଳୋପର ଶିଶିରର ବିନ୍ଦୁ
 ଦିଶେ କିବା ମନୋହର,
 ଧରଣୀରାଣିକି ମୁକୁଟାର ମାଳା
 ପିକିଛି ବନ୍ଧ ଉପର ।
 ବନେ ଉପବନେ ମନମୁଗ୍ଧକର
 ଫୁଟିଅଛି କେତେ ଫୁଲ,
 ଫୁଲେ ଫୁଲେ ଭ୍ରମେ ମଧୁ ପାନ କରି
 ଭୁଞ୍ଜେ ହୁଅଇ ଆକୁଳ ।
 ରସାଳବନରୁ ଡାକିଲଣି ପିକ
 ଶାଳବନ୍ଦୁ ଡାକେ ଶାଶୁ,
 ତେଉଁ ଶିବନରୁ ଡାକିଅଛି ଶୁକ
 କପୋତ ହେଉଛି ଘାର ।
 ଗୁଳରୁ ଚଢ଼ିଅ ଉଡ଼ି ଯାଉଛନ୍ତି
 ମୁନିଆ* ଧରୁଛି ତାନ,

* ମୁନିଆ ପକ୍ଷୀ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଉତ୍ତରୁ ଖରା ପ୍ରଖର ହେଲେ
 ସୁଦ୍ଧା ହଲଇ ରବି ଦେଉଥାଏ ।

ତୋହୁ ବିନା ଅଛି ଏଡ଼େ ସାଧା କାର,
 ଶୁଖାଇ ପିଇବ ଦୁଃଖପାରବାର ।
 କ୍ଷଣେ ମାତ୍ର ଯଦି ହେଉ ତିରୋହତ,
 ଚନ୍ଦ୍ରାଳାଳେ ମନ ହୁଅଇ ଜଡ଼ିତ ।
 କିଏ ବର୍ଣ୍ଣିପାରେ ତୋହର ମହମା,
 କେ କହିବ ତୋର ଗୁରୁତର ସୀମା ।
 ତାପିତ ଜନର ଶାନ୍ତି ପ୍ରଦାୟିନୀ,
 ଶକ୍ତିମୟୀ ତୁହି ଭୁବନମୋହନୀ ।
 ତୁ ଯଦି ନ ଥାନ୍ତି ଏ ସାରସଂସାର,
 ହୋଇଥାନ୍ତା ସିନା ଅଶାନ୍ତି ଆଧାର ।
 ତୋ କୁହୁକେ ପଡ଼ି ମାନବ ନନ୍ଦନ,
 ଦେଖୁଥାଏ କେତେ ସୁଖର ସ୍ତମ୍ଭନ ।
 ହୃଦୟେ ଫୁଟାଇ ସ୍ବର୍ଗୀୟ ସୁମନ,
 କିବା ମନ୍ଦ ତୁହି କରି ଗୋ ପଠନ ।
 ତୋ ପ୍ରସାଦେ ସୁଖ ମାନସେ ଉଦୟ,
 ଦୁଃଖ ଲଭି ତେଣୁ କରେ ପୁନରାୟ ।
 ଲକ୍ଷ୍ମ ଧନ ଆଶା, ସନ୍ତାନ କାମନା,
 ନବ ପ୍ରେମ-ତୃଷ୍ଣା, ଯଶସ୍ବି ବାସନା ।
 କେହି ଅବା ମୁକ୍ତି ପଦ ଚିନ୍ତା କରେ,
 ଉତ୍ସାହପୂରିତ ଆନନ୍ଦ ଅନ୍ତରେ ।

ନବବର୍ଷ ।

ସଂସାରସମରେ ବାଜେ ନବ ଭେଷ୍ମ
 ନବୀନ ଉତ୍ସାହ ହୃଦୟେ ଧର,
 ଦ୍ଵାରେ ଉପସ୍ଥିତ ନବୀନ ଅତିଥି
 ନବୀନ ଆଦରେ ତାହାଙ୍କୁ ବର ।
 ଯାଅ ଯାଅ ଆହେ ଅଜାତ ବରଷ
 ମନେ ତବ ଲଭ ନାହିଁ ବିଷାଦ,
 ଆସ ଆସ ଆସ ନବୀନ ବରଷ
 ଆଣିଥାଉ କେତେ ହାସ୍ୟପ୍ରମୋଦ ।
 ପୁରତନେ ସ୍ମରୁ ନୂତନକୁ ବରୁ
 ଏହି ତ ସଂସାର ଚଳତ ପ୍ରଥା,
 ପୋଛିଦିଅ ସବୁ ହୃଦୟପଟରୁ
 ଅଜାତ ବେଦନା ମରମବ୍ୟଥା ।
 ନବୀନ ଶ୍ରେଷ୍ଠାୟେ ନବୀନ ବରଷେ
 ଉଇଁଛି ଆକାଶେ ନବ ତପନ,
 ନବୀନ ଆଲୋକେ ନବୀନ ପୁଲକେ
 ହସ୍ତେ ନବୀନ ଧରା ବଦନ ।
 ଏ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭାତେ ଜାଗ ହେ ସରବେ
 ହୃଦୟରୁ ପୋଛିଦିଅ ହେ ମଳି,

ସତେ ସେବା କର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ରତିଭା
 ଦିଶୁ ଭ୍ରତଃ ! ତବ ବଦନେ ଝଲ ।
 ପ୍ରଭେ ଦେବଦେବ ଧରଣୀର ଜୀବ
 ମସ୍ତକେ ବରଷ କରୁ ଶାଶି,
 ନବୀନ ବରଷେ ରହନ୍ତୁ ହରଷେ
 ହୃଦେ ବିଶ୍ୱଜନ ଶୁଭ ମନାସି ।
 ଭଲ ଭଗ୍ନୀ ମିଳି ଏକହୃଦ ହୁଅ
 ଶିଖ ହେ ସରବେ ନବୀନ ବେଦ,
 ଦୃଶା ଦ୍ୱେଷ ହିଂସା ହୃଦୁଁ ଦୂର କରି
 ନହୁଁ ପରଦୁଃଖେ ସ୍ଥାପ ହେ ଖେଦ ।
 ହେ ନବୀନ ବର୍ଷ ତବ ଆଗମନେ
 ସୁଶୀତଳ ହେଉ ତାପିତ ଶରୀର,
 ନବୀନ ସୌରଭେ ପୁରୁ ଦଶଦିଗ
 ବହୁ ନବବାୟୁ ଅଶାନ୍ତିହର ।
 ସଂସାର-ସମର— ଶେହେ ବାଜେ ଭେରୀ
 ନବୀନ ଉତ୍ସାହ ହୃଦୟେ ଧର,
 ଦ୍ୱାରେ ଉପସ୍ଥିତ ନବୀନ ଅଭିଧାନ
 ନବୀନ ଆଦରେ ତାହାକୁ ବର ।

ଶ୍ରୀମତୀ ମୃଣାଳିନୀ ଦେବୀ ।

୧

ରଜ-ଭୁବନ-ଉଦ୍ୟାନେ କି ଫୁଲ ଫୁଟିଲା,
 ଶୁଣି ପ୍ରାଣ ମନ ମୋର ପୁଲକିତ ହେଲା ।
 ସାହିତ୍ୟ-ବୁଝି-ଉଦ୍ୟାନ ନୃପତି ଉଦନ,
 ବିଚରକ କାବ୍ୟ ସୁଧା ପିଇ ପୁଣି ମନ ।
 ବାମଣାବନ୍ଧୁମାସୀ ସୁରତରଙ୍ଗିଣୀ
 ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଅନନ୍ଦ ଆଜି ମୃଣାଳିନୀ
 ବଢ଼ାଇ ଅଛନ୍ତି, ହୃଦେ ଜାଗିଲା ଗୋ ଆଶା
 ଜାଗିଲା ପରଶେ ପୁଣି ନବୀନ ପିତାସା ।
 ଅଛି ଆଦୁର କଳିକା ରଜ ଉଦ୍ୟାନରେ
 ବିକଶି ଅନନ୍ଦ ଦେବ ଉଲ୍ଲସେହରେ ।

୨

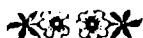
କେବେ ନୁହେଁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଯିବ ଦେଖିବ ନୟନ,
 ଅନ୍ତଃପୁର ହେବ କେବେ ଶାନ୍ତି-ନିକେତନ ।
 ସହଧରମିଣୀ ବାଚ୍ୟା ହୋଇବ ରମଣୀ,
 ଅଳଙ୍କାର ବିନାଶିବେ ଜ୍ଞାନ-ଦିନମଣି ।
 ଅନ୍ତଃପୁରେ ହେବ ପୁଣି ନାରୀର ସମାଜ,
 ପଳାଇବ କୁହସ୍ମାର ମନେ ପାଇ ଲଜ ।

ଫୁଟୁ ନାହିଁ ଫୁଲ, ପକ୍ଷପତ ଅଭୁ
 ପୁଷ୍ପେ ପୁଷ୍ପେ କରୁ ନାହିଁ ବୁଝିନ;
 ବିଷାଦର ଛୟା ପଡ଼ିଛି ସବୁଠି,
 ସୀତାଦୁଃଖେ ଦୁଃଖୀ ଅଶୋକବନ ।
 ପିତାର ରାଜତ୍ବ ଧନ ଅବଶ୍ୟର୍ଥ୍ୟ
 କିଛି ଘଟାଦୃଢ଼େ ସ୍ଥାନ ନ ପାଏ,
 ସାଧନାର ଧନ ପରାଣ-ଉତ୍ସର
 ରାମେ ସ୍ମର ଚକ୍ଷୁ ଲୋତକ କହେ ।
 କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଅବା ! ବହୁ ଦିବସରୁ
 ଶୁଣି ଯାଇଛି ତ ବଦନଶଶୀ,
 କି ଅବା ଚନ୍ଦ୍ରମା ରାଦ୍ଧିଗ୍ରାସଭୟେ
 ଅଶୋକବନରେ ପଡ଼ିଛି ଖସି ।
 ଭାବୁଛନ୍ତି ସତା ତେଜ ଦୀର୍ଘଶ୍ବାସ
 “କେଉଁଠାରେ ପ୍ରଭୁ ହୃଦୟନାଥ ।
 ଦେଖା ଦିଅ ଗାରେ, ତବ ପ୍ରାୟତମା—
 ନିମ୍ନକେ ଢେଉଛି କି ବଜ୍ରାଘାତ ।
 ଅଶୁ ଯେ ନିଶ୍ଚିଥିଲ ବଳେ ଆସିଥିଲ
 କି ଘୋର ବିପ୍ଳବ ପଡ଼ିଲା ବନେ,
 କେମନ୍ତେ ରହିଛ ବନେ ଏକା ନାଥ ?
 ସୁର ସଙ୍ଗଛଡ଼ା ହୋଇଲେ ଯିଶେ ।
 କର୍ପା ପୋଡ଼ା ରୂପ ଦେଇଥିଲ ବିଧୁ,
 ଯା ପାଇଁ ଘଟୁଛି ଏତେ ଜଞ୍ଜାଳ;

କିଏ ମୋ ବାରତା ଦେବ ରାଜବନ୍ଧୁ,
 କୌଦିଗେ ଖେଳୁଛୁ ଲହରୀମାଳ ।
 ହେ ଅଗ୍ରଯାମି ଧରମଦେବତା,
 ଦେଖୁ ନାହିଁ କି ହେ ହୃଦୟ ମୋର ?
 ଦିଅ ଏ ବାରତା ମୋ ପ୍ରଭୁ ନିକଟେ
 ମାରୁଅଛି ଦେବ ତବ ପୟର ।
 ବଧୂର ହେଲଣି ଶ୍ରବଣ ମୋହର
 ଶ୍ରବଣ ବିନା ସେ ଅମୃତ ଗିର,
 ସତେ କାନ୍ତ ଅସି ଏ ଭୀଷଣ ପୁରେ
 ଫେଡ଼ିବେ କି ଦୁଃଖ ଏ ଦୁଃଖିନୀର ।
 ସ୍ଥାନକୁଳେ ପଦ ଜନ୍ମ ହୋଇଥାନ୍ତି
 ଅକଣ୍ୟ ଲଜନ୍ତି ରାବଣ ତୋତେ;
 ସବଂଶେ ନିଧନ ହେବୁ ରାମହସ୍ତେ,
 ଭଲ ପଦି ବୁଝୁଁ ଛଡ଼ି ଦେ ମୋତେ ।”

ଘୋରାରଣ୍ୟ ଦମୟନ୍ତୀ ।

ବିଜନ ଜନରେ ତ୍ୟକ୍ତ ଦମୟନ୍ତୀ
 ବାହୁଁ ଯାଇଛନ୍ତି ନୃପତି ନଳ ?
 ତେଜା ପାଇ ସଖା ନ ଦେଖି ପଛକୁ
 କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ଆହା ହୋଇ ବିକଳ ।
 ଘୋର ଅରଣ୍ୟରେ ଜନ ନାମ ନାହିଁ,
 ହୁଁସ୍ ପ୍ରାଣୀ ତହିଁ କରନ୍ତି ବାସ;
 ବିଧିକ ବିଧାନେ ଦମୟନ୍ତୀ ତହିଁ
 ଏକାକିନୀ ହୋଇ ଲାଗନ୍ତି ଡ୍ରାସ ।
 ଗଲ ରଜ୍ୟ ଧନ ନ ଥିଲା ଶୋଚନା,
 ଏକ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି ନ ଗଣି ଦୁଃଖେ
 ଲଜନର ସାର ପଛସେବା ମଣି
 ଅସିଥିଲେ ପତି ସଙ୍ଗରେ ସୁଖେ ।
 ସଖାର ସର୍ବମ୍ଭା ହୃଦୟର ଧନ
 ପରମ ଦେବତା ସେ ଆଜି କାହିଁ ?
 “ନାଥ କାହିଁ” ବୋଲି ଛାକିଲେ ଉତ୍ତରେ
 କହୁ ତ ଉତ୍ତର ପାଇଲେ ନାହିଁ ।
 କହୁ ପ୍ରତିଧ୍ବନି ଅନ୍ତର ଶ୍ଵାସ—
 ରବରେ ଉତ୍ତର କରୁଛି “କାହିଁ ?”

ପାଗଳିନୀ ପ୍ରାୟେ ସଙ୍ଗ ଦମୟନ୍ତୀ
 ନିର୍ଦ୍ଦର ନିକଟେ ମିଳିଲେ ଯାଇ ।
 ବନ୍ଧୁ ପ୍ରାୟ ମଣି ବୋଇଲେ “ଅବଶ୍ୟ
 ଜଳ ପାଇଁ ଅସିଥିବେ ମୋ ପତି,
 ଦେଖିଥିବୁ ତାଙ୍କୁ କାହିଁ ଗଲେ କହ
 କରୁଅଛି ତୋର ପଦେ ବନଇ ।”
 ଏହିରୂପେ ବହୁ ବିଳପି ବିଳପି
 ତ୍ରମୁଦିନୀ ସଙ୍ଗ ଘୋର ଅରଣ୍ୟ,
 “ଏ କି ହେ ବିଧାତା ! କିଏ ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ
 କରୁଅଛି ପୁଣି ନିବିଡ଼ ବନେ ?”
 ଶମନ ସମାନ ଲୁବ୍ଧକ ଗୋଟିଏ
 ଅସି ତହିଁ କଲା ରିପା ପ୍ରାୟେ,
 କାତରେ ସେ ଉକ୍ତି ଶୁଣି ମହାସଙ୍ଗ
 ଅଶ୍ରୁ ଜଳେ ସିକ୍ତ କଲେ ହୃଦୟ ।
 ନିଜ ଦୁଃଖ ଫେଡ଼ି କହିଲେ ବିନୟେ,
 (କିନ୍ତୁ) ଗୌର ତ ନ ଶୁଣେ ଧରମ କଥା;
 ପାପ-ଅଭିଳାଷ ଶୈଷିବାରୁ ବ୍ୟାଧ
 ସଙ୍ଗ ମରମରେ ଲଭିଲେ ବ୍ୟଥା ।
 “ହାହି ହାହି ହାହି” ଡାକିଲେ ବିକଳେ
 “ଅନାଥର ନାଥ ହେ ଭଗବାନ !
 ରକ୍ଷା କର ପ୍ରଭୋ, ସରଳ ଧରମ,
 ଯାଉଅଛି ଦେବ ଅବଳାପ୍ରାଣ ।”

ସତୀଙ୍କ ଡାକରେ ବୈଦୁଣ୍ଡପତିଙ୍କ
 ଥର ଥର କମ୍ପିଗଲା ଅସନ,
 ‘ଭୟ ନାହିଁ’ ତୋଲି ହେଲା ଦୈବବାଣୀ,
 ସ୍ଥିର କଲେ ସତୀ ଶରୀର ମନ ।
 ବିଧୂର ଲିଖନ କେ କରୁଛ ଅନ
 ଭୁଜଙ୍ଗ ଗୋଟିଏ ଦଂଡ଼ିଲା ବ୍ୟାଧେ
 ଛୁଟିପଟ ହୋଇ ବିସର୍ଜିଲା ପ୍ରାଣ
 ନିଜ ଦୋଷେ ପଡ଼ି ସତୀଙ୍କ ହୋଧେ ।

ସାବିତ୍ରୀ ।

ନଗେ ଦେବୀ ! ତବ ଚରଣ-ସଂସ୍ପର୍ଶେ
 ତବ ନାମ ଲେଖି ପଡ଼ି ଲେଖନୀ,
 ଦରଦ ତାହା — କୁମାରେ ବରଲ
 ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ନୁହେଁ ରାଜନନ୍ଦିନୀ ।
 ବିନୁ ତାହାଙ୍କର ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଶୁଣି
 ଅସମ୍ଭବ ଅଶ୍ଵପତି ରାଜନ,
 ମାତ୍ର ପଡ଼ିବ୍ରତେ ! ସ୍ଵୟଂ ବଳରେ
 କଲ ପିତାଙ୍କର ମତ ଶୁଣନ ।

ବଜ୍ରହର୍ମ୍ୟ ତେଜି କୁଟୀରେ ରହିଲ
 ବିଷକି ଶ୍ଵାସକୁ ରତ୍ନକୁସୁମ,
 ତପସ୍ବି ଗା-ବେଶ ଧରିଲ ହେ ସତ୍ତ୍ଵ !
 କଲ ପଦ୍ମସେବାକ୍ରତ ଗ୍ରହଣ ।
 ସୁଶୀଳତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବିନୟାଦି ଗୁଣେ
 ମୋହିତ ହୋଇଲେ ଅଶ୍ରମ-ଜନ .
 କିନ୍ତୁ ପତିକର ଶ୍ଵାସପୁଷ୍ପ କଥା
 କରୁଥାଏ ତବ ଚିତ୍ତ ଦହନ ।
 ସେ ଶ୍ଵାସିନୀ ଦନ ଚିକିତ୍ସ ହୁଅନ୍ତେ
 ପତିହତେ କଲ ବତ ଧାରଣ,
 ବାହାରନ୍ତେ ସ୍ଵାମୀ କାଷ୍ଠ-ଅଦ୍ଵରଣେ
 କଲ ତାହାଙ୍କର ଅନୁଗମନ ।
 ମନଦୁଃଖ ମନେ ଲୁଚାଇ ହେ ସତ୍ତ୍ଵ !
 କଥୋପକଥନେ ହୋଇଲ ରତ୍ନ,
 ଅସଲ ସମୟେ ଧୀର ସତ୍ୟବାନ
 ମସ୍ତକ-ପୀଡ଼ାରେ ହେଲେ ପ୍ରୀତିତ ।
 ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ମସ୍ତକ କୋଳେ ଧରି ଦେବି,
 ବସିଲ ଅରଣ୍ୟେ ସତୀତ୍ଵ-ତେଜେ;
 ଅଲୋକଲ ବନ, କାଳାନ୍ତର ଯମ
 ଦୁମ୍ଭର ପାରୁଣ୍ୟ ହୋଇଲେ ବିଦେ ।
 କି ସାଧ ତାଙ୍କର ନେଇଯିବେ ବଳେ
 ସତୀଙ୍କ ନିକଟୁ ସତୀଙ୍କ ପତି ?

ବନସ୍ତରେ ସତ୍ୟ— ବାନଙ୍କ ଶରୀର
 ମାଗିଲେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସେ ଜନ୍ମପତି ।
 କାତର ହୃଦୟେ ପ୍ରାଣନାଥ-ଦେହ
 ଥୋଇଲି କୁମ୍ଭରେ ଗଲା ଜୀବନ
 ଶମନ ସଙ୍ଗେ, ପଛେ ପଛେ ସାଧୁ !
 ଅଶାପଥେ ଦୁଃଖେ ଚଳି ଗମନ ।
 ବହୁ ଦୂର ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଶମନ
 ପଶ୍ଚାତରେ ତୁମ୍ଭେ ଅଛ ଗୋଡ଼ାଇ;
 ବହୁଲେ ସଦୃଶେ, “ସଙ୍ଗୀତସେମିତି !
 ମମ ସଙ୍ଗେ କୁମ୍ଭେ ଅସ କିମ୍ପାଇ ?
 ଦେଖି ତବ କଷ୍ଟ ଦୁଃଖିତ ମୋ ମନ,
 ପାଳନ କରଇ ବିଧି ଆଦେଶ;
 ଫେର ଗୁହ୍ୟେ ସଦା ! କାଳପାଶେ ପଡ଼ି
 ତେଜିଲେ ଜୀବନ ତବ ପ୍ରାଣେଶ ।
 ବର ନିଅ ଦେବ ! ଯେ ଅଭାଷ୍ଟ ଆଦି
 ବିନା ତବ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର-ଜୀବନ;
 ଘୋର ଅମୃତଶା ଅକିଙ୍କାରମୟୀ,
 ଫେର ପଡ଼ିବୁନେ ନିଜ ଭବନ ।”
 ଭାଷିଲ ସାବିତ୍ରୀ ବାଣୀକିଣୀ ସ୍ଵରେ
 “ଯଦି ତୟା କଲ ହେ ଜନ୍ମବନ୍ଧ,
 ତତ୍ତ୍ଵ ଶାନ୍ତିସ୍ଥାନ ମୋ ଶାଶୁ ଶଶୁର
 ଲାଭୁନୁ ପୁନଶ୍ଚ ନୟନ ସତ୍ୟ ।”

“ତଥାସ୍ତୁ” ବୋଲିଣ ବର ଦେଇ ଯମ

କହି ଦୂର ଯାଇ ଦେଖିଲେ ପୁଣି,

ସଙ୍ଗେ ଅଛୁ ତୁମ୍ଭେ, କହିଲେ ସେ “ବସେ !

ମାଗ ଅନ୍ୟ ବର ଦେବ ଏକ୍ଷଣି ।”

ଭାଷିଲ ଗୋ ସାଧୁ ! ଯୋଡ଼ି କରାଯୁଗ

“ପିତା ମୋର ଅଶ୍ୱପତି ରାଜନ

ଅପୁତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି, ଆଦେ ଧର୍ମରାଜ !

ଶତପୁତ୍ର ତାଙ୍କୁ କରନ୍ତୁ ଦାନ !”

“ତଥାସ୍ତୁ” ବୋଲିଣ ଗଲେ ଜନ୍ମପତି,

କନ୍ତୁ ନ ଛାଡ଼ିଲ ସଙ୍ଗ ତାଙ୍କର;

ପ୍ରିୟପ୍ରାଣ ଦେଖି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଗୋ ସଦ୍ଧ !

ଶମନ ପୁନଶ୍ଚ ଯାଚିଲେ କର ।

ମାଗିଲ ହେ ଦେବ, “ସତ୍ୟବାନ-ସାପେୟ

ହୁଅନ୍ତୁ ମୋହର ଶତ କୁମର,”

ବିଚାର ନ କରି ପ୍ରାଣି-ଅନ୍ତକାରୀ

“ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅ” ବୋଲି ଦେଲେ ସେ ବର ।

କହି ଦୂର ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଶମନ

କରୁଅଛୁ ତୁମ୍ଭେ ଅନୁଗମନ,

କହିଲେ ମଧୁରେ, “ଦେଲି ତିନି ବର,

କିପି ଆସ ପୁଣି ଫେର ସଦନ ।”

କହିଲ ବିନୟେ ଯୋଡ଼ି ବେନିପାଣି

“ଯାହା ଆଜ୍ଞା କଲ ହେ ଜନ୍ମରାଜ,

କିପରି ତା ହେବ ନେଉଛି ନାଥକୁ,
କିପାଁ ଯିବି ଆଉ ଗୃହେ କି କାର୍ଯ୍ୟ ?

କେସନେ ଲଭିବି ଶତପୁତ୍ର ଅବା
ହୟ ! ନ ପାଇବି ପ୍ରାଣ-ଈଶ୍ଵର,

ଇହ ପରଜାଳ— ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା
ଯଥା ମୋତେ ନିଅ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗର ।”

ଶୁଣିଣ ତୁମ୍ଭର ସମୁଚିତ ବାଣୀ
ଅନ୍ତରେ ଶମନ ହୋଇ ହରଷ

ବୋଲିଲେ ମଧୁରେ, “ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ସଦା !
କଲି ମୁକ୍ତି ନିଅ ତବ ପ୍ରାଣେଶ ।

ସୁଖି କାଳ ଠାରୁ ହରିଅଛି ମୁହିଁ
କେତେ ପତିପ୍ରାଣୀ-ପତିଜ୍ଞବନ;

କିନ୍ତୁ ତବ ଭୁଲ୍ଲ ସଜା ଦେଖି ନାହିଁ
ଧନ୍ୟ ହେଲୁ ଆଜି ମୋର ନୟନ ।

ଯେ ବ୍ରତ ଅଟଇ— ଥିଲ ତୁମ୍ଭେ ସଦା !
ସେ ବ୍ରତ କଟାବେ ହିନ୍ଦୁରମଣୀ,

ଯାବତ ରହିବେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ତପନ
ତବ ନାମ ବାଉଁଶର ଧରଣୀ ।”

ଏତେ କହି ଯମ ଗମିଲେ ସୁସ୍ଥାନେ,
ବାହୁଡ଼ିଲ ଦେବା ପୁଲକମନେ;

ନାଗକୁଳେ ଜନ୍ମି ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ
କଲ ସଦା, ନମେ ତବ ଚରଣେ ।

କା ପାଇଁ ଗୁହ୍ମିତ, କା'ର ଗଲେ ଦେଇ
ଆନନ୍ଦତ ହେବ ପରାଣ ମନ ।

ଆସ ପଡ଼ିପଦ । ଦଂଶ ଏ ମୁଖକୁ
ଏହିକ୍ଷଣି ପ୍ରଭୁ ଆସିବେ ମୋର;

କିପାଁ ତୁ ଆସିବୁ ଶୁଣିଗଲେ ଫୁଲ,
ନ ଆ ଏ ନ ଆଉ ପୂର୍ବ ଆଦର ।

ଶୂନ୍ୟ ମୋ ହୃଦୟ ଶୂନ୍ୟ ଦିଶୁଅଛି
ପ୍ରକୃତ ଭବନ ଏ ବନସ୍ତୁଳୀ,

ଜଣକ ଅଭାବେ ଏ ଭାବ ଆଶ୍ରମ
ଲଗୁଅଛି ଚିତ୍ତେ ଗରଳ ଭଳି ।

ଧକ ଧକ ହୋଇ ଚମକଇ ଚିତ୍ତ
ଶୁଣେ ଯଦି କା'ର ପଦଶବଦ,

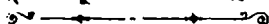
ଆଶାମଦେ ମତ୍ତ ହୋଇ ପାଗଳିନୀ
ଭାବେ ମୁଁ ଭେଟିବି କାନ୍ତଶ୍ରୀପଦ ।

ତାପସକୁମାରୀ ବଳୁଳବସନା
ଲେଜା ନାହିଁ ମୋର ଭୋଗ ବିଳାସ,

ଆଶା-ଭେଦର ମାତ୍ର ବାନ୍ଧିଛୁ ହୃଦୟ
ଦେଖିବି ସେ ମୁଖ ଶୁଣିବି ଭାଷି ।

ନିଶାନାଥ ସଙ୍ଗେ ରୋହିଣୀ ସୁଦର୍ଶ
ଆକାଶେ ଭ୍ରମନ୍ତି, କଉତୁହଳେ,

ମାତ୍ର କୁମୁଦିନୀ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ କରେ ପୂଜା
(ମୁଁ) ଦୂରେ ପୂଜେ ତବ ପଦଯୁଗଳେ ।

ମଳୟାଳିକ ।

ବହୁଲ ମଳୟ- ଅନଳ ଧରାରେ
 ପ୍ରାଣ ହୁଏ ମାତୁଆରା,
 ବାଣୀ ଦେଉଛନ୍ତି ପ୍ରକୃତ-ଲଳନା
 ବିଭ୍ରାସମାମୁତଧାରୀ ।
 ସେ ଅମୃତ ପାଇ ବ୍ରହ୍ମ ତାର କନ୍ଦୁ
 ହସନ୍ତି ଗାଳ ଗଗନେ,
 ଶଲ୍ୟା କୁସୁମ ହସି ଉଠିଲ ଗୋ
 ଆନନ୍ଦ-ହୃଦୟେ ଗନେ ।
 ସେ ଅମୃତ ପାଇ ଆମ୍ବୁଶାଖାଚୟ
 ହେଲ ନବମୁକୁତ,
 ପ୍ରକୃତିବିଭବ ଦେଖି ଭବୁକର
 ପ୍ରାଣ ମନ ପୁଲକିତ ।
 ସେ ସୁଧାଝରଣୀ ନିହିତେ ବହୁଛି
 ପରପୃଷ୍ଠି ସର୍ବ ସ୍ଥାନ,
 ଅରସିକେ କଲ ରସିକପ୍ରକୃତ
 ନିକୁଞ୍ଜ ଯେ ମରସ୍ଥାନ ।
 ବସନ୍ତର ଦୃତ ଭମର-ଝଙ୍କାରେ
 ଘୋଷେ ରାଜ-ଆଗମନ,

ରାଜଦରଶନ ମାନସରେ ଥର
ପିନ୍ଧିବୁ ନବଭୂଷଣ ।

ଗୋଲପ ଅଶୋକ ବହୁଳ ମାଳତୀ
ଦେଉଛନ୍ତି ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି,
ବନ୍ଦାଇବା ପାଇଁ ଧରଣୀରାଣୀ କି
ସଜାଡ଼ିଛୁ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ଥାଳି ।

ହଳଦବସନ୍ତ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ
ଭାଲେ ଭାଲେ କରେ ନାଟ,

ଗାୟକ କୋକିଳ ଗାଉଅଛି ଯଥା
ରାଜାଙ୍କୁ ବନ୍ଦଇ ଭାଟ ।

ବ୍ୟାଘ୍ରଠାରୁ ମୁଗ ଡ୍ରାହୁ ପାଇ ବନେ
ଅନନ୍ଦେ ହୁଏ ବିହ୍ୱଳ,

ତଥା ଶୀତଠାରୁ ଶାହୁ ପାଇ ସରେ
ସୁଖେ ହସଇ କମଳ ।

ସମସ୍ତ ଜଗତ ଅନନ୍ଦେ ବିଭୋଳ
ଗାଉଛନ୍ତି ଏକସ୍ୱରେ

ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମହିମା, ଶୁଦ୍ଧ ମୋ ଲେଖନୀ
କିରୀଟ ବଞ୍ଚି ନ ପାରେ ।

ଦରଦୁ ଜନର ଶୀତକଷ୍ମ ଗଲ
ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ବିଶ୍ୱମିତ୍ରା,

ଅସୀମ କୌଶଳ ! କରେଁ ନମସ୍କାର
ହେ ଜଗତରଚୟିତ୍ରା ।

ପଦ

ଯେତେ ଥର ତୋତେ ଦେଖୁଥାଏ ମୁହିଁ
 ତେତେ ହୁଏ ଅସୁନ୍ଦର,
 ସବୁରୂପେ ଯଦୁ ! ଅଟୁ ସେନା ଭୁଲୁ
 ସୁସାରଣୋକପାସୋରୀ ।
 ଶୁଣୁ ନା ତ କଥା କହୁ ନା ତ କାଣି
 କି ଅଛି ତୋ ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣେ ?
 କି କୁହୁକ ଅଛି ଗାଳପର୍ଣ୍ଣେ ତୋର
 ତୋଷଇ ମୋର ନୟନେ ।
 ଆରେ ଚିତ୍ରଗୌର ପଦ୍ମ ଯେତେବେଳେ
 ହସୁଥାଉ ସର-ଜଳେ;
 ଦେଖି ମୁହିଁ ହସେ, ହୃଦୟେ ମୋହର
 ଆନନ୍ଦ-ସିନ୍ଧୁ ଉଠୁଲେ ।
 ଆହା ତୁହି ଯେବେ ଶୈଳରେ ବୁଡ଼ି
 ଲାଗିଥାଉ ମଳିନତା,
 ଦେଖି ତୋର ଦୁଃଖ କାନ୍ଦୁଥାଏ ମୁହିଁ
 ଚିତ୍ର ଭଜେ ଅସ୍ଥି ରତା ।
 କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମିକର ଉପମାସ୍ଥଳ ତୁ
 ଗଢ଼ା କେଉଁ ଉପାଦାନେ ?

କିବା କୋମଳତା ପକ୍ଷରେ ତୋହର
 ତୁହି ମୁଁ ବଞ୍ଚି ନ ଜାଣେ ।
 କିବା ସଉରଭ ଉଦୟବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ
 ଅଟଇ ତୋର ହୃଦୟ,
 ଆରେ ମଧୁମୟ କମଳ, ତୁ ମୋର
 ପ୍ରାଣ ବରୁ ଶାନ୍ତିମୟ ।
 କୋମଳ ମୂରତି କୋମଳ ହୃଦୟ
 ବୋଲି ତ ନାମ କମଳ,
 ସାଧୁଙ୍କ ବଚନ ତୋହର ନାମରେ
 ହୋଇଛି ଯିନା ସଫଳ ।
 ପଙ୍କଜ ଜାତ ତୁ ବୋଲି ବିହଙ୍ଗନେ
 ପଙ୍କଜ ନାମ ସାଦରେ
 ଦେଇଛନ୍ତି ତୋତେ, ସ୍ବର୍ଗୀୟ ଶୋଭା ମୋ
 ହୃଦୟ ନୟନେ ନ ଧରେ ।
 ଭୁଲିବି ରେ ପଦ୍ମ ! ତୋତେ ମନେ ବରଇଁ
 ଭୁଲି ତ ନ ସାରେ ଅଉ,
 ଗୋମନେ ମୋହର ହୃଦୟ-ସରେ ତୁ
 ହାସ୍ୟମୁଖେ ଫୁଟିଥାଉ ।
 କେତେ ଫୁଲ ନେଇ କାବନେ ମୋହର
 ବରଅଛି କେତେ ଖେଳା,
 ଭୁଲିଅଛି ତାହା ଯଥା ସାଗରରେ
 ବୁଡ଼ିଯାଏ ସୁଦ୍ଧା ବେଳା ।

କିନ୍ତୁ ତୋ ମୋହନ ମରତ କମଳ,
ମନେ ମୋର ହୁଏ ଉଦେ,
ଯାହାଙ୍କ ସୃଜିତ ଶୋଭିବଦ୍ ତୁହି
ନମଇଁ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପଦେ ।

ବସନ୍ତନିବାସ ।

ପ୍ରକୃତି-ଲଳନା ନିତ୍ୟ ନବ ଦେଶେ
କରୁଅଛି ମୋଦେ ହାସ,
ତାପି-ଜନ-ତାପ ଶିଖକ ନିମନ୍ତେ
ହୃଦରୁ କରେ ବିନାଶ ।
ଶିଖରିଶିଖରେ ଲଙ୍ଘିତେ ଡାକଇ
ପାନ୍ଥ ଜନେ ଅସ ଅସ ,
ପ୍ରଧାନ ପ୍ରସାଦ— ଦୃଶ୍ୟ ହରୁଅଛି
ଭବୁକଜନମାନସ
ଗଙ୍ଗାବଣୀ ଦେବ— ଦୂର୍ଗ ବଳାଙ୍କର
କରଇ କରେ ପ୍ରକାଶ ,
ଏହି ସେ ବସନ୍ତ- ନିବାସ, ବସନ୍ତ-
ବାସି, ବସନ୍ତନିବାସ

ସଂସାର ସେହି ।

କହୁ ରେ ସଂସାର କେମନ୍ତ ତୋ ରୂପ
 କେମନ୍ତେ ଧ୍ୟାୟିବି ତୋତେ ରେ ମୁହିଁ,
 ଜଗତପି ତାଙ୍କ ଯେତେ ଖେଳା ଲୀଳା
 ନିଜ ଗର୍ଭରେ ରଖିଛୁ ତୁହି ।
 ଲେଖା ଅଛି କେଉଁ ପୁରାଣ ମୁଖରେ
 ସଂସାର ଅସାର ମିଥ୍ୟାର ଖେଳା,
 ସଂସାର ତେଜିଲେ ଛାଡ଼ି ପାଏ ନର
 ଲଭେ ଏ ଭବର ମୁକତି-ଭେଳା ।
 ତୋତେ ତେଜି ଗ୍ରାଣୀ ଏ ମର ଧାମରେ
 ହସିବ କାହିଁକି କା'ମୁଖ ଗୁହିଁ ?
 କଳ୍ପତରୁ ତୁହି ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର
 ତୋ ଛଡ଼ା ଏ ଭବେ କିଛି ତ ନାହିଁ ।
 ତୋର ପଦଚ୍ଛ୍ରିୟ ଭବର ଏ ଧରା,
 ତୋହର ଜଳରେ ଫୁଟଇ ଫୁଲ;
 ସରଗ-ନିଶ୍ଚିଣ ଅଛି ରେ ସଂସାର,
 ତୁହି ପୁଣି ପାପପଥର ମୂଳ ।
 ଧର୍ମ ଧନ ଜନ ମିଳି ତୋ ପ୍ରସାଦେ
 ଲଭନ୍ତି ଧରରେ ମାନବକୁଳ,

ତୋ ଭଙ୍ଗିତେ ପୁଣି ନିନ୍ଦିତ ପାମର
 ଚତୁର୍ବର୍ଗଫଳ ତୋଠାରେ ଠୁଳ ।
 ଜଗତର ପାପ— ପୁଣ୍ୟର ହୁ ମୂଳ,
 ତୁହି ତ ଶିଖାଉ ପ୍ରେମର ବେଦ;
 ଥରେ ହେଲେ ଦୁଃଖ ସ୍ନେହ କଲେ ବାସ
 ଦୁଃଖର ଦଅଇ ଦୁଃଖ-ଶେଦ ।
 ମୂର୍ତ୍ତୀମତୀ ଦୟା ଜନନୀ-ଦୁଃଖିନୀ,
 ଦୟାଳୁ ପିତାର ମୁଖ ସୁନ୍ଦର;
 ନର-ନାରୀ-ଦୁଃଖେ ବହେ ପ୍ରେମଧାରୀ,
 ଭ୍ରାତୃସ୍ନେହ କରେ ଭଗ୍ନୀ ସୋଦର ।
 ସ୍ବର୍ଗୀୟ ସୁଷମା ଦେଖାଉ ଧରରେ
 ମାତ୍ର ଠାବେ ଠାବେ ଅଛି ଗରଳ,
 ବ ରହସ୍ୟେ ଭର ଅଛି ରେ ସ୍ବପାର,
 ଦେଉ ତୁ ପ୍ରାଣୀକୁ ଫଳ ସକଳ !
 ବନ୍ଧୁ ରେ ସ୍ବପାର ! ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତି ଦୟା
 ଦେଖାଇଲେ ସନା ଦଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦର,
 ମାତ୍ର କେତେ ଠାବେ ଶିଖିଅଛୁ ମୁହିଁ
 ସ୍ବାର୍ଥମୟ ଅଟେ ଶତାର ଅନ୍ତର ।
 ଠାବେ ଠାବେ ତୁହି ଯେଉଁ ପ୍ରୀତି ଦେଉ
 ନିର୍ମଳ ନୁହେଁ ତା ସ୍ବାର୍ଥବିକାର,
 ‘ମୁଁ ଯାର ସେ ମୋର’ ଏହି ବାକ୍ୟ ସାର
 ଚିତ୍ତ ଅଛି ତାହା ଅରେ ସ୍ବପାର ।

ଯେଉଁକି ମୋ ମୁଣ୍ଡେ ଦେବୁ ଅବର୍ଜନା
 ସହୃଦି, ହୁହ ରେ ମୋର ଅଶ୍ରୁୟ;
 ତୋର ପଦାଦାତ ଦୃଶା କାକ୍ୟଜ୍ଞୁଳା
 ସମସ୍ତ ସହୃଦି ନାହିଁ ଉପାୟ ।
 “ଜଗତ-କାଳିଦ ! ଧନ୍ୟ ତବ ଖେଳା,
 ଅସ ପ୍ରଭୁ ମୋରେ ଦିଅ ହେ ବଳ;
 ତୁମ୍ଭର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିବି,
 ତାତ ! ତବ ନାମ ହେଉ ସଫଳ ।
 ଦେଇଛ ସମସ୍ତ ହସାର ମଧ୍ୟରେ
 କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖୁନାହିଁ ପ୍ରାଣପିପାସା,
 ଧନ୍ୟ ତବ ଦୟା, ମାତ୍ର ପୋଡ଼ା ପ୍ରାଣେ
 ଘୋଡ଼ାର ରଖିଛି କିପି ନରାଣା ?
 ରହୁଅଛ ପିତା ନିକଟେ ମୋହର
 ପୁଣି କରୁଅଛ ସବୁ କାମନା,
 ଧୂକ ଧୂକ ମମ ଅବୋଧ ହୃଦୟ
 କରେ କିପି ଏତେ କୃଥା ଭବନା ।
 ବହୁ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ହେ କଳକାଳିଦ !
 ଦିଅ ପାଦ-ପଦ୍ମ-ଅଶ୍ରୁ-ବାରି,
 ତୁମ୍ଭର ଚରଣେ ରହୁ ମୋ ଭବତ,
 ନାଶୁଜନ୍ମ ପିତା କରୁ ହେ ପାର ।

ତମ୍ଭ ଶ୍ରୀ ପରମେଷ୍ଠେ ହୃଦୟ-ଭବନ
 ଶାନ୍ତି ତତ୍ତ୍ଵ ଅଳ୍ପକ୍ଷଣେ ।
 ଦୁଷ୍ଟିକ୍ରା-ସର୍ପିଣି, ଶତ୍ରୁଦନ୍ତେ ତୋର
 ଗରଳ କରି ଉଦ୍ଘାର
 ଜଳଭିତ କରୁ ପରାଣ ମନକୁ,
 ଯେଉଁଠି କରୁ ନାରାଣୀ ।
 ଦାବାନଳ ପ୍ରାୟେ ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ
 ଅନ୍ତର କରୁ ଦହନ,
 ସେହୁ-ଅଶା-ଲତା ଭସ୍ମ କରି ଦେଉ,
 ବ୍ୟାକୁଳ କରୁ ତୁ ମନ ।
 ଯେ ପ୍ରଭୁ ମଙ୍ଗଳ — ମୟ ମୂଳାଧାର
 ତୁହି କି ତାଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ?
 ତୁ ଯଦି ନ ଥାନ୍ତି ମାନବହୃଦୟ
 ଅନ୍ତର ହୁଅନ୍ତା ଦୁଷ୍ଟ ।

ମାତା ।

‘ମା’ ଶବ୍ଦ ମା ତୋତେ କେ ଦେଲା କେମନ୍ତେ
 ଶାନ୍ତି ସୁଧାସିନ୍ଧୁ ନାଶୀ,
 କର୍ତ୍ତୃହୃଦରେ ପ୍ରତିଧ୍ଵନି ମାତେ
 ଅଶ୍ଵାସ ଦେଉଛୁ ଆଣି ।

ସେଗେ କଷ୍ଟେ ଶୋକେ ଅଥବା ବିପଦେ
 ତୋ ନାମ-ମାଧୁରୀ ଗୀତ
 ସ୍ବତଃ ଜାଗରତ ହୋଇ ମୁଦୁସ୍ବରେ
 ହୃଦେ ସ୍ଥାପେ ଶାନ୍ତି ଭିତ୍ତି ।
 ମାତାର ଗରମା କେମନ୍ତେ ଲେଖିବ
 ଶ୍ବଦ୍ଧ ମୋହର ଲେଖନୀ,
 କି ଉପମା ଅଛି ମାତା ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ଧା
 ସୁଧାସାଗର ଜନନୀ ।
 ସନ୍ତାନ ସର୍ବଦା ସୁଖେ ଥାଉ ବୋଲି
 ଜନନୀ କରେ କାମନା,
 ସନ୍ତାନର ପଦେ ବାଜିଲେ କଣ୍ଠକ
 ମାତା ଲଭଇ ବେଦନା ।
 ସନ୍ତାନ-ଶରୀରୁ ସେଗ ନେବାପାଇଁ
 ହେଉଥାଏ ବ୍ୟାକୁଳତା,
 ସନ୍ତାନର ମୁଖେ ହାସ୍ୟ ଦେଖି ଅନ୍ଧା
 ନିଜେ ହୁଏ ପ୍ରଲକ୍ଷିତା ।
 ନିଜ ଅସୁ ଦେଇ କୈବ୍ ଥାଣିବାଦ,
 ନୃତନ ଲକ୍ଷ ଭୂଷଣ
 ସନ୍ତାନର ଅଙ୍ଗେ ଖଞ୍ଜି ହୁଏ ସୁଖୀ,
 ସଫଳ କରେ ନୟନ ।
 ଦୂରେ ଅଛି ଆଜି ଦୁଃଖିନୀ ଜନନୀ
 କିନ୍ତୁ ହୁଅଇ ସୁରଣ,

ରେ ସ୍ନେହ-ରୁମ୍ଭନ ଦେଉଥାନ୍ତି ପ୍ରତି

ଯଥା ବିଗତ ସ୍ବପନ ।

ଖିଜା ହେଲେ ଭୟ- ସ୍ନେହ-ବିମିଶ୍ରିତ

କା'ର ଦୁଃଖି କାରମ୍ଭାର

ଧରି ଅଙ୍ଗେ ଅହା ଘୁଣାଏ ଯାତନା

ଯଥା ଅମୃତର ଧାର ।

ନାହିଁ ତ ଏ ଭବେ କିଛି ମୋର ମାତଃ,

ତବ ରକ୍ତ ଏ ଶରୀର

ତବ ସ୍ନେହେ ବଢ଼ି ଦେଖୁଅଛି ସିନା

ସୁଖ ଦୁଃଖ ଏ ସଂସାର ।

ମାତୃହୃଦେ ଯଦି ଅଭାବ ହୁଅନ୍ତା

ଏ ଭବେ ସନ୍ତାନମାୟା,

ଧର୍ମଣୀ କ୍ଷଣକେ ହୁଅନ୍ତା ଶୁଣାନ,

ଧନ୍ୟ ବିଶ୍ବମତ୍ତ-ଦୟା ।

ସୁଖ କାହିଁ?

ଦୁଃଖ ବିନା ସୁଖ-ନାହିଁ ଏ ମରଧାମରେ,

ଦୁଃଖ-ତରୁ ଶିଖେ ସିନା ସୁଖ-ଫୁଲ ଧରେ ।

ବର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ ଚିହ୍ନ ନାହିଁ ସାଥୀନାର ଧନ,

ଧନ୍ୟ ସେ ଲଭିଛି ଯେହୁ ସନ୍ତୋଷରତନ ।

କିବା ଗୃହିଁ କି ଲଭିଲେ ପ୍ରାଣ ହେବ ତୁଷ୍ଟି,
 ଦୂର କର ଶାନ୍ତି ହୁଅ ସମସ୍ତ ଅଦୃଷ୍ଟ ।
 କେଉଁଠାରେ ସୁଖ ବୋଲି ଖୋଜୁଅଛୁ କାହିଁ,
 ନରକୁଳେ ଜନ୍ମ ଲଭି ହୋଇଲ କି ବାଇ ?
 କି ଭାବ ସୁଖ କି ଅଛି ଧନେ କି ମାନରେ,
 ଖୋଜି ଦେଖ ସୁଖ ଅଛି ତୁମ୍ଭର ମନରେ ।
 ସୁଖ ଖୋଜି ଯାଇ କିପାଁ ପିକ ଦୁଃଖ-ପୀଣ,
 ଜିଜ୍ଞାସ ମନକୁ କିସେ ଲଳିବ ଆଶ୍ୱାସ ।
 ଶାନ୍ତି ତ ପରମ ବସ୍ତୁ ପରଶରତନ,
 ହୃଦ-ମରୁଣେହେ ରଚେ ନନ୍ଦନକାନନ ।
 ଭୁଲିଯାଅ ଗତ କଥା ଧର ନବ ବଳ,
 ଚେଷ୍ଟା କର ଦିନେ ହେବ ଅବଶ୍ୟ ସଫଳ ।
 କାହାର ପ୍ରଶଂସା କେବେ ରହିଥିଲ ଗୃହିଁ ?
 ଖୋଜିଥିଲ ଯାହା ଭବେ ତାହା ପାଇ ନାହିଁ ।
 ତୁମ୍ଭର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯଦି ଥାଏ ତ ମହତ,
 ମରଣାନ୍ତେ ଦିନେ ହେଲେ ଜାଣିବ ଜଗତ ।
 କିପାଁ ବ୍ୟଗ୍ର ହୁଅ ଧୀରେ ଗୁଲି ହୋଇରେ,
 ସେ କାହାକୁ ଭାବେ ନାହିଁ ଚିହ୍ନିଲ ଶେଷରେ ।
 ଦୃଢ଼ ହୁଅ ନିଜ ପଦେ ରଖ ଦେହଭାର,
 ସ୍ୱ-ଅବଲମ୍ବନ ଶ୍ରେୟ ଘୋଷିଲ ସଂସାର ।
 ସୁଖ ଯଦି ଗୃହିଁ ତେବେ ଦୁଃଖ ସହ ଆଗେ,
 ଦୁଃଖୀୟ ହୁଅ ନିରାଶା କହୁ ଧର ବେଗେ ।

ଧନ୍ୟ ତା ଜୀବନ, ବିପଦରେ ଯେହୁ
 ନୁହେଁ କେବେ ବିଚଳିତ,
 ସହ ପାରେ ଦୁଃଖେ ବିଧିର ବିଧାନ
 ନୁହେଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ ଚ୍ୟୁତ ।
 ଧୂବ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏ ଭବସାଗରେ
 ରଖଇ ନିଜ ତରଣୀ,
 ନ ହରାଏ କୁଳ ନ ହୁଏ ପଥରେ
 ତା ଯଶ ଘୋଷେ ଅବନୀ ।
 କପାଳ ଦୁଃଖକୁ ଡରୁଅଛି ମନ,
 ସୁଖଠାରୁ ଦୁଃଖ ଭଲ,
 ଦୁଃଖାନଳେ ପାତ୍ର— ରାଶି ଭସ୍ମ ହୁଏ
 ଚିତ୍ତ ହୁଅଇ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।
 ବିପଦରେ ସନା ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ
 କରନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ପରୀକ୍ଷା,
 ସୁଖଭୋଗେ ନର ଥାଏ ଜ୍ଞାନସ୍ଥାନ,
 ଦୁଃଖ ଦିଏ ଧର୍ମଦାୟା ।
 ଅସି ଯାଉଛନ୍ତି କେତେକେ ନରନାରୀ
 ଭବରୋମସ୍ତ ତଳେ,
 କିଏ କିବା କାର୍ଯ୍ୟ କର ଯାଉଛନ୍ତି
 ନାମ ଅଛି ଭୁବଣ୍ଡଳେ ।
 ଏହି ମତେଧାମେ ଚିନ୍ତା କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ
 ସେମାନେ ହେଲେ ଅମର,

ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ କି ନିତାନ୍ତ କଠିନ
 ବାରେକ ପରାଧୀ କର ।
 ସାମାନ୍ୟ ଜାତିରୁ ବ୍ରହ୍ମ ପରିସନ୍ତେ
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ନିରତ,
 ମାନବ ତ ଆମ୍ଭେ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ-ଜୀବନେ
 କିପାଇଁ ହେବା ନିସତ ?
 ପୂର୍ବ ପୁରୁଷର ଗର୍ଭରବ ନେଇ
 ଟେକ କଲେ କିବା ଫଳ ?
 ମାନବତ୍ବହୀନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ ଚ୍ୟୁତ
 ଧୂଳି ସେ ସବୁ ନିଷ୍ଫଳ ।
 କାଳ-ଅମୃତରେ ଶେଷି ନିଜ ଧୂଳି
 ଜନମ କର ସଫଳ,
 ବେଳ ଯାଏ ଗୁଲି ନିଶ୍ୟ ସ୍ଥିର କାର
 ନାମ ରହଇ କେବଳ ।
 ଅପରର ଧନେ ଧନ ବୋଲାଇବା
 ଧୂଳି ଯା ନୁହେଁ ଅକ୍ତିତ,
 କେତେ ଦୃଢ଼ ରହେ ପରଲକ୍ଷ୍ୟ ବିତ୍ତ
 ଅନ୍ତରେ ନାଶ ନିଷ୍ଫିତ ।
 ପ୍ରକୃତ-ଭଣ୍ଡାରେ ଭରି ରହିଅଛି
 ଲୋଭ ଯା ମାନ ସମ୍ବଳ,
 ପଡ଼ିଅଛି ଦ୍ଵାରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-କାଳଣୀ
 ଧର୍ମର ଲୋଭ କେବଳ ।

ବିଷ୍ଣୁ ବ୍ୟାପି ରହିଅଛୁ ଖୋଜି ଗଲି ଅକ୍ଷ,
 ନିତ୍ୟ ସଚେତନ ପ୍ରଭୋ ! ପାଉଁ ନାହିଁ ତାକି ।
 ଧୂଳି ମୋ ଦୁର୍ଗଣା ଦୂଦେ ନାହିଁ ଏକାଗ୍ରତା,
 କେସନ ଲଭି ପାରିବି ଜଗତକରତା ।
 ଭକତି ନାହିଁ ଭକତ ପଦକୁ ବାସନା
 ପଦ୍ମ ହୋଇ ଗିରିମାଳ ଲଭିବା କାମନା ।
 ବଜ୍ରାଧିବାରେକ ପ୍ରଭୋ ତବ ନିଶିଷ୍ଟନ,
 ଦୂର ହେଉ ଅସୁ ଗୁଳି ଶାନ୍ତ ହେଉ ମନ ।
 ହେ ବିଷ୍ଣୁବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପତି କରୁଣାନିଦାନ,
 କରୁଣା-କଟାକ୍ଷେ ଭବୁଁ କର ପରଦାଶ ।
 ସଦାକେ ଅବଳା ମୁହିଁ ଅଜୀବ ଅଜ୍ଞାନ,
 ପରାଧୀନା ଜ୍ଞାନସ୍ଥନା ପଶୁର ସମାନ ।
 ହେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ! ତବ ପୂଜା କିଛି ନାହିଁ ଜାଣେ,
 ଜଗନ୍ନାଥ ତୁମ୍ଭେ ସାର ଏହିମାତ୍ର ମାନେ ।
 ଅଜ୍ଞାନ-ଶୃଙ୍ଖଳେ ମନ ହୋଇଅଛି ବନ୍ଦି,
 ଭଲ ମନ ନ ବୁଝିଣ ହେଉଅଛି ଧନ୍ଦି ।
 ମୋ ପାପର ଶ୍ରୀମା ଅଛି ତୁମ୍ଭେ ତ ଅନନ୍ତ,
 ଦୁର୍ବଳା ଜାଣି ଦୟା କର ହେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ।
 ଶତରୁ ଯେ ତୁଛ ମୁହିଁ ଅଧର୍ମ ଅଧମା,
 ଅଶିଳବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପତି କର ମୋତେ ସମା ।

ଆମତରୁ ।

ଧନ୍ୟ ତରୁବର ଜୀବନ ତୋହର
 ବିରାଜୁ ଧରା ଉପରେ,
 ତୋର ଛାଲେ ବସି ତାଳର ଅମୃତ
 କୋକିଳ ପଞ୍ଚମସ୍ତରେ ।
 କବା ମନୋହର ସତ୍‌ରଞ୍ଜମୟ
 କୁସୁମ ଅଟଇ ତୋର,
 ଉତ୍ତରାଳଙ୍କର ଗୁମର ପରାଏ
 ଚିତ୍ତକୁ ଆସଇ ମୋର ।
 ଧରଣୀ ଦିଅନ୍ତି ସୁଧାସମ ରସ
 ଚରଦିନ ଅଳ୍ପରାଗେ,
 ନିଜେ କାଦମ୍ବିନୀ ସସ୍ପେଷ୍ଟରେ ଜଳ
 ତାଳନ୍ତି ତୋ ଶିରେରାଗେ ।
 ମଞ୍ଜମଳ ସମ ସୁନ୍ଦରୀମଳ ତୁଣ
 ଶୋଭଇ ତୋ ପଦତଳେ,
 କେତେ କେତେ ପକ୍ଷୀ ବରୁଛନ୍ତି ତାଳେ
 ବସି କବା କୌତୁହଳେ ।
 ସୁଧାସମ ଫଳ ଦେଉ ରୁ ପ୍ରାଣୀକୁ
 ନାହିଁ ତୋର ଅସୁବର,

ଶ୍ରୀମତୀ ପଥକରୁ ଶ୍ରୀମତୀ ଦାନ କରୁ
 କରୁ । ତୋର ଅପାର ।
 ମାନ ଅପମାନେ ଲବେ ଦକା ନାହିଁ
 ଧନ୍ୟ ଜୀବନ ତୋହର,
 ଶ୍ରୀମତୀ ବର୍ଷା ଶୀତ ହେଲେ ସହ୍ୟ କରୁ
 ଧନ୍ୟ ତୁ ସଦା ଉଦାର ।
 ନିଜ ଗର୍ଭରରେ ଶର ଟେକିଅଛୁ
 ପୁଣି ପଳକରେ ନତ,
 ନୀରବେ ପାତୁଛୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅଦେଶ
 ଜୀବନ ତୋର ମହତ ।

ବସନ୍ତ-ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।

(୧)

ଜାଳ ଜାଳ ଜ୍ୱାଳ ପ୍ରବୁଦ ସୁନ୍ଦର
 ତବ ବସନ୍ତ ଅଲୋକ,
 ଯାଉ ଅନିକାର ଉଚ୍ଚଳି ଧରୁଛୁ
 ତୁମ୍ଭେ ଲଭୁ ବଶିଷ୍ଠେକ ।
 ଧର ଅସୁହର ଶେଷାସ୍ଥାମୁତ ପାଇ,
 ଦେଖ ତାହାର ମାଧୁରୀ ।

ଭୁଲିଛୁ ସେ ସୀମା ମନୋହର ବେଶେ

ସାଜିଛୁ ଅଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦରୀ ।

ଗୋଲାପ କେତକୀ କୁମୁଦିନୀ ଅତି

ପୁଷ୍ପେ ବୁଲୁ ଅଛୁ ମାଳା,

ସପ୍ତଳକେ ଆଜି ଶଯ୍ୟାକରେ ଅବା

ବରବ ଧରଣୀ-ବାଳା !

ଖେଳାକର ଧରା ଅତି ମହାନନ୍ଦେ

ଚନ୍ଦ୍ର-ପ୍ରେମ-ଅଲିଙ୍ଗନେ,

ତବ ସୁଖେ ସୁଖୀ ଦେଖୁ ବିଶ୍ୱବାସୀ

ପଲକସ୍ଥାନ ନୟନେ ।

ଶୁଣିଛୁ ପୁରୁଣେ ଦେବଗଣ ସୁଧା

ଥୋଲୁଛନ୍ତି ଶଶି କରେ,

ବହୁବା କାହିଁକି ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟେ ସୁଧା-

ବୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଜଗତରେ ।

ତାଳ ତାଳ ସୁଧା ଅହେ ସୁଧାକର,

ହସ କୌମୁଦୀ ଗଗନେ;

ଜଗତର ଅମା ନାଶି ଶାନ୍ତି ଦେଉ

ଜଗତ-ଜନ-ଜୀବନେ ।

(୨୦)

ଯାଅ ଭବୁରଜ, ତବ ନିକେତନେ

ଅଗତ ଭବୁ ଶ୍ରୀଷ୍ଟମ,

ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଅଗମେ ସାଧୁଜନ ଯଥା

ତେଜନ୍ତି ଶୀଘ୍ର ସୁଧାମ ।

ତୁମ୍ଭର ବରଦେବ ଯୌବନେ ଯୋଗିନୀ
 ସାଜିବ ସିନା ଧରଣୀ,
 ତପତ ନିଶ୍ଵାସେ ପୁରୁଷ ଗଗନ
 ଶୋଭା ଦେଇବ ମାନବୀ ।
 ଶାସିବ ଜଗତ ଶ୍ରୀକ୍ଷମ ରାଜନ
 ତତାରବ ଭ୍ରମଣ୍ଡଳ,
 ବାରଙ୍କ ନିଶାଣ— ତୁଲ୍ୟ ପରବତେ
 ଜାଳଦେବ ଦାଦାନଳ ।
 ତାଳ ରତ୍ନବର ! ଧରଣୀ ଜୀବନେ
 ତବ ସୌରଭ-ବିଭବ,
 ନିର୍ବାଣ ସମୟେ ଯଥା ଘାସ ଜଳେ;
 ଆନନ୍ଦିତ ହେଉ ଭବ ।

କଣ୍ଠାଗଛ ।

ଏକ କଣ୍ଠାଗଛ ଥିଲା ଅଟବା ମଧ୍ୟର,
 ଦିନେ ବଗୁରଲା ନିଜେ ଅତି ଅସୁନ୍ଦର ।
 ନାହିଁ ପୁଷ୍ପ ସଜ୍ଜରବ୍ ନାହିଁ ତାର ଫଳ,
 କେହି ନ ଆସନ୍ତି ପାଶେ କଣ୍ଠକ କେବଳ ।

କହିଲୁ ସଖେଦେ, “ପ୍ରଭୋ ! ଆଦେ ଭଗବାନ,
 କରନ୍ତୁ ପଦ୍ମଗୁଡ଼ିକ ଯଦ୍ୟପି ସୁବର୍ଣ୍ଣ,
 ଦଶନ୍ତି ସରଳଠାରୁ ମୁଁ ଅତି ସୁନ୍ଦର,”
 ଶିଶୁଗଣ କଉତୁକ ଶୁଣ ତତପର ।
 ହେଲୁ ହେମମୟ ପତ୍ର ତା ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ,
 ପଥକେ ତା ଦେଖି ଲୋଭେ ତୋଳିଲେ ବହନ ।
 ଉଚ୍ଚାଡ଼ିଲେ ସୁନାଗଛ କରେ ହାହାକାର,
 କିଏ ଶୁଣେ ତା ଗୁହାରି କେବା ଛଡ଼ିବାର ।
 ପ୍ରାର୍ଥନା କରଲୁ, “ପ୍ରଭୋ ! ହେମପତ୍ର ନିଅ,
 କୋମଳ ସବୁଜ ପତ୍ର ବିନିମୟେ ଦିଅ ।”
 ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲୁ ତାର, କେତେ ଗାଈ ଛେଳି
 ଭସିଲେ ମହା ଆନନ୍ଦେ ସବେ ହୋଇ ମେଲି ।
 ବିପଦୁଁ ବିପଦେ ଏବେ ପଡ଼ିଲୁ ସେ ଗଛ,
 ଜଣାଇଲୁ, “ବିଭୋ ! ପତ୍ର କରଦିଅ କାତ ।”
 ଆକାଶେ ମେଘ ଉଦୟ ଦେଖିଣ ବାହୁଡ଼ି,
 ଅଶ୍ରୁ କଲେ କାତପତ୍ରେ ହୋଇ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ।
 ଭାଙ୍ଗିଗଲୁ ପତ୍ର, ଗଛ କରେ ହାହାକାର,
 ଖେଦେ କହେ “ପ୍ରଭୋ ! କଣ୍ଠ ଦିଅ ପୁନର୍ବାର ।”
 ଅତଏବ ଶିଶୁଗଣ ନିହେବ କାତର,
 ଯା’କୁ ଯେ ଅବସ୍ଥା ଦେଇଥାନ୍ତି ଇଶ୍ବର ।
 ଜଗତ-ପିତା ପାଳନକର୍ତ୍ତା ବନମାଳ,
 ତୁମ୍ଭ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି ସେ ବସି ଦୃଢ଼ ଭଲ ।

କୌଣସି ପକ୍ଷୀ ପ୍ରତି ।

ଧନ୍ୟ ବିଦ୍ଵାଂସ ଜୀବନ ଭୋଗର
 ହେଲେ ଧରା ଭୁଞ୍ଜ କର,
 ଅପାର ଅନନ୍ଦେ ପବନ-ତରଙ୍ଗେ
 ବିଚରୁ ଗଗନୋପର ।
 ପଦ୍ମ ଅନ୍ତରାଳେ ଯଥା ଫୁଲ ଫୁଟି
 ସୁନନ୍ଦେ ଭୋଷଇ ମନ,
 ତଥା ଭୁଞ୍ଜ ପକ୍ଷୀ କେଉଁଠି ଠାବେ ଆଇ
 ତାଳୁଅଛୁ ସୁଧା-ସ୍ଵନ ।
 ଚନ୍ଦ୍ରଲ ଚକିତ ନୟନ ମୋହର
 ପାରୁ ନାହିଁ ତୋତେ ଦେଖି,
 ସମୀର-ତରଙ୍ଗ ତୋର ସୁଧାରବ
 ତାଳୁଛୁ ମୋ ପ୍ରାଣେ ପକ୍ଷୀ ।
 ଅହା କି ସୁଖର ଚିନ୍ତାରେ ତୁ ମଗ୍ନ
 ଅନନ୍ଦେ ହୋଇଛୁ ଭୋଳ,
 ମାନବକ ସମ ତୋ କଣ୍ଠେ ନ ପଶେ
 ସ୍ଵସାର-ସନ୍ଦି-କଲ୍ଲୋଳ ।
 ସଦା ସୁଖେ ଥାଉ ନୋହୁ ଅସନ୍ନ
 ନାହିଁ ମାନ ଅପମାନ,

ମୃତ୍ୟୁ ।

ମୃତ୍ୟୁ ଅହା ! କି ମଧୁର, ଜୀବନର ଛୁଟି
 କରିଦେବ ଏ ସଂସାରୁ ଯିବ ସବୁ ଭୁଟି ।
 ନ ରହିବ ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ସବୁ ଏକାକାର
 ପରିଣାମ-ଫଳ ଏହା ଅଟେ ଜୀବନର ।
 ଯାହା ଆଦେଶରେ ଜନ୍ମ ନେଇଛି ଜୀବନ,
 ସେହି ତ କରିନ୍ତି ମୃତ୍ୟୁ-ଦୂତକୁ ପ୍ରେରଣ ।
 ଈଶ୍ଵରପ୍ରେରତ ଦୂତ କିବା ତାହୁ ଭୟ,
 ତାଙ୍କର ଆଦେଶେ ଜନ୍ମ ମରଣ ନିଶ୍ଚୟ ।
 ମୃତ୍ୟୁ ତ ଜୀବନବନ୍ଧୁ, ଭବ-କାଶ୍ୟାପ-
 ଦ୍ଵାର ଶୋଲିଦିଏ ଦୁଃଖେ ସୁଖ ହାହାକାର ।
 ଶୋକ-ଜର୍ଜରିତ ପ୍ରାଣେ ଦିଅଇ ସେ ଶାନ୍ତି,
 ଷଡ଼ରସ-ଅଭିମାନ ଯାଏ ଚିତ୍ତ-ଭ୍ରନ୍ତି ।
 ସ୍ଵାଗତ ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ! ହେ ଜୀବନବନ୍ଧୁ,
 କେବେ ନେବ ଭେଦିବି ମୁଁ ସେ କରୁଣାସିନ୍ଧୁ ।
 ଶାନ୍ତି ଲଭିବ ଜୀବନ ଲଭିବ ବାସନା,
 ଭୁଲିଯିବି ମାୟା ମୋହ ଭୁଲିବି ଯାତନା ।
 ଅହା କି ସୁଖର ଦିନ ଅଟେ ସେହି ଦିନ,
 ଅନନ୍ତ ସଂସାରୁ ଅସ୍ଥା ହୋଇବ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ।

ଯେଉଁ ରସୁଗଣ ଆଜି ଆସାକୁ ମୋହର
 କହୁଛି ତ ବରୁଛନ୍ତି ହୋଇବେ ସେ ଦୂର ।
 ନ ପଶିବ କଣ୍ଠେ ଆଉ ଉଦ-କୋଳାହଳ,
 କିନ୍ତୁ ଯିବ ଯହିଁ ପ୍ରଭୁ ଶରଣସମ୍ବଳ ।

କଳ୍ପନା ଦେବୀ ।

ନମସ୍ତେ ନମସ୍ତେ ଜଗତ ମୋହନ
 ତବ ଚରଣ-ସରୋଜେ,
 ଅଳ୍ପ ତ ଶକତି ଜନନୀ ତୁମ୍ଭର
 ଯଶେ ପ୍ରାଣମନ ରଞ୍ଜେ ।
 ଯଥା ବିହଙ୍ଗମ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ କାଳେ
 ପୁଷ୍ପାବଳ ସ୍ପେଷେ ଧରି
 ଶିଖାଏ ଉଡ଼ାଇ ଏ ତାଳେ ମିଶ୍ର ତାଳେ
 ଖେଳାଏ ଗଗନୋପରି;
 ତଥା ତୁମ୍ଭେ ଦେବୀ ! ଯେ ସେବେ ଚରଣ
 ତାକୁ ନେଇ କର ଖେଳା,
 ସୁଖୀୟ ସୁପମା ଏ ଧରକୁ ଆଣି
 କର କେତେ କେତେ ଲଳା ।

ସଙ୍ଗେ ନିଅ କେବେ ଅଶ୍ରୁତ ଜନକୁ
 ଯଥା ନନ୍ଦନବାନନ,
 ଶୁଣାଅ ମଧୁର ଭରଣାକ ବାଣୀ
 ଦେଖାଅ ପର୍ବତ ବନ ।
 ମରୁକୁମ୍ଭେ ମଧ୍ୟେ ରତ ପୁଷ୍ପୋଦ୍ୟାନ
 ଅକାଶେ ସୌଧ ନିର୍ମାଣ,
 ଅମା-ଅକକାର ହେଲେ ନାଶ ପାର
 ସୃଜି ନୂତନ ତପନ ।
 ସାଗର-ସଲିଳେ ଭସାଅ ପାପାଣ
 ଶିତ ଜଳ କହେ କଥା,
 ଅନନ୍ତ ଗଗନେ ଫୁଟାଅ ବସୁମ
 ଗୀତ ଗାନ, ବୃଷ ଲତା ।
 ଗଣ୍ଡବ ଦୁଃଖୀକୁ ଦଥ ରାଜସ୍ୱର
 ରାଜାକୁ କର ଭଣ୍ଡାର,
 ଭ୍ରମର ଅଗମ୍ୟ ବହୁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ
 ମୋହେ ମୃଗ ନର ନାରୀ ।
 ମେଘ-କୋଣ୍ଡା ଯଥା ତମକେ ତପଳା
 କ୍ଷଣେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭବନ,
 ତାଠାରୁ ଭୃତ ପ୍ରାଣି ହୃଦ ସଙ୍ଗେ
 ଭ୍ରମି ପାର ହି ଭବନ ।
 ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ଯା'ର ଏ କ୍ଷମତା
 ଲଭିଲେ ତାର ପ୍ରସାଦ,

କିବା ଚନ୍ଦ୍ରା ଅଉଁ ରହନ୍ତା ମନରେ
ଯାନ୍ତା ଚିତ୍ତ-ଅବସାଦ ।
ଚର ଆଶା ମମ ସେବେ ତବ ମଦ
କିନ୍ତୁ ନୋହୁଛି ପୂରଣ,
କର ଦଥ ଦେବି ! ଭିଷ୍ମ ମମ ହୃଦେ
ତବ ସଙ୍ଗେ ଯାଉ ଦିନ ।

ଉତ୍କଳରେ ଧନୁକୁଳମ୍ଭ ।

ମେଘମୁକ୍ତ ହୋଇ ନଭ ଦିଶେ ସୁନିର୍ମଳ,
ସ୍ବଚ୍ଛ ତରଙ୍ଗିଣୀ-ଜଳ ବହେ କଳ କଳ ।
ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି ଧରାଦେବୀ ଶସ୍ୟ-ଆଭରଣ,
ସେ ଦିଶେ ନୟନ ଫେଡ଼ ଅନନ୍ତ ମନ ।
ନୂଆ ଶାରଦୀୟ ଧାନ ପାଇ ଗୁଣୀ ଶିଳା
କାଙ୍କୁ ଗୁଳକିରେ ଥୋଡ଼ିକ ଭୁଲୁଛନ୍ତି ଭେକ ।
ଆଶୁ ନ ମାସ ଶୁକଳ ପକ୍ଷେ ଦଶଭୁଜା
ଭକ୍ତିରେ ମାନବଗଣ କରୁଛନ୍ତି ପୂଜା ।
ପୂଜାକୋଠସ୍ଥ ସର୍ପୀ ଗୋମୟଲେପନେ,
ସ୍ନାନେ ସ୍ନାନେ ଦିଅ ହୋଇଅଛି ଅଳପନେ ।

ପ୍ରାଚୀରରେ ଝୁଲେ କଇଁ ହନୁଇର ଫୁଲ,
 ବଣ୍ଟେ ଜଣିଅଛି ଏ ତ ଅରୁଣ-ଭୂସାର ।
 ପୁଣି ଦେବ ଦେବୀ କରି ଘୋଷକ ବୋଇତ,
 କେତେ କେତେ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରାଚୀରେ ଲିଖିତ ।
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରକର କରିଛି ଚିହ୍ନିତ,
 ଲାଲ, କଳା, ଧଳା, ପୀତ ବର୍ଣ୍ଣରେ ରଞ୍ଜିତ ।
 କହୁ ପୂଜା ସଙ୍ଗେ ଏକ ଅପୂର୍ବ ବାହାର,
 ହାଣ୍ଡି କୁଲ ଧନୁ ବାଡ଼ି କରେ ଘର ଘର ।
 ହସି ହସି ଅକାଶରେ ଗ୍ରହତାରାଗଣ
 ଦେଖନ୍ତି ଧରରେ ଧନୁ କୁଲର ମିଳନ ।
 ଘରେ ଘରେ ଏ ତ ଅପୂର୍ବ ବାଳିଶା ସ୍ଥଳ
 ବାଜି ନରନାରୀଦ୍ବୟ କରେ ଛନଛନ ।
 ବହୁଦଳ ପେଡ଼ିର ସାଇତା ଲୁଗା ଅତି,
 ଧନୁକୁଇଲା ଉତ୍ସବେ ଅଙ୍ଗେ ଅଛି ରାଜି ।
 ଶାରଦୀୟ ପୁଷ୍ପରାଜି ତେଜି ଜନ୍ମସ୍ଥାନ,
 ବାଳାଟିରେ ଶେର ଲଭେ ଅପୂର୍ବ ସମ୍ମାନ ।
 ଗୁଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ୁ ପରବେଶ ହୋଇଲୁ ରଜନୀ,
 କୌମୁଦୀ-ବସନ ସୁନ୍ଦର ପିନ୍ଧିଲେ ଧରଣୀ ।
 ନେତ୍ର ହେ ଉତ୍କଳ ! ଧନୁକୁଇଲା ଉତ୍ସବେ,
 ଅଧିଷ୍ଠାନ କରିଲେଣି ଆସି ସର୍ବ ଦେବେ ।
 ମାତୁଳ ନାରଦ ପୁଣି ଅଳି ଭେଲେଶ୍ବର,
 ଆଉ ପାରବତୀ, ଦେଖ ପବନ କୁମର ।

ଡେଇଁ ଡେଇଁ କାହିଁ ଗଲା ବିତାଳୁ କାକୁଡ଼ି,
 ଅଣିବ ଖାଇବେ ଦେବେ କା'ଦରୁ ଉଠୁଡ଼ି ।
 ଦେଖ ଦେଖ ବୁଢ଼ା ବପା ଦିଏ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି,
 ତାଳ ମୁଖେ ଦହୁଗୁଡ଼ ଖାଇ ଯାଉ ଗଡ଼ି ।
 ଦୁର୍ଗା ମଙ୍ଗଳା ପିଙ୍ଗଳା ସୁନ୍ଦର ଦୁହ୍ନି
 କାଳିକା ସାତ ଭଉଣୀ ସରଗ ବାରତା
 ଅଣିଛନ୍ତି ଶୁଣ ସର୍ବେ ହୋଇ ଏକମନ,
 ବକଟ ହୁଙ୍କାରେ କମ୍ପେ ପୂଜା-ନିକେତନ ।
 ଅହା କିଏ ଏ ରମଣୀ ହୋଇ ବାକ୍ୟସ୍ଥନା
 ପଡ଼ିଅଛି କୋଣେ ବୋଧ ହୁଏ ପୁନ୍ନସ୍ଥନା ।
 ଅସିଅଛି ଦେବଦେବୀମାନଙ୍କର ଗାଣେ,
 ତପେ ବସିଅଛି ପରା ପୁନ୍ନ-ପ୍ରାପ୍ତି ଅଣେ ।
 କିନ୍ତୁ ଏ କି ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ଦେବଦେବୀଗଣ
 ତା ଉପରେ ଚଢ଼ି କରୁଅଛନ୍ତି ନର୍ତ୍ତନ;
 ବାଧ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ତାକୁ ଭୋଗସ୍ବଗ ପାଇଁ,
 ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବେଶାଘାତ ସେ ଯାଉଛୁ ପାଇ ।
 କି ବାଉଁଶ ! ଦେବ ଦେବୀ ଛଗରଣ୍ଡି ପାନ
 କରନ୍ତି, ଦେଖି ଶିହର ଛୁଅନ୍ତି ପ୍ରାଣ ।
 ଦେବତା ମାନବ କିବା ଏମାନେ ରାମସ ?
 ବୁଝି ସ୍ଥନା ନାସ ମୁଁ, ମୋ ହାରର ମାନସ ।
 କଟିରେ ବାନ୍ଧିଣି ଘଣ୍ଟି ଭଦ୍ରକୂଳଧର
 ହୁଙ୍କାରେ କମ୍ପାଇ ଶିର କରନ୍ତି ଚିତ୍ରକାର ।

ବୃତ୍ତାଗଛ ।

ବାଉଁସ ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟେ ଶୁଣି ପୂଜାସ୍ଥାନ,
ଲଜ୍ଜାସ୍ଥାନା କୁଳନାଗ ଦେବିଛନ୍ତି ମାନ ।
ଲଜେ ଲଜ୍ଜାଦେବୀ ଅଜି ଲୁଚିଲେଣି କାହିଁ ?
ସମାଜ ଜାତି ବିଚାର କିଛି ଏଥି ନାହିଁ ।
ଥୋକେ ଶିଶୁ ହୋଇଛନ୍ତି ଦଶରା ବଳଦ,
ଚତୁଷ୍ପଦେ ଖାନ୍ତି ଖଇ, କେ ଦେଖେ ଅନନ୍ଦ !
ଏହିପରି ହେଉଅଛି କେତେ ଅଭିନୟ,
ଚିନ୍ତା ହେ ଉତ୍କଳ ! ଲେଖିବାକୁ କରେ ଭୟ ।
ଧନ୍ୟ ସେହି ମହାତ୍ମା ଏ ଉତ୍କଳ ଭାଷଣ
କଲେ ଯେ ଉତ୍କଳେ ଚିରଦିନ ଥିବ ନାମ ।

ବୃତ୍ତାଗଛ ।

ଦେଖ ଅହା ତରୁର ହୋଇଛି କି ଦଶା,
ହେଲା ବୃତ୍ତାଯୋଗୁଁ ସର୍ବେ ଦେବିଛନ୍ତି ଅଶା ।
ନାହିଁ ପୁଷ୍ପ-ସଉରସ ନାହିଁ ଆଉ ଫଳ,
କାଣି ଦେହେ ଶୁଷ୍କ ପତ୍ର ବହୁଛି କୋକଳ ।
ସମୟେ ସବୁଜ ପତେ ଶୋଭୁଥିଲା ଶାଖା,
ଦେବେବେଳେ କେତେ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଥିଲା ସଖା ।

ବସା ବାନ୍ଧ ପକ୍ଷୀମାନେ ଶାବକ ସହୃଦେ
 ଫଳ ଭକ୍ତି ମହାନନ୍ଦେ ଥିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ।
 ନାହିଁ ଫଳ ଡାଳ ଦେଖି ଅନ୍ୟାଗ୍ରସ୍ତ ଲେଖି
 ନିରାଶେ ସେମାନେ କାହିଁ ଯାଇଛନ୍ତି ଉଡ଼ି ।
 ଅନେକ ପଥକ ତରୁଛାୟା ଲଭୁଥିଲେ,
 ଫଳ ଲଭି ମନ ପ୍ରାଣ ତୃପ୍ତ କରୁଥିଲେ ।
 ଏବେ ଆଉ ଛିଡ଼ା ନ ହୁଅନ୍ତି ଏହା ପାଶେ,
 ଦୂର୍ବ ଗୁଣ ବୋଲାବୋଲି କରନ୍ତି ନିରାଶେ ।
 ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଞ୍ଜୁଟ-ପୁଷ୍ପ-ଆଭରଣ
 ପିନ୍ଧି ସଉରଭ କରୁଥିଲା ବିତରଣ,
 ତେତେବେଳେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିମନ୍ତେ ମଳୟ
 କରୁଥିଲା କେତେ ତାହୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ବିନୟ ।
 ବସନ୍ତେ ବସନ୍ତସଖା ଆସି ପଞ୍ଚତାନେ
 ଡାଳେ ବସି ଡୋସୁଥିଲା ତାହୁ କୁହୁଗାନେ ।
 ଭିକ୍ଷାର୍ଥୀ ମଧୁମକ୍ଷିକା ମଧୁଲାଭ ଆଶେ
 ଅନୁଗତ ଜନ ପ୍ରାୟେ ଆସୁଥିଲା ପାଶେ ।
 ବିଶ୍ୱର ଏତରୁ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ସ୍ୱପ୍ନ,
 ସସ୍ପେନ୍ଦେ ବସୁଥା କରୁଥିଲେ ଆଲିଙ୍ଗନ;
 ବଢ଼ାଇଥିଲେ ସେ ଦେଇ ଶୀର ସମ ଜଳ,
 ପଦେ ଥିଲା ମଖମଲ ସମ ଦୁର୍ବାଦଳ ।
 ଏବେ ବୁଡ଼ା ହୋଇଲିଣି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷା ଏ ତରୁ,
 ସସାର ତାହାର ପକ୍ଷେ ହୋଇଅଛି ମରୁ ।

ପୂର୍ବ ଭାବ ତେଜି ଏବେ ତାହାଲୋକ ମରୁତ
 ଜାଣି ଶାଖା ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ହୋଇଛି ପ୍ରସ୍ତୁତ ।
 ପିକ ଭୁଲ୍ ମଧୁମକ୍ଷିକର ଦେଖା ନାହିଁ
 ଫଳପୁଷ୍ପସ୍ଥାନ ପାଶେ ଅସିବେ କିପାଇଁ ?
 ବିରକ୍ତ ହେଲେଣି ଏବେ ମାତା ବସୁନ୍ଧରା,
 ଶୋଭାସ୍ଥାନ ଅଭାଗକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେବେ ପରା ।
 ଏ ଘଟଣା ଜଗତରେ ନିତ୍ୟ ହୁଏ ଦୃଶ୍ୟ,
 ନର-ଜୀବନେ ରହୁଛି ବହୁତ ସାଦୃଶ୍ୟ ।
 ନିର୍ଦ୍ଦିନ ଜନର ହେଲେ ଚତୁର୍ଥ ବୟସ
 ସଂସାରେ ତାହାକୁ ସର୍ବେ ମଣି ଆନ୍ତି, ବିଷ ।
 ଯେତେବେଳେ ମାନବର ହସ୍ତେ ଥାଏ ଧନ,
 ହର୍ଷ-କଲରବ ଶୁଦ୍ଧ ଉଠେ ଅନୁକ୍ଷଣ ।
 ବସନ୍ତ ପିକ ପରାଏ ତୋମ୍ରାମୋଦି-ଦଳ,
 ଭୁଲ୍ ମଧୁମକ୍ଷି ଭୁଲ୍ ଅମ୍ବୀୟ ସକଳ
 କରୁଥାନ୍ତି ଅରାଧନା ଦେଖାଇ ମମତା,
 ବିପଦେ ସେମାନଙ୍କର ନ ମିଳଇ ପତା
 ସମ୍ପଦ-ବିପଦୀବଳ ଏକା ଭଗବାନ,
 ନିର୍ଭୟେ ତାହାଙ୍କ ପଦ୍ମେ ଅର୍ପି ମନ ପ୍ରାଣ ।

ଅତ୍ୟୁପ୍ତ ।

ହେ ସଂସାର ଭାଇ ! ଏ ଧରମଣ୍ଡଳ
 କିସ ଦେଇ ତୁମ୍ଭେ ତୋଷି ପରାଣ ?
 ଜୀବନର ତୃଷା କେଉଁଠି ମିଟାଅ
 କାହୁଁ ଅଛି ସେହି ନିଭୁତ ସ୍ଥାନ ?
 ଧନ-ଯଶ-ପ୍ରେମ — ତୃଷା କି ସଂସାର
 ତୃପ୍ତି କରିପାରେ ନର-ଜୀବନେ,
 ନାନା ମୋହକାଳ — ଅବରଣେ ଘୋଡ଼ା
 ହୋଇଣ ମଞ୍ଜୁଳ ଦିଶେ ନୟନେ ।
 କିଶୋର ବୟସେ ଶୋଣିତ ପ୍ରଣର
 ଥାଏ ମନ ମଧ୍ୟ ଉସ୍ତାଦ୍ରେ ଭର;
 ଅଶା-ବୁଦ୍ଧକନା ଦିଏ କି ବୁଦ୍ଧକ,
 ତା ପଛେ ମାନବ ଗୋଡ଼ାଏ ପରା ।
 ନେଇଯାଏ ଅଶା ସ୍ମିନର-ଜୀବନକୁ
 ସଂସାର-ଫିଙ୍ଗିଲୁ-ପଥେ କଟାଇ,
 ପଡ଼ି ଉଠି ପ୍ରାଣୀ କଟାକ୍ଷଣ ହୋଇ
 ପଛେ ପଛେ ତାର ଥାଏ ଗୋଡ଼ାଇ ।
 କେତେ ଅନନ୍ଦରେ ଅସିଥିଲି ଆହା,
 ଦେଖିବି ବୋଲି ମୁଁ ନନ୍ଦନବନ;

କହିଁଗଲା ଏବେ ଦେଖଇ ସମ୍ମୁଖେ

ମାୟା-ମଞ୍ଚଟିକା ତମେ ଅଛୁଲ ।

ସୁଖ-ନୀର ଭାରି ଭସାଇଲି ଅଦା

ଭବ-ମାୟାଜଳେ ଜୀବ-ତରଣୀ

ବୁଡ଼ିଯିବ ସିନା କେସନେ ଫେରିବ

ନ ବଢ଼େ ଏ ଜଳେ ସ୍ଵାତ ଉଜାଣି ।

କେତେ ସୁଖେ ଅଦା ରମ୍ୟ ସୌଧଗୃହ

ନିର୍ମାଣ କଲି ମୁଁ ହୃଦ-ପ୍ରାନ୍ତରେ,

ଭାଙ୍ଗିଲା ତ କିନ୍ତୁ ଛାଡ଼ି ନ ପାରଇ

ଭଙ୍ଗା ଇଟା ବହୁ ବୃଲେ ମୁଣ୍ଡରେ ।

ପଦେ ପଦେ ବାଧା ପାଇ ନ ପାସୋରେ

ଅଜାତର ସୁଦ୍ଧ ଭବିଷ୍ୟ ଆଶା,

ସଂସାର-ପଙ୍କରେ ବୁଡ଼ିଯିବ ସିନା

ପଙ୍କ ନୁହେଁ ଏ ତ ଜୀବନନାଶା ।

ଭବ-ମାୟାପଥେ ଭ୍ରମି ହଇରାଣ

ହେଲଣି ଜୀବନ କିନ୍ତୁ ନ ବସେ,

ହୃଦରେ ଲୁଗୁଇ ଅଶେଷ ଯାତନା

ଲୋକାଦିଶା ହସ ଅନେକ ହସେ ।

ଏ ଯେ ଲୁଚୁକାଳି ବଡ଼ ତ ଦାରୁଣ

ସଂସାରରେ ପ୍ରାଣ କରଇ ଖେଳା,

ହୃଦ କର ସବୁ ଭବେ ତରବାବୁ

ଦଥ ହରି ! ତବ ଚରଣ-ଭେଳା ।

କିଏ ତୁ ?

କିଏ ତୁହି କେଉଁ ଦେଶୁ ଅସିଲୁ ମୋ ଗୃହେ;
 ‘କୁଆଁ’ ‘କୁଆଁ’ ରବେ ଘର କରୁଛୁ ଚନ୍ଦ୍ରଲ,
 ଅମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଅଳୟେ ତୁହି ଥିଲୁ ଆରେ ଶିଶୁ !
 ଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ବୋଲୁ କି ରେ “କି ହେଲୁ କି ହେଲୁ” ?
 ଅନନ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମୟୀ ପ୍ରକୃତି-ଲଳନା—
 କୋଳେ ତୁହି ଥିଲୁ ଶିଶୁ ଶିଶୁ ଏ ଭାଷା
 ସେ ଦେଶୁ, କିପାଇଁ ଏବେ କହ କିବା ଲୋଭେ
 ମୋ କୋଳ ଅଗ୍ରସ୍ତ କରି ଅସିଲୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ?
 ପାଇ ଯେଉଁ ଉପଦେଶ ବିଶ୍ୱପଦ୍ମଠାରୁ
 ଅସିଅଛୁ, ଚରଦନ ରଖିବୁ ତ ମନେ;
 ତାଙ୍କର ଅଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟେ ତୋ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବନ
 କରିବୁ ନିଷ୍ପୋଗ ଯେବେ ହେବ ପ୍ରସ୍ତୁତି;
 ନ ହୁଡ଼ିବୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କେବେ ସୁଖେ ବା ଦୁଃଖରେ ।
 ତଲେ ଶୋଇ କିପାଁ ଯଶେ ହସୁ ଯଶେ କାନ୍ଦୁ ?
 ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଶୋଇ ଦେଖୁଛି କି ସରଗ ସପନ ?
 ସେ ସ୍ଥାନ ସ୍ମରଣ କରି ହାସ୍ୟ କରୁ ମୋଦେ
 ମହାଭୟଙ୍କର ଏହି ମର୍ତ୍ତ୍ୟ-ନିକେତନ,
 ପାପଶୋକ ପରମ୍ପରା ଅଛଇ ତାମସେ,

ଆସିଲୁ ଏମଧ୍ୟେ ଜାଣି କାନ୍ଦୁ କି ତରସେ ?
 ଅବା ତୋ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ଦୁଷ୍ଟତା ସୁଦୃଢ଼
 ମନେ ମନେ ସ୍ମର କାନ୍ଦୁ ହୁଏ ଶେଷେ ଶେଷେ ?
 କାହିଁ ଥିଲୁ କାହିଁ ହୁଏ ଅସିଲୁ ରେ ଶିଶୁ ?
 ଥିଲୁ ତୁହି ବିଶ୍ୱପିତା-ଅନନ୍ତ-କୋଳରେ,
 ସେ କୋଳରୁ ଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ପଡ଼ିବୁ ମୋ କୋଳେ;
 ଅନନ୍ତରୁ ଚ୍ୟୁତ ସୁଦେହ ହେଲୁ ପରଶତ !
 (ପୃଥ୍ବୀର ଧୂଳିକଣାପରମାଣୁରୂପେ
 ପରମ ଆତ୍ମାର ତୁହି ରେଶ୍ମାମାତ୍ର ବଳୀ)
 ଦାସୁଁ ଦାପଣିଣୀ ଯଥା ହୋଇଥାଏ ଜାତ,
 ତଥା ପିଅରର ମୁଣ୍ଡି ତୋ ଦେହେ ପଳତ
 ହୋଇ ଜାତ କରେ ମୋର ଅପୂର୍ବ ଅନନ୍ଦ ।
 କି ତୁଳନା ଦେବ ତୋତେ, ତୁହି ଅଟୁ ମୋର
 ବିଶ୍ୱପିତାଙ୍କର ଦତ୍ତ ଅନନ୍ତ ବରୁଣା—
 ଅମୃତ ଦାନ ତୁ; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଶିଅହୁ
 ମୋ ପ୍ରତି ଅସୀମ ଭାର, ହୁଅ ଚରଣାବଳୀ ।
 ଯୁଦ୍ଧ ଭଞ୍ଜ ଧୂଳିରେ ଧାଉଁ ଚିତ୍ତ-କୁସୁମ,
 ମୋଦ କରୁ ଜନହୃଦ ସୁଗୁଣ-ସୌରଭେ,
 ଜୀବନର ପଥ ତୋର ହେଉ ପୁଷ୍ପାବୃତ୍ତ,
 କାର୍ଯ୍ୟଜୀବୀ ହୋଇ ସାଧୁ ଜନ୍ମକୁମ୍ଭିକାର୍ଯ୍ୟ ।
 ଅନନ୍ତ ସଂସାରପଥେ ହୋଇ ତୁ ପଥକ
 ସ୍ମରଣୀୟ କର ନାମ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟବଳେ

ସମୟ-ସାଗର-ତୀରେ ରେପି କାଉଁଥିବା;
ପ୍ରଭୁଙ୍କ କରୁଣାଶ୍ରୀ ପଡ଼ି ତୋର ଶିରେ ।

ନାରୀଜାତି ।

୐ଁଁଁଁ

ନବୀନ ପ୍ରାଣଦେ ଜାଗିଲ୍ଲା ଧରା
 ଜାଗି ଉତ୍ତଳଲଳନା,
ଅକ୍ଷୟାନ ଭଳି ଶୋଭା ରହିଅଛୁ
 ଏ ବି ଘୋର ବିତମ୍ବନା ।
ଭୁଲ୍ଲଭା ଯୋଗୁଁ ଜ୍ଞାନଧର୍ମ ପଥ
 ଦରକର ଅଧିକାର,
ଅଳି କର ଭ୍ରାତାଠାରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
 ସଦୃଶ ଗମନ କର ।
ଅନ୍ତେ ତ ଅବଳା, କେଉଁ ପୁରୁଷ ଗୋ
 ସିବ ଅମଠାରୁ ବଳି;
ଜ୍ଞାନ-ଧର୍ମ-ବଳେ ଅବଳାନାମକୁ
 ଦୁଷ୍ଟାଅ ଉତ୍ତଳ-ବାଳ !
ବୁଦ୍ଧାର ଦିଅ ତ ଶତ୍ରୁସ୍ତଳେ ତବ
 ପରଦୃଷ୍ଟ-ଅଶ୍ରୁଜଳ,
ଧୋଇ ହୋଇ ଯିଉ ପାପପକ୍ଷରୁ
 ମୁଖ ଦଶିବ ଉତ୍ସୁକ ।

କର ସେହି ଟିକା ଯେ ଶିକାର କଲେ
ମନ ତେଜୁ ଅଭିମାନ

କର ସେ ସାଧନା ଯେ ସାଧନାକଲେ
ବିଶ୍ୱର ହେଉ ଲଳାଣ ।

ନାଗ ତ ଅଟଇ ବିଶ୍ୱର ଜନନୀ
ନାଗ ସିନା ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ,

ନାଗ-ଅଧିକାରୀ ରହୁଛି ସବୁଦିନ
ନାଗ ଶକ୍ତିସ୍ୱରୂପିଣୀ ।

ପ୍ରବୃତ୍ତି ବିନା ଯେ ପୁରୁଷ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ
ଭୁଲୁଛି ସିନା ହେ ଭାଇ,

ପ୍ରବୃତ୍ତି ପୁରୁଷ ଏକ ସୂତ୍ରେ ଗୁହ୍ୟ-
ଛନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡନୋସାଇଁ ।

ବାବିଛ ନାଗକୁ ପକ୍ଷରେ ପକାଇ
ହେବ ପରା ଅଗ୍ରସର,

ଛତ ଏ ଦୁରାଶା ନାଗର ଶକତି
ଦେଖ ନୟନ ଆଗର ।

ନାଗ-ସୁବନ୍ଧୁ ଚରଣେ ଭ୍ରମର
ଆସୁ ହେଲୁଛନ୍ତି ଛାଡ଼ା,

ଛକିଣ ତାହାକୁ ନୁହେଁ ତାହାସ୍ତବ
ଧର ହେ ଏକହିଁ ପଦା ।

ଧର୍ମପ୍ରାଣ ହିଁ ନାଗଜାତିକୁ ହେ
ଦେଉଥିଲେ ଅନ୍ତେ ସ୍ଥାନ,

ତାରକମନ୍ତରେ ଶୁଣି ନାହିଁ କି ହେ
ଅଛି ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ।

ଅଗେ ଜଣ ବାଧା ତାର ପରେ କୃଷ୍ଣ
ସୁଣି ବୋଲି 'ସୀତା ରାମ',
ତେବେ କିପରି ଭାଇ ! ଜାଣି ନ ଜାଣୁଛ
ହେୟ ନୁହେଁ ନାରାୟଣ ?

ହସାରକ୍ଷେତ୍ରରେ କି ରାଜନୈତିକେ
ବିଦ୍ୟାରେ ନାରାୟଣ ନାମ,
ଅଯୋଗ୍ୟ ନୁହଇ ଦେଖିଲ ତ ଭାଇ
ରାଣୀ ରିକ୍ତୋତ୍ତମା ବାମ ।

ଭରତବନ୍ଧରେ ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ
ଅହଂକାର ସେ ଗୁଣବତୀ
ସୁଶିକ୍ଷାବଳରେ କରଗଲେ କାର୍ଯ୍ୟ,
ରହିଅଛି ଗୁରୁ ଛବି ।

ବେଦଶାସ୍ତ୍ର ଗାର୍ଗୀ ଗଣିତରେ ଲୁଲ୍ଲା—
ବଜାର ଅଛଇ ନାମ,
ସ୍ଥାନ ନୁହେଁ ନାରାୟଣ ତାର ଶକ୍ତି
ଭୁକ୍ତ ନୁହଇ ତା ବାମ ।

ସୁଶିକ୍ଷା-ସୁଯୋଗ— ବିସ୍ଥାନରେ ସିନା
ଏବେ ଏଡ଼େ ଅସଦାର୍ଥ,
ଅକାଳା ବୋଲିଣି ନାରାୟଣ ପଛରେ
ନ ଶକ୍ତି ରହଇ-କ୍ଷତ !

ବୈଧବ୍ୟ ଦଶା ।

ବାହୁଁ ଅଛୁ ? କେତେଦୂରେ କେଉଁଠାରେ ପ୍ରଭୁ
 ସରମ ଅରାଧ୍ୟ ମୋର ହୃଦୟ-ଦେବତା !
 ଯାଇଅଛୁ ସ୍ବର୍ଗଧାମେ ହେ ମୁକ୍ତ ସ୍ବରୂପ,
 ଯାପିନ ମୁଁ ପାପଦେହ ଧରି ଧରାଧାମେ
 ନିଜେ ଏ ମାୟାଜାଲେ; ହାହା ପ୍ରାଣେଶ୍ବର !
 କୋମଳ ଶରୀର ତବ ଶ୍ରୀମୁଖ-କମଳ
 ହୋଇଗଲା ସାରମାତ୍ର, ଧୂଳି ଏ ଜୀବନ
 ଶୁଣି ଯା ରହିଲୁ ପିଣ୍ଡେ, ପୁଣି ଯା ଲେଖିଲୁ
 ପରଧେୟ ଅଳଙ୍କାର ଶୋଇବାକୁ ଶେଷ ।
 ସମର ଦୋଷର ଧନୁଷ୍ଟକାର ବେମାର
 ଅଳସିତେ ଅସି ଅହା ଦୂର ପ୍ରବାସରୁ
 ଛତାର ନେଲୁ ତୁମ୍ଭକୁ ମୁଁ ତ ଜାଣି ନାହିଁ,
 ଥିଲୁ ପିତାଳୟେ ଦେବ ! ପରମହେଷ୍ଟଦେ ।
 ତବ ପୀତା ଶୁଣି ତାରପୋଗେ ମୋ ପିଅର
 ହୃଦରେ ତୁମ୍ଭ ପାଶକୁ ଗିଲେ ପୋଷି ଅଶା
 ଜାମାତାକୁ ଭଲ କରି ଆଶିଷେ ସଙ୍ଗରେ;
 ହା ବିଧାତା, ଏ କି କଲ ? ବିନାମେୟେ କହୁ
 ବସୁନ୍ତ ମୋ ମୁଣ୍ଡେ ସଦା ଅଶା କଲ ଚୂର୍ଣ୍ଣ !

ଫାଟିଲୁଣି ମୋ କପାଳ ବନ୍ଧୁ ମୁଁ ନ ଜାଣେ;
 କୁଶଳ-ସବାଦ ତବ ପାଇବା ଅଶାରେ
 ଗୁହଁଥାଏ ପଥ ପୁଣି ମହାଅଭିମାନେ,
 ଫୁଲୁଥାଏ ମୋ ହୃଦୟ, କର୍ପା ଏତେଦିନ
 ନ ପାଇଲି ପଥ ପୁଣି କୁଶଳ-ସମ୍ବାଦ !
 ଶୋଇଥିଲେ ସବେ କହୁ ଅଶ୍ରୁଗୀନୟନେ
 ନ ଥିଲୁ ନିଦ୍ରା ହେ ନାଥ । ଏ ସମୟେ ତାତ
 ପଦ୍ମରେ ସଦନରେ, ଗଲୁ ମୁଁ ପାରୁଣେ ।
 ଭାଷିଲେ ଜନକ “କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଲେଣି ଶରଣେ,
 ତାଙ୍କ ପିତା ସଙ୍ଗତରେ ଗଲେ ସେ ବୃହତ୍,
 କହିଲୁ—“ଯିବୁ ତୁହି କାଲି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରୁ” ।
 ହା ରେ ଭାଗ୍ୟ ! ଶୁଣି ମୁହିଁ ହୋଇଲି ଉଷତ
 ଦେଖିବି ନୟନେ କାଲି ଚରକାସ୍ଥି ତଳୁ;
 କେତେଦିନୁ ଦେଖି ନାହିଁ ସେ ପଙ୍କଜ-ମୁଖ,
 ଶୁଣି ନାହିଁ କଣ୍ଠ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ମଧୁବାଣୀ,
 କାଳକ ପୂରବ ଅଶା ତୁମ୍ଭ ହେବ ପ୍ରାଣ ।
 (କେ ଜାଣେ ହିଁଲୁତା ଅଛି ଭବିଷ୍ୟ-ଗର୍ଭେ)
 ଅନଳେ ସେ ରାତ୍ରେ ନିଦ୍ରା ନଇଲୁ ନୟନେ,
 ଉଠାଇଲି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅକ୍ଷୟିକ ଥାଉ;
 ପିତାଙ୍କ ବାକ୍ୟରେ ଭଲେ ନ ଥିଲୁ ସନ୍ଦେହ ।
 ଯଥାକାଳେ ଯାନ ମୋର ତବ ଗ୍ରାମ ପାଶେ
 ପଦ୍ମହର, କହୁ ଜନମୁଖରୁ ଶୁଣିଲି --

“ବହୁ କ୍ଷଣୁ ଦିତା ସଙ୍ଗେ ଗୁଡ଼େ ଅସିଲେଣି ।”
 ପଥ ଘାଟେ ଦଳ ଦଳ ଦେଖି ନରନାଶ
 ଭାବିଲି, ମୋ ନାଥ ମୋର ଗୁହଁ ଛନ୍ତି, ପଥ
 ଅସିଲ କି ନାହିଁ ବୋଲି, ତେଣୁକର ଏତେ
 ସ୍ନେହେ ପାଛୋଟି ନେବାକୁ ହେଉଛି, ଉଭ ।
 ଅନଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳା ସହ ଗୁଡ଼େ ପ୍ରବେଶିବ
 ଉତ୍ସୁକ-ନୟନେ ପ୍ରତି ଅଗଣା ଖୋଜିଲି;
 “କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ସେ,” ? ପାଇଲି ଉତ୍ତର—
 “ତୁମ୍ଭ ଚଉପାରେ”; ଓହ୍ଲେ ! ସର୍ବ ନରନାଶ
 ବାକ୍ୟ-ହୀନ ଏକଦୃଷ୍ଟେ ଗୁହଁଥାନ୍ତି, ମୋତେ ।
 ଚକ୍ରଲ ଚରଣେ ଯାଇ ଚଉପକୁ ମୋର
 ଲୋଡ଼ିଲି ତୁମ୍ଭକୁ ପ୍ରଭୁ ! ଅଜ କି କହୁବି ?
 କୁଣ୍ଡଳ ସମସ୍ତେ ଚକ୍ର-ନିଦାରୁଣ ଗାଣୀ
 କଣ୍ଠେ ଦେଲେ—“ଛାଡ଼ି ଆଣ, ସେ ତ ଅଜ ନାହିଁ;
 ଗଲେ ଗୁରୁଦିନ ହେଲା, ତୁମ୍ଭ ବାପା ନିଜେ
 ସ୍ୱହସ୍ତେ କଟିଲେ କ୍ଷୀର”; ଅହା କି ଶୁଣିଲି !
 ମୃଦୁର୍ଦ୍ଦେ ଧବଣୀ ଅବା ପଡ଼ିଲା ଉଲ୍ଲୁକ,
 ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ଭଳି ଅଗ୍ରେ ଦୂଶିଲା ଜଗତ ।

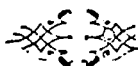

ବିଧବାର ଆଶା ।

ଜୀବନର ସବୁ ଆଶା ହୋଇଅଛି ଚୂର୍ଣ୍ଣ !
 ଅଦୃଷ୍ଟ ପରାଣ ଯାକୁ ଲୋଡ଼େ ନିରନ୍ତର,
 ନ ପାଇବ ଦେଖା ତାର ଏ ଚର୍ମଲୋଚନେ ।
 ସପ୍ନାହେ ଦୁଇ ସପ୍ନାହେ ଯାର କରଲି-
 ପାଇ ଧନ୍ୟ ମଣୁଥିଲି, କର ଜପାମାଳି
 କଟାଉଥିଲି ସମୟ, ନାର ଅଗମନ
 ଷଡ଼ମାସେ ଅଷ୍ଟମାସେ ଅବା ବରଷାନ୍ତେ
 ପଥ ଚାହିଁ ରହିଥିଲି, ଗଣୁଥିଲି ଦିନ,
 ସେ ଅଉ ନାହିଁ ଧରରେ ସବୁ ଆଶା ଲୁପ୍ତ;
 ପରମାର୍ଥେ ମୋହର ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ-
 ଧ୍ରୁବତାର ଯାଇଛନ୍ତି ଚର-ଅସ୍ତାତଳେ ।
 ଅହା ନାଥ ! କେତେ ଥର ଜୀବିତ ସମୟେ
 କହୁଥିଲ ଏ ମିଶ୍ରୀର, “ଏ ପାପସଂସାର
 ଯେବା ଅଗ୍ରେ ଯିବ ସେହି ପାଇବ ନିସ୍ତାର,
 କିନ୍ତୁ ଯେ ରହିବ ତାର ଦୁଃସଂସାର କଷଣ;
 ହେବ କି ଏପରି, ଦୟାମୟ ବଗବାନ
 ଛଡ଼ାଇବେ ଏକାବେଳେ ଉଦ୍ଧାର ଆଶୁ !”
 ଅହା ପ୍ରଭୁ, ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଅଛ କେଉଁଠାରେ ?

ନିଜ କଥା ନିଜେ ଗାରେ ନ କଲି ଝୁରଣ ?
 ଏକା କର ଛଡ଼ିଗଲ ଏ ଭବ-ପାଗରେ,
 କେସନେ ତରବି ନାଥ ! ପଦତସ୍ତ ବିନା ;
 ଅନ୍ୟ ଦେବତାକୁ ମୁଁ ଯେ ନ ଜାଣେ ପ୍ରାଣେଣ !
 ଭୁମ୍ବେ ମୋ ଦେବତା, ଅଛି ଅଛ ନେଉଁଠାରେ ?
 କା ନାମ ଧର ତୁ କବି ପଡ଼ିବ ଅବୁଲେ ।
 ଦାସୀ ଭୁମ୍ବର ଅଯୋଗୀ ଥିଲି ଚିରଦିନ,
 ବୃହେ ରଖି ମୋତେ ସଦା ଆଥ ଦୂରେ ଦୂରେ,
 ଫଲ୍‌ଗୁନଦା ଭଲ ସେନୁ ଥିଲି ତ ଅନ୍ତରେ ।
 ଦୁଃସ୍ୱଦେବତା ମୋର ! ଦେବସତ୍ତା ମଧ୍ୟ
 ରହିଅଛ ସମାଦରେ, ଏ ପାପ-ଝସାରେ
 ପଡ଼ିଅଛ ଦାସୀ କିନ୍ତୁ ରଖିଅଛି ଅଶା —
 ପାବକ ଭୁମ୍ବକୁ ନାଥ ! ସେହି ଶେଷଦିନ
 ମୃତ୍ୟୁ ଅତି କରିଦେବ ନିଜ ସହଚରୀ;
 ସେ ଦିନ ନ ଥିବ ଅଉ ଲୋକନିନ୍ଦାଭୟ,
 ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଜଞ୍ଜାଳ କେହି ଦେବେ ନାହିଁ ବାଧା !

ଅନାଥା ।

ପାଞ୍ଚି ଯା' ଅରେ ହୃଦୟ ପୁଣି ଯା' ନୟନ,
 ଅଉ ତ ଦେଖିବୁ ନାହିଁ ନାଥର ବଦନ ।
 କିମାଲ୍ ରହୁଛୁ ଭବେ, କି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ
 କରୁଛୁ ଜନମ ମୋର ଏଡ଼େ ଅକାରଣ !
 ହୃଦୟମନ୍ଦର ମୋର କରି ଦେଇ ଖାଲି
 ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା ତୁମ୍ଭେ କାହିଁ ଗଲି ଗଲୁ ?
 'ତୁମ୍ଭେ ନାହିଁ' ଏ ଧରରେ ଶୁଣିଲୁ ମୋ କଣ୍ଠ,
 କି ସୁଖ ଆଶେ ରହୁଛୁ ନିର୍ଲକ୍ଷ୍ମ ଜୀବନ !
 ଜୀବନେ ତୁମ୍ଭର ନେତ୍ର ପାରିଲି ସଙ୍ଗି ନା,
 ମରଣେ ସଙ୍ଗିଲି କର, ଅଛୁ ଆଶା ଶେନି ।
 କିଏ ଭୟ କଲୁ ନାଥ ! ଶରୀର ତୁମ୍ଭର,
 ଦରପୋଡ଼ା କରିଦେଲା ମୋହର ଅନ୍ତର ?
 କହିଲୁ-ଶାସ୍ତ୍ରର ଯଥା ସଗର-ନଦନ
 ନ ମର ନ ହେଉ ଦେଉ ଆଶ୍ରୟ ଦଗଧ;
 ହୃଦୟେ ଜଳୁଛୁ ମୋର ଦାୟିତ୍ବ ଅନଳ,
 କେବେ ଭୟ ହେବ ଦେହ ଜ୍ୱଳି ଚିତାନଳ ?
 ସେ ଦଳ ନିଶିତ ମୋର ହୃଦୟର କେନ୍ଦ୍ର
 ମୃତ୍ୟୁ-ଭାଗୀରଥୀ ସ୍ତ୍ରୀ ବିଧବା-ପାବନୀ ।

“ଅଳ୍ପଦିନେ ଯିବି” ବୋଲି ଦେଇଥିଲି ଭ୍ରଷା,
 ଦିନ ଗଣୁଥିଲି ଦାସୀ ଚିତ୍ତେ ପୋଷି ଅଶା ।
 କିଏ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା ମୋର ସୁଖର ସପନ,
 ତୁମ୍ଭ ମୃତ୍ୟୁବାଣୀ ଦେଇ ବକ୍ତୁ ନିଦାରୁଣ—
 ପଥରୁ ନିଷ୍ପୁର ନାଥ ! ଦାସୀର ଜୀବନ
 ଅଜି ଯା ରହିଛି ଛାଡ଼ି କମଳଚରଣ ।
 ଚାଲି ପାଇଅଛ ବୋଲି ନ ଦିଅ ପାସୋର,
 ସଜିନା କର ପ୍ରାଣେଶ ଏ ଦାସୀ ତୁମ୍ଭର ।
 ନିରାଶ କାରିଲି କିନ୍ତୁ ମୁଁ ରଖିଛି ଅଶା,
 ମରଣେ ପୂରିବ କେବେ ଜୀବନପି ପାସା ।
 ଦୀର୍ଘ ଦିବସ ରଜନୀ ଏ ମାସ ବରଷ
 କଷ୍ଟେ କରାଇବି ତବ ପଦେ ରଖି ଅଶା ।
 କେତେ ଦ୍ରୋହ କରିଅଛୁ ଚରଣେ ତୁମ୍ଭର,
 ତମା ମାଗିବାକୁ ଦେଲି ନାହିଁ ଅବସର ।
 ଶର ଅପରାଧୀ ହୋଇ ରହିଲୁ ଜୀବନ,
 କେତେ ଅଶ୍ରୁ ଜଳେ ପାପ ହୋଇବ ଶାଳନ ?
 ହାୟ ନାଥ ! ତୁମ୍ଭେ ରହିଅଛୁ ଯେ ଦୂରରେ,
 ମର୍ତ୍ତ୍ୟଜନ-ଶୋକ-ତାପ ପ୍ରବେଶ ନ କରେ !
 ଥାଅ ତେବେ ବିରାଗିତା ସୁନ୍ଦରରେ ସ୍ଥାନ
 ଦିଅନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପାଥ ଦେବ ପରି ମାନ ।
 କେତେ ଦିନେ ମୋ ଫାସର ଭୋଗ କରି ଶେଷ
 ତୁମ୍ଭର ପାରୁଣେ ଯିବି ଏ ଜୀବ ପ୍ରାଣେଶ !

ରେ ସ୍ୱପ୍ନାର ! ସେ ଦିବସ ଯା ପାରିବୁ କାନ୍ଦି
କରିବୁ, ପୁରବ ମୋର ଜୀବନର ସାଥ ।
ଶାନ୍ତି ଲଭିବ ପରାଣ, ସେ ଧନ ସୁଦିନ
ପାଇବି ମୋହର ଭର ସାଧନାର ଧନ ।

ଗୁଡ଼ିକାର ଭାଗ୍ୟ

ଗଗନେ ନବୀନ ମେଘ ହେବାର ଭଦ୍ର
ଦେଖି ଅନନ୍ତ ହେଲା ଗୁଡ଼ିକା-ହୃଦୟ ।
ବହୁଦିନୁ ପିପାସିତା ଥିଲା ଗୁଡ଼ିକା,
ତୁମ୍ଭା ଦୂର ହେବ ଭାବେ ମନ୍ଦ୍ର ନାଦ ଶୁଣି ।
ଏ କି ବିଧାତାର ଖେଳା ବହେ ପ୍ରଭଙ୍ଗନ,
ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଉଡ଼ି ଯାଉଅଛୁ ଘନ ।
ଅହା କାଦମ୍ବିନୀ ବାରି ନ ଦେଇ ତା ତୁଣ୍ଡେ
ବୁଲୁ ଅଶନିପାତ ଅଗ୍ନିଗୀର ମୁଣ୍ଡେ ।
ଛଟପଟେ ଯାଉଅଛୁ ଗୁଡ଼ିକାର ପ୍ରାଣ,
ଧନ୍ୟ ରେ କଲକ ତୋର ଅପୂର୍ବ ବିଧାନ ।
ସହର ତୋ ପରିହାସ କଢ଼ିର ହୃଦୟ,
ଶୁଣି ବାବୁ ସୁଖ ମାତ୍ର ନାମ ଦୟାମୟ ।

ବେ କରକ ରମ୍ଭା ତାକୁ କେ ଦେବ ଶରଣ,
 ବଧାତାର ଇଚ୍ଛା ଯାହା ଦେଲୁ ତ ଘଟନ !
 ମର ଲେ ବୃତକ ! କିନ୍ତୁ ଭକ୍ତ ହରିନାମ,
 ‘ମାରେ ହରି’ ତାରେ ହରି’ମାଥ ଦବ୍ୟଧାମ ।

ବୃନ୍ତରୂପା କଳିକା ପ୍ରତି ।

ପୁଣ୍ୟ ନ ପୁଣ୍ୟ କୁସୁମ-କଢ଼ି !
 ଶତଦଶ ଦୋଇ ପଡ଼ିବୁ ସ୍ବର୍ଗ ।
 ପୁଣିଥାନ୍ତୁ ଯେବେ ବୃନ୍ତରେ ପ୍ରାଣ
 ଧରିଥାନ୍ତୁ ଅହ ଶୋଭା ଅତୁଳ !
 ନାଲିଥାନ୍ତେ ଜନେ କେତେ ଆଦରେ,
 ଅବା ଶୋଭାନ୍ତୁ ଦେବତା-ଶିରେ ।
 ଅଳି ନିତ୍ୟ କରୁଥାଆନ୍ତା ଅଳି,
 ମଧୁ ଦେଇ ତୋଷି ଥାଆନ୍ତୁ କଳି ।
 ତୋର ରେଣୁଟିକ ଅଶୈଷକନ
 ବାରବାର କରୁଥାନ୍ତା ତୁମ୍ଭନ ।
 କୁସୁମ କୋଳରେ ଧରିଣ ଲତା
 ମଣି ଥାନ୍ତା ନିଜେ ଗୌରବାନ୍ବିତା ।
 ଲାଗିଥାନ୍ତୁ କେତେ ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ,
 ରାଗବିପର୍ଯ୍ୟୟେ ଯାଇଛୁ ସର୍ବ ।

ଏବେ ଜୋନେ କିଏ କରଇ ମନେ,
 ସକି ଯାଉଅଛୁ ଦୁଃଖେ ମଉନେ ।
 ସକି ଯାଉଅଛୁ ଯାଆ ନା ସକି,
 କାହାର ଅଭବ ନୋହିବ କହି ।
 ପ୍ରାଣେ ଧରାରେ ଅଦୃଶ ପୁଲ,
 ଦେଖାଇବ ଜନେ ଶୋଭା ଅମ୍ଭେ ।
 ତୋ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ସମ ସୁସୀ
 ନାରୁଛନ୍ତି ମଥା ମୁଚକ ହସେ;
 କରୁଛନ୍ତି ତେ ତେ ସେ ଉପହାସ,
 ସେଣୁ ଅଗ୍ରେ ଭୁଲି ନରଇ ନାଶ ।
 କି ରହସ୍ୟମୟ ବିଧି-ବିଧାନ,
 ଜନ୍ମ ଦେଇ କଲା ଏ ସ୍ଥାନମାନ;
 ଗଢି ନ ସାରୁଣ୍ ଦେଲା ତ ଭାଙ୍ଗି,
 କେଉଁ ଦୋଷେ ହେଲା ସେ ଏତେ ରାଗୀ ।
 କେ କର ପାରିବ ତା ସଙ୍ଗେ ବାଦ,
 ଧନ-ଘର ଭଲ ସିନା ତା ସାଥ ।
 କମାଟି ଶିବରେ ଦେଲା ଜନମ,
 କପାଟି ଦେଲା ଏହିତ କରମ ।
 ପ୍ରାଣ ସାର ଯାତ୍ରା ଥିଲେ ମଉଳି,
 ଲାଗିଥାନ୍ତେ ଧରା—ଧାରା ଏ ଭଳି ।
 ତହିଁକି ନ ଥାନ୍ତା ଦୁଃଖିକାରଣ,
 ଯେଣୁ ଏ ବିଧିର ପୂର୍ବ ବିଧାନ ।

ସହକାରୀ ସେନା ଧରଣୀ-ଗୁଣୀ;
ଅସିଧୁଲେ ଅମେ ଅଗୋ ନଳିନୀ !

ଭରା ନଦୀ ପ୍ରତି ।

କିପା ଗୋ ତଟନୀ । ଗରବ ଏତେ
ସରା ପ୍ରାୟେ ଧରା ଦେଖୁ କି ନେତେ ?
ବାହାକୁ ତ କରୁ ନାହିଁ ଶାନ୍ତର,
ଗର୍ବରୁକି ବୁଝିଲଲ ମାତର ।
ଉଜାଡ଼ ବରୁଣ ତଟସ୍ଥ ହାମ,
ଉପାଡ଼ୁଛୁ ଚର ଆଶ୍ରିତ ଦୁଃଖ ।
ଧରଣୀକୁ କେତେ ଭୀଷଣ ପାତ,
ନ ରହୁବ କାଲି ପା' ଅଛି ଆଜ ।
ନ'ଦନକୁ କିପା ଅପସରଣ
ରଖି ପାଉଅଛୁ ଗୋ ସ୍ଵାତସ୍ଵତ !
ପିଣ୍ଡୁଡ଼ିଆ ପକ୍ଷ-ଉଭୟ ହେଲେ
ନ ରହୁଇ ଆଉ ସେ ଧରତଳେ;
ଉଭୟ ଗଗନେ ବସିବ କାସ,
ବାହାକୁ ତ ତାର ନ ଥାଏ ହାସ ।
ଭୁଞ୍ଜି କିଛି ଦୁର୍ଗ ଲଭେ କି ଗତି,
ମରଣର ହେଉ ପକ୍ଷ ଉପୁଡ଼ି ।

ବୃଷ୍ଟିଜଳ ତୋର ଗରବହେତୁ,
 ଲଙ୍ଘ୍ୟୁଅଛୁ ତେଣୁ ସ୍ୱର୍ଗୀମା-ସେତୁ ।
 ଅବଶ୍ୟ ଏ ଭାଗ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ
 ହୋଇବ ଗୋ ନଦୀ ! କର ସ୍ମରଣ ।
 ଗ୍ରୀଷ୍ମବେଳେ ଯେବେ ହୋଇବୁ କୃଣା,
 ଅବହେଳେ ତୋତେ ଲଙ୍ଘିବ ଶଶା ।
 ସ୍ତୋତଠାଇଁ ହେବ ବାଲୁକା-ଶଯ୍ୟା,
 ଆହା ! ତେତେବେଳେ ପାଇବୁ ଲଜ୍ଜା ।
 ଜଳଜୀବଙ୍କର ଦେଖାଉ ଟେକ,
 ଥାନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ ଦିନେ ବୁଡ଼ିବ ଭେକ ।
 ତୋହର ଅଶ୍ରୁତ ମୀନ ମକର,
 ବାର ବନା ମୃତ୍ୟୁ ହେବ ତାଙ୍କର ।
 ଅଥବା ଲୋଡ଼ିବେ ଅନ୍ୟ ଅଶ୍ରୁୟ,
 ତେତେବେଳେ ଥୁବୁ ତୁ ନିରୁପାୟ ।
 ଚେତନା-ରହୁତା କି ଦୋଷ ତୋର,
 ବୁଦ୍ଧିମାନ ବୋଲି ବୋଲୁ ଏ ନର ।
 ତୋଠାରୁ ସିଦ୍ଧସ୍ତ୍ର ଗୁଣରେ ବଳି
 କିଛି ବିଦ୍ଧ ହେଲେ ପଡ଼େ ଉହଳି ।
 ନାତ ଜନନୀଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ଅଳ୍ପ
 ଅପବ୍ୟୟ ବୋଲେ ସେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ।
 ଅନାଥେ ଅଶ୍ରୁତେ ଗୁହଁରୁ ତତେ,
 ନିଜେ ନବ ନବ ସୁଖରେ ଜଡ଼େ ।

ନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶତ୍ରୁ ଅଟେ ନରର,
ତୋଠାରୁ ଅନିଷ୍ଟ କରେ ଅପାର ।

ପୀଡ଼ିତା ସିଂହୀ ।

ବିପିନେ ପୀଡ଼ିତା କେଶବ-ପ୍ରେମୁଷୀ
ହୋଇବାରୁ ବଳସ୍ଥନା
ନ କରେ ଶୀକାର ନ ପାଏ ଅହାର
ହୁଏ ଦିନୁ ଦିନୁ ଶୀଣା ।
ମହାବଳ ବ୍ୟାଘ୍ର ଭ୍ରମୁ ଭ୍ରମୁ ବନେ
ଦେଖି ତାର ଦୁରଦଶା
ଭବେ “ଏହା ସ୍ତ୍ରୀ— ସଙ୍ଗରେ ବଳରେ
ହୋଇଥିଲି ଲୋକହସା ।
ଅତି ପ୍ରତିଶୋଧ ମିନ ନେବି କିପାଇଁ”
ବୋଲି କରି ନିଶାଘାତ
କରିଲା ପ୍ରସ୍ଥାନ, କିଛି ଯଶ ପରେ
ଜମ୍ବୁବାନ ଉପସ୍ଥିତ
ହୋଇ ସିଂହଦଶା ଦେଖି ମନେ ମନେ
ହୋଇଲା ବହୁ ପୁଲକ,

ଲେକ-ଅପବାଦ ବବା ଗବତର
 ଦୁଦେ ଡାଲେ ହଳାହଳ,
 ସସାର-ପଥକ ଜନକୁ ଗ୍ରାସଇ
 ବ୍ୟାଘ୍ରୁଁ ଅତି କରଳ ।

ଲେକ-ଅପବାଦେ ସୀତା ପର ସତୀ
 ସମାଜେ ହେଲେ ଦୁଷ୍ଟିତା,
 ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲେକା- ନିନ୍ଦା ଡର ତାକୁ
 ବନେ କଲେ ନିର୍ବାସିତା ।

କେତେ କେତେ ଜନ— ଦୁଦୟ-ଦୁଷ୍ଟମ
 ଲେକ ନିନ୍ଦା-ଝଞ୍ଜାବାତେ
 ପତୁଅଛି ଝଞ୍ଜି, ଅଶା-ବୃଦ୍ଧ ଅହା
 ମରେ ତାର ବଜ୍ରାଘାତେ ।

ଅଳକ ରଚନା ବ୍ୟାପକ କ୍ଷଣିକେ
 କର୍ତ୍ତୃ ଯାଇ କର୍ଣ୍ଣାକ୍ରର,
 ଜର୍ଜରତେ ଅହା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପରାଣେ
 ନିର୍ଦ୍ଦୟେ କରେ ପ୍ରହାର ।

ଲେକନିନ୍ଦାଠାରୁ ବଳ ଶକ୍ତି ନାହିଁ
 ଅତି ଚଉଦ ଭୁବନେ,
 ଅସାଧ୍ୟ ତାହାର କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ,
 କେତେ ବ୍ୟଥା ଦିଏ ପ୍ରାଣେ ।

ଗୁଲ୍‌ଶିର ଭଲ୍ୟ ଦେହ ହୃଦୟ
 ବହୁ ଅଶେଷ କଳ୍ପସ

ସୂଚି କଣାଟିଏ ଦେଖି ହସୁଥାଏ
 ଲୋଡୁଥାଏ ଯଉରୁଷ ।
 ଗୁଣୀ ଲୋକ ମନ୍ଦ୍ର— ମାଛ ତୁଲ୍ୟ ପର—
 ଗୁଣ କରନ୍ତି ଗାୟନ,
 ମୂଢ଼େ ଭଣଭଣା— ମାଛ ତୁଲ୍ୟ ଦୋଷ
 କରୁଥାନ୍ତି ଅନେଷଣ ।
 ଭଲ କିବା ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁଠାରେ
 ମୂଢ଼େ ଦ୍ୟନ୍ତି ଅପବାଦ,
 ନୃତନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶିବାରଡ଼ ତୁଲ୍ୟ
 ଆହୁର ଶୁଭର ନାଦ ।
 କର୍ମସାର ଧର୍ମ— ବାର ଶିବାରବେ
 କେବେ ହେ ନ ପାଅ ତର,
 କର ପଦାଘାତ ଲୋକନୟା-ଶିରେ
 ସ୍ବପଥେ ଗମନ କର ।

—†—

ହାସ୍ୟମୁଖେ ଅଦୃଷ୍ଟକୁ କର ପରିହାସ ।

ହାସ୍ୟମୁଖେ ଅଦୃଷ୍ଟକୁ କିର ପରିହାସ,
 ଭଙ୍ଗା ହୃଦୟେ ଯତନେ ବାଜି ଗୋ ସାହସ ।
 ହାସ୍ୟମୁଖେ ସନ୍ନ ସନ୍ଧାରର ନିର୍ଦ୍ଦୟାତନ,
 ରକ୍ଷା କରିବେ ନିଷ୍ଠୟ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ ।

କଷ୍ଟ ଦେଇ ଜୀବଗଣେ ସେ ଦିଅନ୍ତି ଶିକ୍ଷା,
 ନିଷ୍ଠୁର ନ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ମାଗି ଭିକା ।
 କର କରାଯାଉ ନିଷ୍ଠୁର ଫିଟିବ ଗୋ କାଟି,
 ଧୀରେ ଗୁଲି ସଫାରରେ ଦୁର୍ବୋଧ ଏ ହାଟି ।
 ଉପକାର ଚନ୍ଦନରେ ଲଭି ଅପକାର,
 ଅନୁଗତ ଜନ ଦେବା ଅନିଷ୍ଟ ଅପାର,
 ଅଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ନୁହଇ ଏହା ବିଶ୍ଵ ବିକା କିଣା
 ଶ୍ଵେତ ନୁହ କଣାଅଁ ଗୋ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବେଦନା ।
 ଯେତେକ ତୁମ୍ଭର ହୃଦେ ଉପଲେ ବିରସ;
 ନ କଣାଅଁ ଜନେ, ମୁଖେ ଜାତ କର ହର୍ଷ ।
 ଅଦୃଶ୍ୟ କରନ୍ତି ପିତା ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସୃଜନ,
 ଅଦୃଶ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି ଜୀବଙ୍କୁ ପାଳନ ।
 ତାଙ୍କର ଆଦିଷ୍ଠ କାର୍ଯ୍ୟେ ଚଳାଅ ଜୀବନ,
 ଲେଉଟେ କୁତାଅ ନାହିଁ ପାପ-ଆବର୍ଜନ ।
 ଇଚ୍ଛାରେ କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ, “ଆହେ ବିଶ୍ଵବାସି,
 ରତ ହୁଅ କାର୍ଯ୍ୟେ ବିଶ୍ଵମଙ୍ଗଳ ମନାସି ।”

—*—

କିମ୍ବଦିନୀ ।

❧❧❧

କିପାଇଁ କୁହୁଛୁ , ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଜାଣେ
 ପାହୁପିକ ସିନା ରୁଦି,
 ଧୂରୁତ ଗଗନ ଦିଶେ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ
 ରଞ୍ଜିତ କି ଭୀମ-ଭୀତ ?

ବାହୁ ନା ରବିଙ୍କ ରଥ ହେ ଅରୁଣ !
 ଦଣ୍ଡେକ କର ବିଳମ୍ବ,
 ବହୁ ନା ବହୁ ନା ପ୍ରଭାତ-ସମୀର
 ଭୁଞ୍ଜି ଯାଉଅଛି ଦମ୍ଭ ।
 ହୁଅଁ ନା ହୁଅଁ ନା ଶିଶୁପଦ ! ମୋତେ
 ରଖେ ନା ପରାଣ ଅଣ,
 କିଶାନାଥ-ପ୍ରେମ- ପ୍ରତ୍ୟାଶିନୀ ମୁହିଁ
 ସୁଖୀ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାସ ।
 କେତେ ଦୂରେ ଛନ୍ତି ଚକ୍ରମା ମୋହର
 ଦୂରେ ଅଛି କୁମୁଦନୀ,
 ନାହିଁ ଅଭିମାନ ଦେଖଇ ମୁଁ ନିତ୍ୟ
 ସଙ୍ଗରେ ଭ୍ରମେ ରୋହିଣୀ ।
 ପ୍ରାଣନାଥ ମୋର ତ୍ରି ଦିବ-ଅଳଙ୍କାର,
 ଝରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରେମସୁଧା;
 ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ କରୁ ଅଛି ଅନୁଭବ
 ହରଇ ମୋ ପ୍ରାଣ-ସୁଧା ।
 ଦୂରେ ଥିଲେ ସୁଖା ଭାବଇ ମୁଁ ନିତ୍ୟ
 ସେ ଅଛନ୍ତି ମୋର ଧାଣୀ,
 ହୃଦୟ-ମନ୍ଦିରେ ପୂଜେ ହୃଦେଶ୍ଵର
 କର ନା ଗୋ ନିପଦାସ ।
 କେତେ କେତେ ଫୁଲ ଫୁଟିବ ଦିବସେ
 ହସିବ ଧରଣ ମୁଖୀ,

ତାହା ଦେଖିବାର ନାହିଁ ଲେଡ଼ା ମୋର
 ଥିବି ନେଇ ନିଜ ଦୁଃଖ ।
 ପରଶ୍ରୀକାନ୍ତର ନ ଭବ ଗୋ ମୋତେ
 ସୁଖୀ ପାଶେ ଗଲେ ଦୁଃଖୀ;
 କେ ବୁଝେ ତା ଦୁଃଖ, ଉପହାସଭାଷୀ
 ହୁଏ ସେନା ନରମାଣୀ ।
 ରବି-ଶରତେକ ସହସ୍ର ନୀରବେ
 ସହସ୍ର ସଂସାର-ଜ୍ଞାନା,
 ପୁଣି ଦିବା ଅନ୍ତେ ପାଇବି ନାଥକୁ
 ଅଶା ହୋଇବ ସଫଳ ।

— ଃ —

ଫୁଲର ଭାଗ୍ୟ ।

ପ୍ରଭାତ ସମୟେ ରବି-ମୁଦୁ ତେଜେ
 ଫୁଟି ପୁଷ୍ପ-ସୁରମାଣ
 ସମୀର-ତରଙ୍ଗେ ଭସି ଭସି ରଙ୍ଗେ
 ଓଚିଦିନ ଲୋକନ କରି
 ଭାବେ ମନେ ମନେ “ଭୋଗଭୋଗ୍ୟ ଧରା
 ଚର ସୁଖର ନିଲୟ
 କି ସୁନ୍ଦର ଅହା ତପନ-କରଣ
 ସଫାରେ ବଢ଼େ ମଲୟ ।

ସହୃଦ ଗୋ ସେ ତ ସଂସାର-ଲକ୍ଷ୍ମିନୀ
ଯାକୁ ବାଧା ଦିମ୍ବିତ ।
ଶୁଣି ଯା ଗୋ ଫୁଲ, ଦୁଃଖ ଦେଖିବାକୁ
ଅଛୁ କା'ର ଅବସର,
ଦେଖ ତୋ ଜନନୀ ଧରଲଣି କିତ
ପୁଷ୍ପ ପୁଲ ସୁନ୍ଦର ।

ନିରୁତ ନିଳୟ ।

— ୦.୦ —

ବହୁ ଦିବସରୁ ତୋର ନାମ ଶୁଣି
ନିରୁତ ନିଳୟ ! ହେଉଥିଲି ଗୁଣି ।
ପ୍ରାକୃତିକ ସୁଧା ପାନ କରି ତୋର,
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ପାସା ଢୁପୁ ହେବ ମୋର ।
ପୂର୍ବ କାମନା ପୂର୍ବ ଜପୋଚଳେ,
କଟାଇଲି ଦୁଇ ଦିବସ ତୋ କୋଳେ ।
ଅହା କି ରୁଚିର ଅମୃତ ଏ ସ୍ଥାନ,
ଦେଖିଲି ମରତେ ନୟନକାନନ ।
ମହାନଦୀ ଗୀତ ଗାଇ କଳ କଳ
କରୁଅଛି ଧୌତ ତୋର ପଦତଳ ।
ଗାନ୍ଧି ବନଦେବୀ ବିଜନେ କାନନେ
କରେ ଧରି ବାଣ ମରମର ସୁନେ ।

ବନେ ଉପବନେ ଫୁଟୁଛି କୁସୁମ,
 ବହେ ଗନ୍ଧବଦ୍ଧ ଗନ୍ଧେ ମନୋରମ ।
 ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ସ୍ଵରେ ଗାଉଅଛି ଅଳ,
 ତୋଷଇ କର୍ଣ୍ଣକୁ ବିହଙ୍ଗ-କାକଳୀ ।
 ରସାଳ-ନିକୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟେ ବସି ପିକ
 ଡାଳେ ପଞ୍ଚତାନ ସୁଧାରୁ ଅଧିକ ।
 ଦୂରେ ଗିରିଶ୍ରେଣୀ ଯାଉଅଛି ଦେଖା,
 ନ-ଭୟୁ ମୁଁ ପ୍ରକୃତିର ଚିତ୍ର-ରେଖା ।
 ଶାଶ୍ଵତ ସୁନ୍ଦରୀ ନବ ନବ ବେଶେ
 କରୁଛନ୍ତି ପୂଜା ପ୍ରଭୁ ଧବଳେଶେ ।
 ନାହିଁ ଗୋ ଏଠାରେ ସଂସାର-ଭବନା,
 ନାହିଁ ହିଂସା ଦ୍ଵେଷ ଭ୍ରୁକୁଟି-ଲଞ୍ଜିନା ।
 ନିଭୁତ ନିଳୟ ଶାନ୍ତିର ଆଶ୍ରମେ
 ପ୍ରକୃତି-ଜନନୀ ସହାସ୍ୟ-ବଦନେ
 କୋଳ ପାଦି ଡାକୁଛନ୍ତି “ଆସ ଆସ,
 ଶାନ୍ତି କ୍ଳାନ୍ତି ପାଳୁ ଦଣ୍ଡେ ଏଥୁ ବସ ।
 ଭବୁକ ଜନର ରସର ଭଣ୍ଡାର,
 ଧରମ-ଅର୍ଥୀଙ୍କ ସରଗର ଦ୍ଵାର ।
 ଉତ୍କଳ-ଶାବିତ୍ରୀ-ଝିଠ-ପୁରୋହିତ
 ପ୍ରକୃତି-ଜନନୀ-ପ୍ରିୟତମ-ସୁତ-
 କବିଗୁରୁଙ୍କର ମୁଯୋଗ୍ୟ ନନ୍ଦନ
 ପ୍ରକୃତି-ପତ୍ରକ ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ,

“ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ-ପ୍ରକାଶ” “ସ୍ୱଚ୍ଛ ରତ୍ନଚନ୍ଦ୍ର”
 ଯାହାଙ୍କ କରରେ ହୋଇଣ ଚିତ୍ରିତ
 ଅଶିଦ୍ଧ ଏ ଚିତ୍ରେ ନବୀନ ଭାବନା
 ଧନ୍ୟ ପିତା ପୁତ୍ର, ଧନ୍ୟ ସେ ସାଧନା !
 ସ୍ତ୍ରୀପିଲେ ବିଜନେ ନିଭୂତ ନିଲୟ,
 ନିତ୍ୟ ଯହିଁ ଶୋଭାବତୀ-ଅଭିନୟ ।
 ଅଧୀନତା ଏବେ ହୃଦୟ ଅଥୟ
 କଲ୍ଲଣି ବିଦାୟ ନିଭୂତ ନିଲୟ ।
 ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଶୋଭାରେ ପୂରିତ ତୋ ତନୁ,
 ଦେଖିଲି ଯା କେବେ ନ ଯିବ ତା ମନୁ ।
 ରହିଲି ଗୋ ତୋର ପାଶେ ଚର ରଣୀ,
 ପ୍ରଭୁ-ଦଳ ହେଲେ ଅସୁଥୁବି ପୁଣି ।

ମାଆର ଡାକ ।

ପାହୁଲୁଣି ରାତି ପ୍ରାଣୀଦିଗେ ଜ୍ୟୋତିହାସିନୀ ଧରା ସୁନ୍ଦର
 ସବିତାଗମନ କଲ ନିବେଦନ ପୁଲକେ ହସିଲୁ ଧରା ।
 ଉଠ ବାପଧନ ଫେଡ଼ା ରେ ନୟନ କେତେବେଳ ନିଦ ଯାଉ,
 ଦେଖ ତୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶେ ଢଳ ସୁଲ ଅନ୍ଧାର ନାହିଁ ତ ଆଉ !

ଅରୁଣ-ଆଲୋକେ ନଗନ ପୁଲକେ ଜାଗିଲା ସାରା ଜଗତ,
 କେତେବେଳଯା ଏ ଶୋଇବୁ ରେ ଧନ ତୋ ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ନାହିଁ ତ
 ସ୍ବପନର ଘୋରେ ହସ୍ତକୁ ଅଧର କି ଆନନ୍ଦେ ଅଛୁ ବୁଡ଼ି,
 କିଏ ସେ ତୋ ମନ ରଖିଛି ଭୁଲାଇ ମୋତେ ଗଲୁ କି ରେ ହୃଦି
 କେଉଁଠାରେ ନିଦ ଯାଉଛି ରେ ଧନ ! କାହିଁ ପଡ଼ିଛି ବିଛଣା,
 ତୋ ଭାବ ଭଉଣୀ ସବେ ଉଠିଲେଣି ଭୁଲିଗଲୁ କି ଆପଣା ?
 ତୋତେ ଅନୁସରି ଛାକେ ପଡ଼ା-ସାଗ 'ଉଠ, ବାପ ! ଉଠ ଉଠ',
 ସାଙ୍ଗ ପିଲା ଆସି ତୋତେ ଡାକୁଛନ୍ତି ଆଉ ନ କର ରେ ମଠ ।
 ଅଭିମାନ ଯୋଷି ଶୋଇଛି କି ରୁଷି କିଏ ତୋତେ ଦେଲା ଗାଳି ?
 କିବା ଦୁଃଖ ତୋର କହ ମୋ ଆଗର ଉଠ ମୋର ଧନମାଳି ।
 ତୋର ପାଇଁ ମୁଁ ତ ସମ୍ବୁଧ ସମସ୍ତ କି ଅଭାବ ଅଛି ତୋର,
 ଏଡ଼େ ଅବୁଝ ତୁ ଘରେ ନ ଲେଉଟିଣ କିପାଁ ଯାଉ ପରଘର ।
 ଏଡ଼େ ଅଲସ୍ତୁଆ କିପାଁ ହେଉଛି ରେ ହସନ୍ତି ପଡ଼ୋଶୀ ପୁଏ,
 ତେଜ ତୁ ବିଛଣା ନୁହ ରେ ହସଣା ମାଆପ୍ରାଣ କି ତା ସହେ ?
 ହୁଏ ନ ଉଠିଲେ ହୁଏ ନ ଖେଳିଲେ ଘର ନ ଦିଶେ ସୁନ୍ଦର,
 ଉଠ ଉଠ ଧନ ଫେଡ଼ ରେ ନୟନ, ଲଗା ହରଷ ହୃଦର ।

* ଶ୍ରୀଜୀବନୀୟାମେ ।

ରାଗ—ରସକଲ୍ଲୀ ।

ବସନ୍ତ-ପୂର୍ଣ୍ଣିମା-ପ୍ରକୃତି-ରାଶି
ଧରଥରୁ ବେଡେ ମୋହନ ଠାଣି !
ଫୁଲଦ୍ଵାସ୍ୟମୟୀବେନା ଧର
ଗୁଳ୍ମିଛି ଗୋଲ୍ଲପ-ବକ୍ତୃଳ-ମାଳା,
ସଜ କୁରୁଧନା ଗତି

ବିଚାର ସମୀର ବହେ ଧୀର ଧୀର
ଜାତ କରଇ ଅନନ୍ଦ । ୧।
ହସି ହସି ଶଶୀ ତାଳଇ ସୁଧା,
ସେ ସୁଧା ପାନରେ ମଉଁ ଚଞ୍ଚୁଧା,
ଶାଶ୍ବତ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଭେ ମର୍ମରେ,
ଗାଥଇ ତଟିନୀ ମଧୁର ସ୍ବରେ,
କାହିଁ ସେହି କବିବର
ଉଲ୍ଲା-ଶାରଦା — ପୀଠ-ପ୍ରଭୋଦ୍ଧତ
ସୁନିପୁଣ୍ୟ ଚିତ୍କର । ୨।

* ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟସମାଜ-ଅନୁଷ୍ଠିତ କବୀନ୍ଦ୍ର, ୬ ଗ୍ୟାନାଥ
ରାୟଙ୍କର ସପ୍ତଦଶ ସାମୁଦ୍ରିକ ଶ୍ରୀକ୍ଷମ୍ପଲିନାରେ ପଠିତ ।
ଚିନ୍ତା ପଣ୍ଡିତ, ୧୩୩୨ସାଲ—ଅପ୍ରେଲ ୯ ତାରିଖ, ୧୯୨୫ ।

ଫେରିଆସ ଫେରିଆସ ନହୁ କବି !

ରହୁଛି ଅଜି ତ ପ୍ରକୃତ ଛବି,
ଯେଉଁ ଦିନୁ କଲ ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ,
ଉତ୍କଳ-ଭରଣ-ବାଣୀ ମଉନ,
ବଜାଅ କାରେ ସେ ବାଣୀ

କାକଲୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସୈକତେ ମର୍ମରେ

ଦୁଃଖହାର-ଚିତ୍ତ-ବିଶା । ୩ ।

ନୁହେ ଅଜଦିନ ସୁଖର ଦିନ,
ଆଜଦିନେ କରୁଥିଲ ପ୍ରୟାଣ,
ପ୍ରକୃତ-ଜନନୀ-ପ୍ରିୟ-ନନ୍ଦନ,
ପ୍ରକୃତ-ଅଙ୍କରେ କଲ ଶୟନ,
ସାହିତ୍ୟ-କାନନ-ପିକ !

ବସନ୍ତ-ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନେ ଉଡ଼ିଗଲ

ଉତ୍କଳ କରମ ଧୂଳ ! ୪ ।

ଭୂମିର ପ୍ରତିଭା ଭୂମି ସାଧନା
ଉତ୍କଳୀୟ ହୃଦୟ ଦିଅ ହେ କଣୀ,
ଭକ୍ତି-ସୁଷ୍ପେ ବୋଲି ଶ୍ରୀ-ଚନ୍ଦନ
ଅର୍ପୁଅଛୁ ଦେବ ! କର ଗ୍ରହଣ
ଅଜି ଏ ଶ୍ରୀକ-ବାସରେ,

ନେଉଛୁ ବିଦାୟ ବାଣୀ-ବର-ସୁନ୍ଦ,

ଶୋକ-ସମୀପ ଅନ୍ତରେ । ୫ ।

ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ *

ରାଗ—ଅଶାବରୀ ।

ବିଶ୍ୱବନ୍ଧୁତା ଗୋ ! ବାକ୍ୟଦେବୀ ପଦ୍ମାଳୟା,
କହ କେଉଁ ଦୋଷେ ଏ ଉତ୍କଳ ଦେଶେ
ଜନନୀ ! ଏତେ ନିର୍ଦୟା (ଦୋଷୀ) ।

ନିଜ ମଃତୁରୁଷା ଦେଶର ଭରସା
ତାଳେ ପରାଣେ ମାଧୁରୀ,
ନଦୀ କଳସୁରେ ମିଶାଇ ସେ ଭାଷା
ନାବ ବାହର ନାଉରୀ । ୧ ।

ସେ ଭାଷାରେ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଗୁଣୀ
କରୁଥାଏ ଶେତ କାମ,
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଦାଣ୍ଡେ ଶଗଡ଼ିଆ ଭର
ଜୋଡ଼ୁଥାଏ ରାମ ନାମ । ୨ ।

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ-ବିଂଶ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନର
ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ପଠିତ ।

୧୬ ତାରିଖ ସେପ୍ଟେମ୍ବର, ୧୯୨୫ ସାଲ ।

ଶୁଣି ସେହି ଗୀତ ଗୁଞ୍ଜରଇ ଅଳି
 ଶିବ ଗାଏ ପଞ୍ଚତାନେ,
 ସୁଗଳ ଗଗନେ ସୁଧାକର ଡାଳେ
 ସୁଧା ବିଶ୍ଵଜନ ପ୍ରାଣେ । ୩ ।

ବିଭଗଲେ ବାଣୀ— ବାଣୀ ଭଞ୍ଜ, କୃଷ୍ଣ,
 ଭକ୍ତ କବି ଜଗନ୍ନାଥ,
 ପଙ୍କାବମୋହନ, ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ
 କବିଗୁରୁ ଶ୍ରୀନାଥ । ୪ ।

ଆସ ଆସ ବାଣୀ— ପାଣି ଏ ଉଜ୍ଜଳେ
 ବାଣୀରେ ଦିଅ ଗୋ ଡାଳ,
 ଦିଗ ବିଦଗରେ ଉଠୁ ପ୍ରଭଧୃତି
 ଶୁଣି ସେ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଗାନ । ୫ ।

ରାଗ- ଭୋଡ଼ିପରଜା ତାଳ-ଝୁଲ ।

କେତେ ହେବା ସ୍ଥାନମାନ ଭ୍ରମିମାନେ, କେତେ ହେବା ସ୍ଥାନମାନ
 ପୁରାତନ ସ୍ଥଳୁ ନୂତନକୁ ବରୁ ଏହି ଶବ୍ଦ ସନାତନ । (ଦୋଷା)
 ଜାଗି ଅଛ ବଙ୍ଗ, ଗୁର୍ଜର, ତୈଲଙ୍ଗ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ରାଜସ୍ଥାନ,
 ଜାତି-ଅଭିମାନ କରନ୍ତି ବର୍ଦ୍ଧନ ପାଉଛନ୍ତି ସନମାନ । ୧ ।

ତପାପୁଅଙ୍କ ପ୍ରତି ଉତ୍କଳଜନନୀଙ୍କର ଉକ୍ତି । ୧୧

ଭାରତ-ଆକାଶେ ଅଭିନବ ବେଶେ ଉଦ୍‌ବିତ ନବ ତପନ,
ସଂସ୍ଥାନ୍ତର-ରଶ୍ମି-ପରଶେ ଅଶିଷ୍ଟ ଦେଶେ ନବ ଜାଗରଣ । ୧।
ଏ ବିଶ୍ୱ ଜୀବନ ଉତ୍ସାହସମ୍ପନ୍ନ କରି ହୃଦରେ ଧୂଆନ,
ଅଳସତା ତେଜ ଧର ହେ ଧର୍ମ୍ୟ, ଶୁଭଦିନେ ଜାକିଅଣ । ୨।
ଜାତୀୟ ଜୀବନ ସାହତ୍ୟରତନ ପୁଜ ଭାରଣ-ଭରଣ,
ଜାତୀୟ ଅକାର ହୋଇ ଯାଉ ଉଠୁ ବାଣୀ-ବାଣୀ-ସ୍ୱନ । ୪

ତପାପୁଅଙ୍କ ପ୍ରତି ଉତ୍କଳ ଜନନୀଙ୍କର ଉକ୍ତି ।

କପାଳି ବେ ବସୁ ମୋର
ଶୀତେ କମ୍ପୁ ଅର ଥର,
ରଖିଛୁ ସଜାଇ ମୁଁ ତା ଗିରି, ଝର, ବନ,
କାର୍ଯ୍ୟ ସ ନ କରି ଶୁଣ ହେଉ ସ୍ଥାନମାନ ।
ହାତ ହେଉଅଛି ଗଣି
ବାକ୍ୟ ପାରୁ ନାହିଁ ଭଣି,
ଦେଖିଣ ଏ ଦଶା ତୋର ନେହୁ ଝର ନାର,
ପ୍ରକୃତ ସନ୍ତାନ ହୋଇ କି ଅଭାବ ତୋର ?
ତଳ ମୁଗ ଜଡ଼ା ଧାନ
ଥାଉଁ କପି । ସ୍ଥାନମାନ,

ଅହ ତ ବାଡ଼ିରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଡ଼ିବ ସାର,
 ବପାନ୍ନି ତୋ ଶୁଷ୍ଟ ମୁଖ କହ ମୋ ଅଗର ।
 ପିଠିରେ ନାହିଁ ତ କନା
 ପେଟକୁ ନ ମିଳେ ଦାନା,
 ରାତ୍ର ଦିବା ଖଟି ଖଟି ଦେହେଁ ନାହିଁ ବଳ,
 ମହାଜନ ତାଳିଦାରେ ହୃଦୟ ବିକଳ ।
 ତୋ ମୁଣ୍ଡେ ବୁଲଇ ହାତ
 ସମସ୍ତେ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଭାତ,
 ଶୁଅନ୍ତି ଭୁଲିଲେ, ତୁହି ଭୁଞ୍ଜୁ ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀନା,
 ସମସ୍ତଙ୍କ ହେୟ ହେଲୁ, ଭାଗ୍ୟ ବିଚ୍ୟୁତନା ।
 ମିଶି ତୋର ସ୍ବେଦଜଳ
 ଧରଣୀ ଦଶେ ଶ୍ୟାମଳ,
 ଭଲ ଖଇ ଅହ ଘର ସଜାଇଣ ନନା,
 ହାତରେ କଉଡ଼ି ନାହିଁ ଗୁହାଳରେ ହଜା ।
 ଏବେ ହେଲେ ଜାଗ ଧନ,
 ଅପଣାକୁ ଆପେ ଚିହ୍ନ,
 ଭଲ ଭଲ ମିଶି ପିନ୍ଧି ଏକତୀର ହାର
 ଅସୁଦେଶ ପର ଛିଦ୍ର କର ପରହାର ।
 ଖୋଜି ସ୍ବ ଉଲ୍ଲସ ପଥ
 ଦୃଢ଼େ କାର୍ଯ୍ୟେ ଦୃଢ଼ ରତ,
 ଖାଇ ବୋହୁ ନେଲେ ବୋଲି ପକାଇଲେ ହୁଏ
 ହସିବେ ପଡ଼ିଶାୟୀ ଦେଇ କରତାଳ ।

ଭୁଲସୀ ବଣରେ ବାଘ,
ଗଲେ ଶୁଣିଥିଲ ଅଗ,
ଦେଖ ତବ ହାରେ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡାମହାବଳ,
ବେଳକୁ ନ ଜାଗିଲେ ସେ ହୋଇବେ ରେ କାଳ ।
ହୋଇ ସବେ ଏକପ୍ରାଣ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଦିଅ ମନ,
“କର୍ମେ ତିଷ୍ଠନ୍ତି ଭବିଷ୍ୟ” ଏ ସାର ବଚନ,
ମେଣ୍ଟି ଶ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ହେବ ସଫଳ ଜୀବନ ।

ଘରକଥା ।

ଏ ବି ଦେଖୁଅଛୁ ନୟନରେ ଏବେ
ଦୋଷିଛୁ ମହା ଅକାର,
ହଂସା, ଦ୍ଵେଷ, ଈର୍ଷା ପୁରୁଛୁ ହୃଦୟେ
ଚାଦ ସାଧୁ ପରସ୍ପର ।
ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଦ୍ୟା- ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ପୌରୁଷ
ନେବାକୁ ନାହିଁ ଭରସା,
କାକୁଟ୍ ସାହସ କଳି କଳିଆରେ
ହେଉଅଛି ଲୋକହସା ।

ଭ୍ରମେ ହେଲେ କେବେ ଅପରର ଗୁଣି
 ନ କରୁଁ ଅଲୋଚନା,
 ନିଜ ରୂପ ଗୁଣେ ନିଜେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ
 କରୁଛି କେତେ ରଚନା ।
 ଜାଅରେ ଜାଅରେ ସଦଭାବ ନାହିଁ
 ଶାଶୁଙ୍କୁ ନାହିଁ ଭକତି,
 ହେଉଛି ପୁତୁରା ପଛେଥା ସେ ତ
 ନିଶ୍ଚୟ ସଙ୍ଗେ ଅପ୍ରୀତି ।
 ଖାଇବ ଯାହାର ତା'ର ନିନ୍ଦାବାଦ
 ପରନିଷ୍ଠେ ନିଜ ରକ୍ଷି,
 ଭାଇରେ ଭାଇରେ ବିଛେଦ କରାଇ
 ସାଧୁଅଛୁ ସ୍ବ ଅଭିଷ୍ଟ ।
 ଅପର ଲୋକକୁ ନିଜ ମଣିବାକୁ
 ହୃଦୟେ ନାହିଁ ଶବ୍ଦ,
 ଅପଣା ଲୋକକୁ ପର କରୁଅଛୁ
 ଘଟିଲା କେତେ ଦୁର୍ଗତି ।
 ହେଉ କାନ୍ଦୁ ଭଲ, କିନ୍ତୁ ଯାହା କରେ
 ସମସ୍ତ ଦିଶଇ ମନ୍ଦ,
 ସାଲ ପଡ଼ୋଶୀରେ କହିଥା ଲଗାଇ
 ପାଉଁଛି କେତେ ଅନନ୍ଦ ।
 ହେଉ ବୁଲୁଥାଉ ହାଟ ବଜାରରେ
 ଗାଉଥାଉଁ ସେ ଡମାଳି,

ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ବିଦ୍ୟାଳୟେ ଗଲେ
 କୁଳେ ଲାଗିଯିବ କାଳୀ ।
 ଧନ୍ୟ ବାକ୍ୟବାର ବାକ୍ୟ ତମ ସାର
 କରୁଛ ବେଶ ଉଦାର,
 ଘର ବୁଝି ପାଣି ହେଲୁ ତ ଅଶ୍ରୁ ଏ
 ପଡ଼ିବ କେବେ ନଜର !

ପ୍ରକୃତି

ଆସ୍ତା କରଇ ସନ୍ତାପ ପ୍ରକୃତି ସହୃଦ
 ଏ ସମରେ ଆଜ୍ଞା ନିତ୍ୟ ହୁଏ ପରାଜିତ ।
 ପ୍ରକୃତିକୁ ଅସୀକାର କଲେ ଦର୍ମିତରେ
 ଦ୍ଵିଗୁଣେ ସାଧଇ ଦାଉ ପ୍ରକୃତି ତାହାରେ ।
 କରଇ ଆସ୍ତା ଉପରେ ବଡ଼ ନିର୍ଯ୍ୟାତନ,
 ବଳର ପଶୁ ତ ଅଟେ ଅସୁ ଅଭିମାନ ।
 ଅବସ୍ଥାରେ ସୁସ୍ଥବକୁ କଲେ ଅପମାନ
 ଶତାଞ୍ଚୁ ଶୁଣିବ ପ୍ରକୃତି ଧରି ତାର କାନ ।
 ଉତ୍ତର ଅଗ୍ରହ କଲେ ନେବାକୁ ନିଷ୍ଠାପ
 ଅବନତି ଦେଉ ତାହା ପଡ଼ିଯିବ ଗୁପ ।
 ଅତ୍ୟଧିକ 'କର ପଦ ଆସ୍ତାକୁ ଶାସନ
 ଦୁର୍ବଳତା ବୁଝି ମାଟି ନିଷ୍ଠୟ ପତନ ।

ନାରୀ ଜାତିର ଅଧିକାର ।

ଜୀବ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବା ମାତ୍ରେ କିଏ ତାକୁ ଲାଳନ ପାଳନ
କରେ ଓ କାହା ସ୍ନେହରେ ତାହାର ପ୍ରାଣ ପିଣ୍ଡରେ ବହୁ
ସ୍ବସାର ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ସମ ଦ୍ବିଏ ? ସେ ନାରୀ ନୁହେଁ
କି ? ତଳିତ ଭାଷାକୁ କଣ ବୁଝାଯାଏ ? ମାତୃଭାଷା ; ପିତୃଭାଷା
ନୁହେଁ । ନାଗଜାତି ବିଶ୍ବର ଜନନୀ ଅଟେ ।

ବ୍ରହ୍ମ ଏକ, ସେ ସ୍ବଦେହ ଦ୍ବିଶଶ୍ଚରୁକ ଏକ ଅଂଶରେ
ପୁରୁଷ ଓ ଅନ୍ୟାଂଶରେ ପ୍ରକୃତିକୁ ସୃଷ୍ଟି କରି ଜଗତ ରଚନା
କରିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତି ଅଂଶରୁ ନାଗଜାତି ଜନ୍ମ ହୋଇ-
ଅଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ନାଗଜାତିର ପୁରୁଷ ଭୂଲ୍ୟ ଅଧିକାର
ରହିଲେ ଅମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ହେବ ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ସୁଶିକ୍ଷା
ଅବଶ୍ୟକ ।

ନାରୀ ଶକ୍ତିରୂପିଣୀ, ଯେଉଁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଅବହ-
ମାନକାଳରୁ ଶକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆସୁଅଛି, ଏବେ ସେଠାରେ
ନାଗଜାତି ଅବଳା ନାମଧେୟ ହେବା କ ଦୁଃଖ ଓ ଯୋଦ୍ଧର
ବିଷୟ ! ନାରୀ ଅବଳା ନୁହେଁ, ତାହାର ବଳ ଅସୀମ ;
ନାରୀର ହୃଦୟ-ବଳରେ ସ୍ବସାରର ସମସ୍ତ ସୁଖ ଶାନ୍ତି ; ସ୍ବଜ୍ଞ
ପ୍ରିତି ଓ ପ୍ରଳୟ ଶିଖା ଶିଖା ଘଟୁଅଛି ; ଅତଏବ ନାଗଜାତି
ଦିଗ୍ବିଶେଷଜ୍ଞ ।

ନାଶ ଗୁହର ଗୁହଣୀ, ଗୁହଳକ୍ଷ୍ମୀ, ଗୁହର ଭୂଷଣ ଓ
 ସଂସାର-ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ଵରୀ ପୁରୁଷ ସଂସାରସଂଗ୍ରାମରେ
 କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ଶାନ୍ତି ଅଶାରେ ଗୁହପ୍ରାଂଶୁଙ୍କରେ ଉପସ୍ଥିତ
 ହୁଏ, ତେତେବେଳେ ଗୁହଣୀର ଆଦର ଯତ୍ନରେ ଓ ପ୍ରେମ-
 ଶୃଙ୍ଖଳିତ ପରମ ଚ୍ୟବତାରରେ ଏକ ଗୁହସ୍ଥାଳର ଶୋଭା ସଦର୍ଶନ-
 ଦ୍ଵାରା ଜାହାର ହୃଦୟ ସ୍ପର୍ଶ ହୁଏ । ନାଶଜାତି ପୁରୁଷର ଅନନ୍ଦ-
 ଦାୟିନୀ, ସଂସାରର ସାଗରତ୍ଵ । ଏ ଭବ-ରଞ୍ଜାଳୟରେ ନାଶ-
 ଜାତିର ପ୍ରଧାନ ଅଭିନେତ୍ରୀ; ସେମାନେ ବିଷାଗୁଣରେ ଭଳି
 ଓ ମଦ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅଭିନୟ ନୟନଗୋଚର କରୁଛନ୍ତି ।

ଅନେକେ ମନରେ ଭାବନ୍ତି, ନାଶଜାତି ପୁରୁଷର
 ଶଳାସତ ବସ୍ତୁ, ପୁରୁଷର ମନୋରଞ୍ଜନ କରିବା ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର
 ଧର୍ମ । ଏହି ଧାରଣାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର ଶିକ୍ଷାରେ
 ଉଦାର୍ପୀନ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ପୁରୁଷର ହୃଦାକାଞ୍ଛିଣୀ ଓ
 ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟାନନ୍ଦଦୟନୀ ସତ୍ୟ, ମ.ହ. ଶଳାସତ ବସ୍ତୁ
 ନୁହନ୍ତି । ସଂସାରରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ଉଭୟ ପକ୍ଷରେ ସମାନ
 ଦାୟିତ୍ଵ ଅଛି । କୌଣସି ପକ୍ଷରେ ଦୃଷ୍ଟିଶୃଙ୍ଖଳେ ଅନିଷ୍ଟ ହୁଏ ।
 ସଂସାରରେ ପୁରୁଷ ସ୍ଵାମୀ ଓ ପିତା ଏବଂ ନାଶଜାତି ସ୍ତ୍ରୀ ଓ
 ମାତା ଅଟେ । ପୁରୁଷ ସ୍ଵାମିତ୍ଵ ଓ ପିତୃତ୍ଵ ନିମନ୍ତେ ଯେପରି
 ଦାୟିତ୍ଵ ଅଛି, ତଦ୍ଵାସ ନାଶ ମଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀତ୍ଵ ଓ ମାତୃତ୍ଵ ନିମନ୍ତେ ଦାୟି
 ଅଛି । ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଦାୟିତ୍ଵ ସ୍ଵରୂପ । ଯଦି ମାତା
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ଓ ଦୁଃଶୀଳା ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କର

ସନ୍ତାନଗଣ ସେହି ପ୍ରକୃତିଗତ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।
ଶିଶୁଗଣ ପିତା ଅପେକ୍ଷା ମାତାର ଚରମ ଅଧିକ ଅନୁକରଣ
କରିଥାନ୍ତି । ପୁରୁଷଗଣ ଶୈଶବରେ ମାତା ପାଖରେ ଲାଳନ-
ପାଳନ ହୋଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଭାର୍ଯ୍ୟଭୂମି ନାଶକୁ
ସଙ୍ଗେ କରି ସସାର ପଥରେ ଗମନ କରନ୍ତି, ସୁତରାଂ
ନାଗଜାତିକୁ ସୁଶିକ୍ଷିତା କରିବା ସଙ୍ଗରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଜଣେ କବି କହିଅଛନ୍ତି, “ନ ଜାଗିଲେ ଯଦ ଭାରତ
ଲଳନା. ଏ ଭାରତ ଆଉ ଜାଗେନା ଜାଗେନା ।” ନାଗଜାତି
ସ୍ୱରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ, ଏକମାତ୍ର ନାଗଜାତି ପୁରୁଷର
ସୁଖେ, ଦୁଃଖେ, ସମ୍ପଦେ, ବିପଦେ ସହଚରୀ ଥାଏ । ଜଣେ
କବି କହିଅଛନ୍ତି, “ନିୟତି (କାଳ) ସର୍ବଦା ଭାଙ୍ଗିବାରେ
ଓ ପ୍ରକୃତି (ନାଗଜାତି) ଭାଙ୍ଗିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ।” ସ୍ୱଳ୍ପ ଜେମା
ଯାଉଅଛି, ନାଗଜାତିକୁ ଅବଳା ବୋଇଲେହେଁ ସେ ଅବହ-
ମାନ କାଳରୁ ସ୍ୱପମତା ଅପ୍ରତିହତ ରଖି ଆସୁଅଛି ଓ ଚିର
ଦିନ ରଖିବ । କେବଳ ସେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଶ୍ରୟରେ
ଅଳ୍ପ ନଗଣ୍ୟ ଭାବରେ କାଳସେପଣ କରୁଅଛି । ଦାସୀ ଭାବରେ
ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମୁଦ୍ରା ସେବା କରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହୁଅଛି ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ଧୀରେ
ଧୀରେ ଧରଣୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶର ନାଗଗଣ ପୁରୁଷ ଭୂମି
ରାଜନୈତିକ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଧିକାର କରି ବସିଲେଣି ।
ହାୟ ! ଉତ୍କଳ ଲଳନାକୁଳ ଅଜ୍ଞାନ-ଅନ୍ଧାରରେ ରହିଅଛନ୍ତି ।
କିଏ ତାହାକୁ ଜ୍ଞାନଲୋକ ଦର୍ଶନ କରିବା ଅଶକ୍ତ ପଥ-

ଦେଖାଇବ ! ସେ ଏ ନବ ପ୍ରଗତିରେ ସୁଦ୍ଧା “ସେ ଧର୍ମରେ ସେ ଧର୍ମରେ” ରହିଅଛି ।

ପୂର୍ବେ ନାଗଜାତି ପୁରୁଷ ତୁଳ୍ୟ ଅଧିକାର ପାଉଥିବାରୁ ସେମାନେ ଯଶସ୍ବିନୀ ହୋଇଥିଲେ, ବେଦରେ ଗାର୍ଗୀ ଓ ଓ ଗଣିତରେ ଲଲାବଣ ପ୍ରଭୃତି ବିଦୁଷୀ ନାଗମାନଙ୍କର ନାମ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଁ; ଯଦି ସେମାନେ ପୁରୁଷ ତୁଳ୍ୟ ଅଧିକାର ପାଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଚରସ୍ମରଣୀୟା ହୋଇ ପାରି ନ ଥାନ୍ତେ । ନାଗର ହୃଦୟବଳ ଅସୀମ, ତାହାକୁ ସହସ୍ରଥରେ ଗୁଣିତ କଲେ ସଂସାରରେ ସ୍ବର୍ଗୀୟ ସୁମନ ଫୁଟିବ, ଅସହସ୍ରଥରେ ଗଲେ ନରକର ଶେଷ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଉପନୀତା ହେବ ।

ପୁରାଣରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଁ, ଶୂନ୍ୟ ନିଶୂନ୍ୟ ଦାନବଙ୍କୁ ଦେବତାମାନେ ଦଳନ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହେବାରୁ ଦୁର୍ଗା ରଣରେ ସେମାନଙ୍କର ଦର୍ପ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥିଲେ । ଅର୍ଜୁନ ଯଦୁବାରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରଣଲୁପ୍ତ ଥିବା ସମୟରେ ସୁଭଦ୍ରା ତାଙ୍କର ସାରଥି କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ବଗୁରୁରୂପେ କରିଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁର ପ୍ରଧାନ ମାଳାଚଳ-ଧାମରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖା ଯାଉଅଛି, କଳଭଦ୍ର ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ଭ୍ରାତା ଦୁହେଁଙ୍କ ବିଗ୍ରହ ମଧ୍ୟରେ ସୁଭଦ୍ରା ଭଗିନୀ ମୂର୍ତ୍ତି ରହି ନାଗଜାତିର ଗୌରବ ଲୋକନ କରିଉଅଛି । ପୁରାଣରେ ବାର ବାର ସ୍ତ୍ରୀକାର କବି ଯାବତହି, ପ୍ରକୃତି ବିନା ପୁରୁଷ ଅସୂର୍ତ୍ତ । ନାଗଜାତି ପ୍ରକୃତି ଅଂଶରୁ ସମ୍ଭୂତା ଥିବାରୁ ଅବିବାହିତ ପୁରୁଷକୁ ଶ୍ରୀକ, ପିଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନାଦି ଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗ୍ରହଣ

କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଯଜ୍ଞଦିରେ ସ୍ତ୍ରୀ ବିନା ଏକା ପୁରୁଷର କର୍ମ ନିଷ୍ଫଳ ବୋଲିଯାଏ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଶ୍ଵମେଧ ଯଜ୍ଞ ସମୟରେ ସୀତାଙ୍କ ଅକ୍ଷରରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୟୀ ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରୟୋଜନ ହୋଇଥିଲା । ନାଗ ପୁରୁଷର ସହଧର୍ମିଣୀ ଓ ଅର୍ଚ୍ଚାଦିବ । ଅର୍ଚ୍ଚାଙ୍କୁ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ରଖିବା ସୁସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ ।

ଜଣେ ବଙ୍ଗମହାଲଙ୍କର ଗୋଟିକେତେ ଉକ୍ତି ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧୃତ କରା ଯାଉଅଛି :— “ନାଗମାନଙ୍କୁ ପାଗଳ ଶ୍ରେଣୀରେ ଭୁକ୍ତ କରା ଯାଇଅଛି, କେବଳ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ନୁହେଁ ପାଗଳ ଗାଈଦଳରେ ଅବରୁଦ୍ଧପୂର୍ବକ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ସକଳ ପ୍ରକାର ଅଧିକାର ଅପହରଣ କରି ଶେଷକୁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ଅବଳା ।” “ଅବଳାଗଣର ରମାକଲେ କାର୍ଯ୍ୟଗାରର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ କଣ୍ଠକବଶିଷ୍ଠ ତାରଦ୍ଵାର ଘେରା ଯାଇଅଛି * * * ।” “ପୁରୁଷଗଣ ନାଗଜାତିକୁ ଯେତେ ହେୟ ଜ୍ଞାନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ନାଗଜାତି ସେମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥାର ଏକଅଂଶ ଅଟେ । ବିବୃତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ଲଜ୍ଜା କରି ତାକୁ ପର୍ଦାନୁଗ୍ରହରେ ବନ୍ଦନା ରଖି ନାନାପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର କରା ଯାଉଅଛି । ହାୟ ! କ୍ଷୁଦ୍ରତା ଅଭିଗିନୀ ଅବଳାର ବିନାନୁମତିରେ ଶର୍କରାସଠାଏ ତ୍ୟାଗ କରିବୁକୁ ସୁଦ୍ଧା ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଅଶ୍ରୁ ଟୋପାଏ ତ୍ୟାଗ କଲେ କୈଫିୟତ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।”

ପୁରୁଷ ଜାତି ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ଵ ମୁଣ୍ଡାଇ ସୁଅବମାନରେ ସପ୍ତମ ସ୍ଵର୍ଗରେ ରହିବାକୁ ଚାହୁଁ ଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଦେଖା ଯାଉଅଛି,

ଅବଳାଗଢ଼ଙ୍କର ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ରମଶଃ ଟାଣି ପାତାଳ ଦଗରୁ ନେନାଲ ଶକ୍ତି ଅଛି । ତାହା କଣ ସେମାନେ ଭାବି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ? ନାସର ବଞ୍ଚିତା କରି ପୁରୁଷ ନିରୋଳା ସ୍ୱର୍ଗ ସୁଖ ଉପଭୋଗ କରି ନ ପାରେ ।

ସୀତାଙ୍କୁ ଅବମାନନା କରି ଲଙ୍କପତି ରାବଣ ସୁନିଧନ ପଥ ପରିସ୍କାର କରିଥିଲା, ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ଅବମାନନା ହେତୁ ଭୀଷ୍ମଯୁଦ୍ଧ ଘଟିଥିଲା, ସତୀର ଅବମାନନାରେ କାଚକ ସୁପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲା । ସତୀ ସାବିତ୍ରୀ ସ୍ୱର୍ଗର୍ସବଳରେ ମୃତପତ୍ନକୁ ବଞ୍ଚାଇବା କଥା ପୁରାଣରେ ଅଛି । କନ୍ୟାଦେ ଶକ୍ତିରୂପିଣୀ କନ୍ୟା ସଂଯୁକ୍ତାଙ୍କୁ ଅବମାନନା କରି ଭୀଷ୍ମର ପତନ ମାର୍ଗ ପରିସ୍କାର କରି ଦେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି ।

କି ସାଂସାରକ, କି ରାଜନୈତିକ, ବିଦ୍ୟା ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସାମ୍ପରେ ନାସଜାତି ପୁରୁଷତ୍ୱଲ୍ୟ ଅଧିକାର ପାଇ ଅପବ୍ୟବହାର କରି ନାହାନ୍ତି । ମହାରାଣୀ ଭିକ୍କୋରୟାଙ୍କ ଶାସନରେ ରାଜ-କାର୍ଯ୍ୟର କୌଣସି ଚିତ୍ତି ହୋଇ ନାହିଁ । ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ, ରାଣୀ ଅନ୍ଧଲ୍ୟାବାଇ, ଗୃନ୍ଥବିଦି ପ୍ରଭୃତି ମନସ୍ତୀନାଗଣ ପୁରୁଷ ତୁଲ୍ୟ ଅଧିକାର ଶାସ୍ତ୍ର ସୁଶିକ୍ଷା ପାଇଥିବାରୁ ଚରସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ଜନାଙ୍କର ଜ୍ୟୋତିଷ ଶିକ୍ଷରେ ଅସାଧାରଣ ଅଧିକାର ଥିଲା । ଶୁଣା ଅଛି, କାଳଦାସ ସ୍ୱପନାଠାରେ ବିଦ୍ୟାରେ ପରିଭ୍ରମ ସ୍ତ୍ରୀକାର କରିଥିଲେ । ଧର୍ମପ୍ରାଣ ହିନ୍ଦୁଗଣ ନିଜ ଅପେକ୍ଷା ନାସଜାତିକୁ ଅଗ୍ରେ ସ୍ଥାନ ଦେଉଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁର ସ୍ତ୍ରୀ-

“ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ”, “ସୀତାରାମ”, “ରାଧାକୃଷ୍ଣ” ପ୍ରଭୃତି ପଠଦ୍ୱାରା ନାଗଜାତିର ପ୍ରାଧିକାର ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ନାଗହୃଦୟ ସ୍ୱଭାବତଃ ବାରର ଅନୁରାଗିଣୀ ହୁଏ । ପୂର୍ବକାଳରେ ରାଜାଗଣ କନ୍ୟାମାନଙ୍କର ବିବାହ ସମୟରେ ରାଜପୁତ୍ରମାନଙ୍କର ବାରତ୍ତର ପରୀକ୍ଷା ନେଇ କନ୍ୟା ସମ୍ମତାନ କରୁଥିଲେ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ସୀତା ଓ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ସ୍ୱୟମ୍ବର । ଦଶୋଦ୍ଧମାନା ଅତୁଳନାୟା ସୁଦୃଢ଼ ଥିଲେ, ସେ ତରୁଣ ରାଜପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରି ରୁପସ୍ଥାନ ପ୍ରୌଢ଼ ବାର ଓଥେଲେଙ୍କୁ ବରଣ କରିଥିଲେ : ତାଙ୍କର ପିତା ଯେତେବେଳେ ରାଜସଭାରେ ଓଥେଲେଙ୍କ ନାମରେ ଅଭିଯୋଗ କଲେ, ତେତେବେଳେ ଦଶୋଦ୍ଧମାନା ପିତା ଓ ରାଜାଙ୍କ ସମୀପରେ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ଯେ, ସେ ଓଥେଲେଙ୍କ ବାରତ୍ତରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ବରଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ଭାରତବର୍ଷ ଯେତେବେଳେ ବାରଗଣଙ୍କର କ୍ରିତାସୁକ୍ତି ଥିଲା, ସେମାନେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଭୁଲି ଜ୍ଞାନ କରି ଏକ ଅବେକକୁ ପରାସ୍ତ କରି ରମଣୀ ଲାଭ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ । ରାଧାନାଥଙ୍କର “ଉଷା” ଓଲଟେ ଯୁବରାଜଗଣ ଦୌଡ଼ିମାରେ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ହୋଇ ନ ପାରୁ ସ୍ୱପ୍ନ ମତ୍ତକ ଦାନ କରିଥିବାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ।

ସୁଯୋଗ ଓ ସୁଶିଳା ଅଭାବରୁ ନାଗଜାତି ଏତେ ଅପଦାର୍ଥରେ ଗଣ୍ୟ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଯଦି ସେମାନଙ୍କୁ ଜ୍ଞାନ ଓ ଧର୍ମର ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଏ, ତେବେ ସେମାନେ

ସ୍ବପଥରେ ଗମନ କରି ଅଗ୍ରାନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରି ପାରନ୍ତେ ।
 ଉତ୍କଳୀୟ ଭ୍ରତ ! ଅବଳା ବୋଲି ହେୟଜ୍ଞାନ କରି ନାହିଁ-
 ଜାତିକୁ ପଛରେ ଛାଡ଼ି ନ ଯାଇ ଦେଶରେ ନିଅ । ଭବିଷ୍ୟତ କି,
 ନାଗଜାତିକୁ ପଶ୍ଚାତରେ ରଖି ନିଜେ ଉନ୍ନତ ମାର୍ଗକୁ ଅଗ୍ରସର
 ହେବ ? ଏହା ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ମାତ୍ର । ବଗବାନ୍ ପୂର୍ବରୁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣ
 ଦର୍ଶନକୁ ନାଗଜାତିଦ୍ବାରା ଛନ୍ଦି ଦେଇଅଛନ୍ତି, ଅତଏବ ତାକୁ
 ଛାଡ଼ିଲ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହେବା
 ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସୁତରାଂ ନାଗଜାତି ଓ ପୁରୁଷଜାତିର
 ଏକ ପତ୍ନୀ ଧରିବା ଶ୍ରେୟସ୍ବର ।

ବୁଦ୍ଧ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ପଦ୍ମ ପୁଷ୍ପ ଫଳଦ୍ବାରା ଶୋଭା ଧାରଣ
 କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶୋଭାହୀନ ଚେର ବନା ଭୂମିର ରସ ଶୋଷଣ
 କରି ନ ପାରେ ଓ ତହିଁ ମଧ୍ୟ ପାରିବ ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ଚେର
 ତାହାର ମୂଳଭିତ୍ତି । ତଦ୍ଭୂପ ପୁରୁଷ ବାହାରେ ସହସ୍ର ଗଣ୍ୟ-
 ମାନ୍ୟ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ନାଗଜାତି ତାହାର ମୂଳଭିତ୍ତି ଓ
 ବିକାଶର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ ଅଟେ । ଅତଏବ ନାଗଜାତିକୁ
 ସର୍ବାଙ୍ଗେ ସୁଶିଷ୍ଟିତା ଓ ଉପଯୁକ୍ତ କରିବା ଚାହୁଁନାମୁ ।

ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟରେ ନାଗଜାତିର ଅହ୍ନିର ଥିଲା । ଗୋପା
 ଓ ସ୍ବର୍ଗମିତ୍ରା ଦେଶ ବିଦେଶରେ ଧର୍ମପ୍ରସାର କରୁଥିଲେ ।
 ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ପୁରାଣ ପାଠ ଓ ଦେବ-
 ଦେବୀ ପୂଜା କାର୍ଯ୍ୟ ନାଗମାନେ କରୁଅଛନ୍ତି । ନାଗମାନଙ୍କ
 ହେତୁରୁ ବାରମାସରେ ପର୍ବ ଓ ପୂଜାଦିର ଅନୁଷ୍ଠାନ ରହି-
 ଥିବ । ସୁତରାଂ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟରେ ନାଗର ଅଧିକାର କମ ନୁହେଁ ।

ସ୍ୱଳ୍ପ ଦେଖାଯାଏ, ଯେତେବେଳେ ଦେଶ ଓ ସମାଜରେ
ନୂତନତା ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନତାର ସଂଘର୍ଷ ହୁଏ ନାଗଜାତି
ପ୍ରାଚୀନତାର ପକ୍ଷପାତୀ ହୋଇଥାନ୍ତି । ନାଗଜାତିର ହୃଦୟରେ
ବହୁଯୁଗର ପ୍ରାଚୀନ ଦେବଦେବୀ ଓ ଅଗୁର ବ୍ୟବହାର
ଧାର୍ଯ୍ୟବାହକରୂପେ ରହି ଅସୁଅଛି; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାଗଜାତିକୁ
ରକ୍ଷା ଶୀଳା ବୋଲିପାରି ପାରେ ।

“ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବି ପ୍ରଳୟକାଳ” ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି,
ମାତ୍ର ଦୁଇ ଗୁରୁ ଜଣ ନାଗଙ୍କ ମିଥ୍ୟାକଥା ଶ୍ରବଣ କରି ନାଗ-
ଜାତିକୁ ମିଥ୍ୟାବାଦୀନା ଓ ଦୁଇ ଗୁରୁ ଜଣଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରରୁ ଦେଖି
ନାଗଜାତିରୁ ଦେଶରୁପଣୀ ବୋଲିପାରି ନ ପାରେ । ମନୁଷ୍ୟ
ମାତ୍ରେ ଦୋଷ ଓ ଗୁଣର ଅଧୀନ ଅଟନ୍ତି । ନାଗଜାତିର
କ୍ଷମତା ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦେଶ ଓ ସମାଜରେ
ପଲ୍‌ଗୁନୀ ଅନ୍ତଃସଲ୍ଲୀ ଭାବରେ ବଢ଼ୁଅଛି ଓ ଚରଦିନ ବଢ଼ିବ ।
ତାହାର ଶକ୍ତି ଆତୁଟି ଏବଂ ଅନନ୍ତ ଅଟେ । ସେହି ଶକ୍ତି
ଉପରେ ତାହାର ଓ ପୁରୁଷର ଭାଗ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର
କରେ । ଯଦି ସେ ଶକ୍ତିର ଅପବ୍ୟବହାର କରେ ବା ବିପଥରେ
ଗଲିତା ହୁଏ, ସେଥିରୁ ଏକା ନାଗଜାତି ଦାସୀ ନୁହେଁ ।
ତାହାକୁ ତାହାର ଅଧିକାର ଦେଇ ନ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ପୁରୁଷ
ଜାତିକୁ ମଧ୍ୟ ଦାସୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନାଗ ସଂସାରର ଦାସ
ନୁହେଁ, ନାଗଜାତି ସଂସାର-ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସାମ୍ରାଜୀ । ସୁଶିଳା
ଅନ୍ଧାବରେ ନଗଣ୍ୟା ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି ଓ ସଂସାରରେ ବିଶ୍ୱାସୀ
କରୁଅଛି ।

କି ଭଲ କି ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନାଗଜାତିର ଅଧିକାର
ଥାନ୍ତୁ ନୁହେଁ । ଅଯୋଧ୍ୟାଧିପତି ଦଶରଥ ରାମଙ୍କୁ ରାଜପଦ
ଦେବାର ଆୟୋଜନ କରିବାବେଳେ କୈକେୟୀ କି ଅନର୍ଥ
ଜାତ ନ କଲେ ! ଦଶରଥଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ପଣ୍ଡା ହେଲା,
କୈକେୟୀଙ୍କର କଥା ରହିଲା, ରାମ ସିଂହାସନଲାଭ ବଦଳରେ
ବନକୁ ପ୍ରେରଣ ହେଲେ । ଯେଉଁ ଜାତିର ଏତେଦୂର ଶ୍ରମତା
ଅଛି, ତାହାକୁ କିପରି “ଅବଳା” ବୋଲିଯିବ ? ପୁରୁଷ ଜାତି
ସଭାରେ ବାକ୍ୟଗାର ବୋଲାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ଗୃହରେ ନାଗଜାତିର
କଥା ଶୁଣି ନ କରିବା ଯେ କିପରି ଦୁରୁଦ୍ଧ ବ୍ୟାପାର, ତାହା
ଭୁକ୍ତଭେଗିଗଣ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଥିବେ ।

ବୋମ୍ବାର ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାରେ ନାଗଜାତିକୁ ବୁଝାସୁ
ଶ୍ରମତା ଦେବାର ପ୍ରିୟକୃତ କରା ହୋଇଅଛି । ମାନ୍ୟତାର
ମହିଳାଗଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବୀର ଅଧିକାର ପାଇଲେଣି । ଇଂଲଣ୍ଡର
ନାଗଗଣ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ପ୍ରବେଶ ଅଧିକାର ପାଇଲେଣି;
ଅମେରିକାରେ ରେଜିଗାରୀ ନାଗ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ, ଆଉ
ଉତ୍କଳର ନାଗରଜଗଣ ରତ୍ନସଦୃଶ ଗୁଣ୍ଡିକୋଣରେ ଥୁଆ ହୋଇ
ରହିଅଛନ୍ତି । ଥୁଆ ରହି ରହି ଯଥେଷ୍ଟ ମିଳିବୁ ମଧ୍ୟ ଲାଗିଲାଣି,
ରତ୍ନକୁ ମାଜି ଘଷି ପୁଣି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କଲେ ପୂର୍ବ
ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ପାରେ ।

ପୁରୁଷ ଓ ଅଧିକ କାବ୍ୟଜଗତରେ ନାଗ ରୂପର
ପ୍ରଶଂସା ଯଥେଷ୍ଟ ଶୁଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏଣିକି ନାଗଜାତି ରୂପର

ପ୍ରଶଂସାରେ ତୁଷ୍ଟା ହୋଇ ନ ପାରେ । ଜାହାକୁ ଜାହାର
ସମ୍ମାନ ଓ ଅଧିକାର ଦେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

ଗୁହସ୍ତାଶ୍ରମ ।

ଜଗତର ଅଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ଗୁହସ୍ତାଶ୍ରମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଏହି
ସଂସାରରେ ଧନୀ, ଦରିଦ୍ର, ସାଧୁ, ଅସାଧୁ, ଶିକ୍ଷିତ, ମୂର୍ଖ, ନାସ୍ତିକ,
ଦିନୁ, ମୈତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ସର୍ବ ଦେଶୀୟ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଗୁହସ୍ତା-
ଶ୍ରମର ଉପାସକ । ଅତଏବ ସଂସାରରେ ଥାଇ ଯେପରି ସୁ-
ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରାଯାଇ ପାରେ, ସେପରି ଯତ୍ନ
କରିବା ସଂସାରମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଦେଖାଯାଏ, ବିବାହରୁ ଗୁହସ୍ତାଶ୍ରମର
ଉତ୍ପତ୍ତି । ଗୁହ ଏକାକୀ ହୁଏ ନାହିଁ; ପିତା ମାତା ଭ୍ରାତା ଭଗିନୀ
ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ର ଓ କନ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ଗୁହ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ହିନ୍ଦୁ
ସଂସାରରେ ଅଧିକାଂଶ ଏକାଲବର୍ତ୍ତୀ ହେବାକୁ ହେଲେ
ପ୍ରଥମେ ଅନେକ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ, ସମସ୍ତଙ୍କ ସହୃଦ ମନ ବିଚିମ୍ବୁ
କରି ଗୁହସ୍ତାଶ୍ରମର ଯାଗଜାୟ ହିସାବ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ ରଖି ଚଳିବାକୁ
ହେବ । ପୃଥକ୍ ପରିବାରରେ କେହି କାହାର ନିମନ୍ତେ
ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି, ମାତ୍ର ଏକାଲବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରରେ ଜଣକ
ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥ ବଳଦାନ କରିବାପାଇଁ ବାଧ୍ୟ । ଏହି

ବାଧାବାଧକତାରୁ କ୍ରମେ ଅସୁସ୍ଥତାପର ସମତା ଜନ୍ମେ ଓ
କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ୱସାର ନିମନ୍ତେ ଯେ ସ୍ୱାର୍ଥସୁଖ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରଭୃତିର ଚଳି-
ଦାନ ଦିଅଯାଏ, କ୍ରମେ ତାହା ସମଗ୍ର ବିଷୟ ନିମନ୍ତେ ଅର୍ପଣ
କରିବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ ।

ଅନେକଙ୍କ ମତରେ ଏକାଲବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ୱସାରରେ ଅନ୍ୟର
ଅଧୀନତା ହେତୁ ମାନବଚରିତ୍ର ଉଦ୍ୟମଶୀଳତାଶୂନ୍ୟ
ହୋଇ ଜଳଜାଣିପ ହୁଏ ଓ ସ୍ୱତେଜସ୍ୱିତା ନଷ୍ଟ ହୁଏ;
କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ନୁହେଁ, ବରଂ ଅଧିକ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଅନ୍ୟର ଅଧୀନରେ ରହିବା ଦ୍ୱାରା ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ ବା ଗୃହଣୀର
ଉପାହ୍ୱ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠା ଦର୍ଶନ କରି ସାଧାରଣ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତା
ଜନ୍ମେ । ଏକାଲବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ୱସାରରେ ଅନେକ ଅଲସ ଓ
ଅକର୍ମଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖାଯାନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାହା ପ୍ରଥମ ଦୋଷ
ନୁହେଁ — ଦୋଷ ଅଦର୍ଶର । ସ୍ୱସାରରେ ଯେ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଗୃହଣୀ,
ସେମାନେ ଅଧୀନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଅଦର୍ଶ । ସେମାନେ
ସତ୍ତ୍ୱ ନ ହେଲେ ଅନ୍ୟମାନେ ସତ୍ତ୍ୱ ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି ।
ଏଣୁକରି ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣତା, ସହସ୍ତ୍ରୁତା ପ୍ରଭୃତି
ଗୁଣ ଥିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଏକାଲବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅଦର୍ଶ ପାଇଁ,
ସୂଚକ ସହଜରେ ଆପଣାକୁ ଗଠନ କରି ପାରୁଁ । କିନ୍ତୁ ପୁଥକ୍
ସ୍ୱସାରରେ ଅଦର୍ଶର ଅଭାବ, ସେଠାରେ ନିଜକୁ ନିଜେ
ଚଳାଇବାକୁ ହୁଏ । ଅଦର୍ଶ ବ୍ୟଗତ ମାନବ ଜୀବନ ପୂର୍ଣ୍ଣତା

ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ପୃଥକ୍ ସ୍ଵାସରେ ଯେ ସ୍ଵେଚ୍ଛାଶୂରତା ସମ୍ଭବ ଏକାଲବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଵାସରେ ତାହାର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥାଏ, ଏଠାରେ ଅଦର୍ଶ ଭଲ ଥିଲେ ଅଧୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜକୁ ଉଚ୍ଚତ କରି ପାରେ, ଏଥିପାଇଁ ପୃଥକ୍ ସ୍ଵାସର ଅପେକ୍ଷା ଏକାଲବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଵାସରେ ମାନବ ଦେବତ୍ଵ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ପାରେ ।

ଗୁଣ୍ଡାଣୀ ବା ଗୁଡ଼ସ୍ଥାମିର ଗୁଡ଼ସ୍ଥାଣ୍ଡମର ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ସମଭାବରେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ, କେହି ଅନାଦୃତ ହେଲେ ତାହା ଅଭିଶାପରେ ସ୍ଵାସର ଛବିଜାର ହୁଏ । ପସପାତ ଦୋଷ ସର୍ବଥା ବହୁଜ୍ଞୟ । ତଦ୍ଵାରା ପରିବାରରେ ଅଶାନ୍ତି, କଳହାଦି ନାନା ଅପ୍ରୀତିକର ବ୍ୟାପାର ଜାତ ହୁଏ ।

ନାରୀ ସ୍ଥାମିର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ । ସ୍ତ୍ରୀ, ଜାୟା, ସଦଃମିତ୍ରୀ, ପତ୍ନୀ, ଭାର୍ଯ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି ଅନେକଗୁଣିଏ ପ୍ରତିଶଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଅଛି, ଏହା ପତି-ପତ୍ନୀର ସମ୍ବନ୍ଧଜ୍ଞାପକ; ସ୍ତ୍ରୀ ବା ପୁରୁଷ କେହି ଏକା ସ୍ଵାସାରଥମ୍ନ ପାଳନ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଶିବ ନିଜ ଦେହ ଦୁରଖଣ୍ଡ କରି ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ବିବାହ ପରେ ଦେଖାଯାଏ, ଆଉ ସେ ଦୁଇ ନାହିଁ, ଯେପରି ଜଳ ସଙ୍ଗେ ଜଳ, ଶୁଣ୍ଠି ସଙ୍ଗେ ଚାୟୁ ଓ ଅଗ୍ନି ସଙ୍ଗେ ଅଗ୍ନି ମିଶିଯାଏ, ସେହିପରି ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ପୁରୁଷ ମିଶିଯାଇ ଗୁଡ଼ସ୍ଥାଣ୍ଡମ ସଂଗଠନ କରନ୍ତି ।

ହିନ୍ଦୁମତରେ ଗୁଡ଼ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ । “ଆଶ୍ରମ” ଶବ୍ଦରୁ ଗୁଡ଼ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏକ

ସଂସାରରେ ସର୍ବଜାଣି ବିରାଜ କରେ । ଯଦି, ଅଭିଧ୍ରୁସେବା,
ଦେବମୂଳାଦି ଗୁହସ୍ତାଶ୍ରମରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଗୁହସ୍ତାଶ୍ରମ
ଅସୁସୁଖପାଇଁ ନୁହେଁ, ଭୋଗବିଳାସ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ଗୁହସ୍ତାଶ୍ରମ
ଧର୍ମନିକେତନ ଓ ପରୋପକାର ନିମନ୍ତେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଆଉ ଗୁହସ୍ତାଶ୍ରମ
ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧ କେବଳ ଅନ୍ଧାର ବିହାରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ମାତ୍ର ।
ହିନ୍ଦୁ ସଂସାରରେ ପ୍ରାୟ ସହସ୍ରମଣି ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ,
ଅଛନ୍ତି କେବଳ ପ୍ରଣୟିନୀ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ତାହା
ଭାବିଥାନ୍ତି । କେଉଁ ରମଣୀ ତା ଉତ୍ତମଭାବରେ ସ୍ବାମୀର
ଧର୍ମାଧର୍ମ ଓ ଭଲମନ୍ଦ ବିଷୟରେ ଲକ୍ଷ ରଖନ୍ତି ? ସେମାନେ
କେବଳ ସ୍ନେହର ନିଦର୍ଶନସ୍ବରୂପ ଗୋଟାକେତେ ମନ-
ରଖା କଥା ଶୁଣିଲେ ଓ ଶୁଣିକେତେ ଅଳଙ୍କାର ପାଇଲେ
ହେଲା । ଅଧୁନିକ ଯୁଗର ପୁରୁଷମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ବାୀର ସ୍ନେହକୁ
ସର୍ବସ୍ବ ମନେ କରି ନଭେଲର ଭରସା ସଦୃଶ କ୍ଷପ୍ତ ହୋଇ
ପଡ଼ନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମ ନୁହେଁ, ମୋହ ମାତ୍ର ।

ତୁମ୍ଭେ ଆର୍ଯ୍ୟ ମହୋଦୟଗଣ ଗୁହସ୍ତାଶ୍ରମ ଧର୍ମକର୍ଯ୍ୟର
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ କୋଲି ବିଦେଶ କରିଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର
ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ଧର୍ମର ସମ୍ପର୍କ ଅଛି; ଗୋଟିଏ
ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ— ଅନ୍ଧାର; ଅନ୍ଧାର ବିଷୟରେ ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯେପରି
ନିୟମ ଅଛି, ବୋଧ ହୁଏ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ସେପରି
ନାହିଁ । ଇଂରାଜମାନେ ଅନ୍ଧାରରେ ଦେହର ପୁଷ୍ଟି ଓ ସେନାର

ତୁମ୍ଭେ ଲୋକନ୍ତି, ମାତ୍ର ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ତାହା ନାହିଁ, ହିନ୍ଦୁ-
ଧର୍ମ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, ଏପରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ,
ରହି ମଧ୍ୟ ନ ଯାରେ ।

ସ୍ବାମୀ ସହିତ ସସାରଧର୍ମ ପାଳନ କରିବା ପତ୍ନୀର
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସ୍ତ୍ରୀଗଣ ଏହି କଥା ସ୍ମରଣ ରଖିଲେ ସସାରରେ
ପୂର୍ବ ପରି ଧର୍ମ ବିରାଜମାନ ହେବ । ସସାରଧର୍ମ ପାଳନ
କରିବାକୁ ହେଲେ ବହୁଲେକର ଭାର ବ୍ରହ୍ମଣ କରି ନିଜ ସୁଖ
ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ, ଗୁଡ଼ରେ କେତେକ
କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ବାମୀ ନିମନ୍ତେ ଓ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ନିମନ୍ତେ
ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଛି । ହିନ୍ଦୁନାଗ କେବଳ ସ୍ବାମୀକୁ ଭାଲି ପାଇଲେ
ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ, ହିନ୍ଦୁରମଣୀକୁ ସହଧର୍ମିଣୀ ହେବାକୁ
ହେବ ।

ବିବାହ ଗୁଡ଼ସ୍ତାଣ୍ଡମର ମୂଳ, କାରଣ ଏହିଠାରେ ପ୍ରେମର
ପ୍ରଥମ ବିକାଶ ହୋଇ କ୍ରମେ ସମଗ୍ର ଜଗତରେ ବିସ୍ତାର
ଲାଭ କରେ, ପତି ପତ୍ନୀ ଜଣେ ଅନ୍ୟର ଭୋଗର ଉପାଦାନ
ଓ ବିକାଶର ସହାୟ । ଧର୍ମ ଥିବା କଲମ୍ବନ କରି ଏହି ଭୋଗ
ବିକାଶ ହେଲେ ଦମ୍ଭାଦି ସୁଖ ଓ ଧର୍ମାଚରଣ ହୁଏ ।

ହିନ୍ଦୁ ନାରୀର ଶିକ୍ଷା ।

ସ୍ୱସାରରେ ପିତା ମାତାମାନଙ୍କର ଯେପରି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଲାଳନପାଳନ ଓ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ, ସେପରି ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁହିତାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ଉଚିତ । ଦୁହିତା ବୋଲି ଉପେକ୍ଷା କରିବା ଅନୁଚିତ । କାରଣ ଏହି ଦୁହିତାମାନେ ପରେ ଗୋଟିଏ ଗୃହର ଗୃହିଣୀ ହେବେ ଓ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱସାରର ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ଅତଏବ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାରେ ଯେପରି ଯତ୍ନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ସେପରି, କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ସୁଶିକ୍ଷା ଦେବା ମଧ୍ୟ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

ହିନ୍ଦୁ ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ କିପରି ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ ? ସଭ୍ୟତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଇଂରାଜ ମହଲାର ପ୍ରତିଯୋଗିନୀ କରିବା ଉଚିତ, ନା ବର୍ଣ୍ଣବୋଧ କରାଇ ଭଗବତ ଗମାୟଣ ପ୍ରଭୃତି ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ାଇ ଗୃହିଣୀ ଦେବା ଉଚିତ ? ଅମ୍ଭେମାନେ ଏକଜାତି ଭାବେ ଏକଦେଶରେ ବାସ କରୁଁ ଇଂରାଜ ମହଲାଗଣ ଭିନ୍ନଜାତି ଓ ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ବାସ କରନ୍ତି, ଅତଏବ ହିନ୍ଦୁନୀଶ୍ୱର ଇଂରାଜ ମହଲାମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଯୋଗିନୀ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।

ଚକ୍ରଲତା ବାଳିକାମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଦୋଷ; ବାଳକ ବାଳିକାଗଣ ଯେପରି ସଙ୍ଗୀ ପାଢ଼ବେ, ତେତେ ସେମାନଙ୍କର

ସ୍ୱଭାବଗୁଣିକ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ପାଇବ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଡେବା
ଅଳ୍ପ ଦୋଷର କଥା ନୁହେଁ । ଚକ୍ଷୁଲା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ସଂସାର ଓ ସମାଜର ନାନା ପ୍ରକାର ଦ୍ରାଢ଼ି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ।
ସେମାନଙ୍କର କିଛି ଶୁଖିଲା ନ ଥାଏ । ବୟସବୁଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ
ମୁଖର, ପ୍ରଗଲ୍ଭ ଓ ବହୁଭାଷିଣୀ ହୁଅନ୍ତି । ଇଂରାଜ ମହିଳାଗଣ
ପୁରୁଷ ଭୂଲ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନା ହୋଇ ପାରନ୍ତି ଓ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପେ ସ୍ୱାମୀ
ବା ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗେ କଥୋପକଥନ କରିଥାନ୍ତି ବୋଲି କି
ହିନ୍ଦୁ ରମଣୀ ଚିରରୂପେ ଲଜ୍ଜାକୁ ବସତ୍ତ୍ୱ ନ କରିବେ ?

ହିନ୍ଦୁ ବାଳିକାଗଣ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପିତୃଗୃହରେ ଡାସ
କରନ୍ତି; ଯଦି ସେହି ସମୟଟା କେବଳ ପାଠାଭ୍ୟାସରେ
କଟାଇ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରି ନ ଥାନ୍ତି, ତେବେ ଶୁଶ୍ରୂଷା-
ଲୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅପଦସ୍ଥ, ଭରସ୍ତୃତା ଓ ପ୍ରତାରତା
ହେବାକୁ ହୁଏ । ସଂସାରବ୍ୟବହାରାନୁଜ୍ଞା ରମଣୀଦ୍ୱାରା
ଗୃହର ସୁଖ ଓ ଉଲ୍ଲାସ ଆଶା କରାଯାଇ ନ ପାରେ ।

ସଂସାର ପ୍ରତି ଅନବିଚ୍ଛିନ୍ନତା ହେବା ରମଣୀଗଣର
ଉଚିତ ନୁହେଁ, ସେପରି ହେଲେ ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଅଲକ୍ଷ୍ୟ-
ପରତନ୍ତ୍ର ହୋଇ ଘରେ ଗୃହକର୍ମର ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହୋଇ
ପଡ଼ନ୍ତି । ଯେଉଁ ଗୃହଣୀର ନିଜଗୃହ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଥାଏ, ସେ
ସଂସାରରେ ସୁଖ ଓ ଉଲ୍ଲାସ ଆଶା କରାଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଲଜ୍ଜା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଭୂଷଣ, ଏହାର ଶୋଭାରେ
ସ୍ତ୍ରୀଗଣ ଯେପରି ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାନ୍ତି, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଲଙ୍କାର-

ଦ୍ଵାରା ସେପରି ଶୋଭା ବର୍ଜନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଲଜ୍ଜା ନାହିଁ, ସେ କୁଳକଳିନୀ, ତାହାର ପ୍ରତିପଦରେ ବିପଦ ହୁଏ । ଲଜ୍ଜା ଅନେକ ଦୁଷ୍ଟାର୍ଥରୁ ମଧ୍ୟ ରକ୍ଷା କରେ ।

ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ଗୃହର ଲକ୍ଷ୍ମୀରୂପିଣୀ ଓ ସଂସାରର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ; ଯେପରି ଶ୍ଵେତର ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ କାର୍ଯ୍ୟସ୍ଥାନ ହେଲେ ଅସୁବିଧା ହେବା ହୁଏ, ସେପରି ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ଅଶିଷ୍ଟତା ହେଲେ ନାନାପକାର କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଗୃହର ସୁଖ ଦୁଃଖ ସ୍ତ୍ରୀଚରଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ନାରୀମାନେ ସ୍ଵଗୃହରୁପେ ଅଗୁର ବ୍ୟବହାର, ଶୁଦ୍ଧ ନୀତି ଶିକ୍ଷା ନ କଲେ ସଂସାରର ସର୍ବଜ୍ଞାନ ସୁଖର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ସଂସାରଧର୍ମ ପାଳନର ପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ, ଅତଏବ ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ସର୍ବତୋଭାବେ ମ.ହୃଦ ଓ ଶିଷ୍ଟିତ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସଂସାରମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସଂସାରରେ ରମଣୀ ହୃଦୟ ବଡ଼ ବେଗଶାଳୀ, ସେହି ବେଗବତ୍ତାକୁ ସମ୍ବୃଥରେ ନିୟନ୍ତ୍ର କଲେ ଅମୃତମୟ ଫଳ ଫଳିବ, ଅସତ୍ତ୍ଵପଥରେ ଚଳେ ତାହା ଚରମସୀମାରେ ଉପନୀତ ହେବ । ସେମାନେ ସୁଶିକ୍ଷିତା ହେଲେ ସଂସାର ଶାନ୍ତିମୟ ହେବ । ରମଣୀର ତେଜସ୍ଵିତା, ଏକାନ୍ତତା ସଂସାରକୁ ପାପପଥରୁ ରକ୍ଷା କରିବ, ରମଣୀ ଯେତେ ଜ୍ଞାନରାଜ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ପାରିବେ, ସଂସାର ତେତେ ଉଲ୍ଲସମୁଖୀନ ହେବ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ହସ୍ତରେ ସଂସାର ଚାଲିବ, ସେମାନଙ୍କୁ ଅଜ୍ଞାନ ରଖିବା

କୌଣସିମତେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ, ସଂସାରରେ ଗୁରୁଜନ
ସେବା, ଦାସଦାସୀଗଣର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା, ଅତିଥିସ୍ୱାଗତକାର,
ପୀଡ଼ିତର ଶୁଣୁଷା ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ସ୍ତ୍ରୀ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର
ଅଲୋଚନା କରିବା ନାଶମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ରମଣୀମାନେ କେବଳ ଆହାରନିଦ୍ରା, ରକ୍ଷାବତ୍ତା
ନେଇ ରହଲେ ସମାଜର ଉନ୍ନତ ହେବ ନାହିଁ ବା ପୁରୁଷର
ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ସଭା ସମିତିରେ ଚକ୍ରତା ଦେଲେ ଭରତ
ଜାଗିବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଆତ୍ମାର ଅନୁଶୀଳନ, ଦେବା-
ନୁରକ୍ତି ଏବଂ ତପ୍ତରେ କଠୋର ସଂଯମ, ଅତ୍ୟୁଦ୍ଧତ୍ୟାଗ,
ପରହୃତେଷିତା, ଯୌର୍ଯ୍ୟ, ଯମା ପ୍ରଭୃତି ଶିକ୍ଷା କଲେ ସଂସାରର
ଅନେକ ଉନ୍ନତ ସାଧୁତ ହେବ ଓ ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଧର୍ମର ଗୌରବ
ଏବଂ ନାଶଜାତିର ପବିତ୍ରତା ରକ୍ଷା ହେବ ।

ନାଶମାନେ କେବଳ ଅଜ୍ଞାନ-ଅକ୍ଷୟରେ ଆବଦ୍ଧ
ହୋଇ ରହନ୍ତୁ, ଭଗବାନଙ୍କର ଏପରି ଆଦେଶ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ
ସାହିତ୍ୟ ଅଲୋଚନା କଲେ ଜଣାଯାଏ, ନାଶ ଜାତି ଜ୍ଞାନ-
ରାଜ୍ୟର ପବିତ୍ର ପ୍ରକୋପରେ କିପରି ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲେ ।
କିଶାସୁ କାବ୍ୟ, କି ରାଜଗତି ସକଳ ବିଷୟରେ ପ୍ରାଚୀନ
ରମଣୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଦେଖିଯାଏ, ଅଥଚ ସେମାନଙ୍କର
ପତିନିଷ୍ଠତା, ଗୁରୁଜନ-ଭକ୍ତି, ସଂସାରକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଜ୍ଞାନ
କର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ରମଣୀମାନଙ୍କଠାରୁ
ସ୍ୱାହସ୍ତଗୁଣରେ ଉତ୍କଳ ଥିଲା ।

ମାନବର ମନୋବୃତ୍ତିସମୂହ ସତ୍ ହେଉ ବା ଅସତ୍ ହେଉ, ଯଦିଓ ଏ ପ୍ରକାଶ ହୁଏ ନାହିଁ, ଯେ ଯେ ବୃତ୍ତିପ୍ରସ୍ଥ ଟୋଲୁଣୀ ହୋଇ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ପାଇବ, ସେହି ସେହି ବୃତ୍ତି ନିଷ୍ପନ୍ନ ପ୍ରଥମେ ଅକୁରନ୍ତ, ପରେ ମୁକୁରନ୍ତ ଓ ଅବଶେଷରେ ବିକଶିତ ହୁଏ । ପୁନଶ୍ଚ ସଦ୍‌ବାସର ଦୋଷଗୁଣରେ ମାନବ ମନୋବୃତ୍ତିର ଉତ୍କର୍ଷାପକର୍ଷ ସାଧୁତ ହୁଏ । ଅତଏବ ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କର ସ୍ଵଭାବଦୋଷ ଦେଖାଗଲେ ପିତାମାତା ବା ଅଭିଭାବକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଵଭାବସଂଶୋଧନପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମାନବର ମାତା ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଯେପରି ସଙ୍ଗୀ, ଅନ୍ୟ କେହି ସେପରି ନୁହନ୍ତି, ମାନବ ପ୍ରଧାନତଃ ମାତାର ଦୋଷଗୁଣର ଅଗ୍ରସ୍ଥ ନିଏ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ସହୃଦ ବାସ କରେ, ସୁତରାଂ ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର ଉଲ୍ଲଭ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସମସ୍ତଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଅଧୁନା ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷାର ନାନା ପ୍ରକାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଉଅଛି, ମାତ୍ର ସେ ଶିକ୍ଷା ନାଗଜାତିକୁ ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟଧର୍ମର ଉପଯୋଗୀ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । “ଅଲ୍ପବିଦ୍ୟା ଭୟଙ୍କରା” ପ୍ରବାଦ ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ । ଅଲ୍ପବିଦ୍ୟାଶ୍ରେଣୀ ଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନେଷ ହୁଏ ନାହିଁ, ପ୍ରକୃତ ଚଞ୍ଚଳ ହୁଏ, ଏପରି ଶିକ୍ଷା ଅଶାନ୍ତିର କାରଣ । ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁ ଗୃହଣୀମାନେ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ନାନାପ୍ରକାର ବାସକ୍ରମ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥାନ୍ତି, ଏହାଦ୍ଵାରା ପ୍ରଥମରୁ ସେମାନଙ୍କର ବାଳିକାହୃଦୟରେ ସନାତନ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜନ୍ମେ । ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରୁ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟନିଷ୍ଠା

ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣା ଏବଂ ସର୍ବତୋଭାବରେ ସ୍ଥିରପ୍ରକୃତି, ସହ-
ସ୍ପନ୍ଧବା ହେବା ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତି, ପ୍ରାୟ ଅନେକ
ସ୍ଥଳରେ ଏହି ଯତ୍ନସକଳ ସ୍ପର୍ଶଦାୟକ ହୋଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତ-
ମାନ ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ମଧ୍ୟରେ କେହି କେହି ଦୁଇ ଅକ୍ଷର ପଢ଼ି ଜାଣିଲେ
ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ କର୍ମର ମସ୍ତକରେ ଖଡ଼ାଘାତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତା
ହୁଅନ୍ତି, ମାତ୍ର ହୁଦ୍ ଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପଦେଶ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାନବର ହୃଦସାଧନରେ ଉନ୍ମୁଖ । ହୁଦ୍ ଶାସ୍ତ୍ର
ମତରେ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ବାରବ୍ରତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି, ତାହା
ଅମୁମାନଙ୍କର ପବିତ୍ରତା ରକ୍ଷାର ଅନୁକୂଳ । ଏ ନିୟମ
ପାଳନଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତ ଅସହପଥରୁ ପ୍ରତିନିବୃତ୍ତ ହୋଇ
ସହପଥରେ ଧାବିତ ହୁଏ ଓ ହୃଦୟର ମଳିନତା ବିଧୌତ
ହୁଏ । ତେବେ ଯେ ହୋମସୂକ୍ତ ନ କଲେ ପବିତ୍ରତା
ରକ୍ଷା ହେବ ନାହିଁ, ତାହା ବୁଝାଯାଉ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏସକଳ
ଗତିକୁ ଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରୀତିର ପ୍ରଥମ ସୋପାନ ବୁଝାଯାଏ ।

ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷିତା ରମଣୀ ନିଜେ ଚିତ୍ରପୁଞ୍ଜଳିକା
ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବସି ଅଶ୍ରୁଳାଗି ଶିକ୍ଷିକା ପାଠ କରି ନିଜର ବୁଦ୍ଧି
ବର୍ଦ୍ଧନ କରୁଅଛନ୍ତି ଓ ସନ୍ତାନପାଳନ, ରନ୍ଧନ, ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟାଦିର
ଭାର ସାମାନ୍ୟ ପରିଗୃହକାମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଅଛି । ହୁଏତ
ସେମାନେ ଭାବରୁ ପେଜ ନିଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିବେ ନାହିଁ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ
ନିମନ୍ତେ ସାରୁଟିକିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏପରି
ଶିକ୍ଷିତ ହେବାର କି ଅବଶ୍ୟକ ?

ହଂସା, ଦ୍ଵେଷ, ଲୋଭ, ଅଭିମାନ, ଗର୍ବ, ପରଶ୍ର-
କାତରତା ସ୍ଵୀକୃତ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଏ । ଯେତେ ଶିକ୍ଷିତା
ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯେବେ ଇମ୍ମାନୁଏଲ୍‌ରେ ଉପସ୍ଥାନ ଦୋଷ-
ସମ୍ମୁଖ ଦେଖାଯାଏ ତେବେ ସମସ୍ତ ନିଷ୍ଠୁର ।

ସ୍ଵୀକାର ପ୍ରଦାନ ଥିବା ଅଭିମାନ ସଂସାରରେ ଅଶାନ୍ତିର
କାରଣ, ବାଲ୍ୟ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଧ୍ୟାନ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବାଲ୍ୟକାଳ ଶିକ୍ଷାର ଉପଯୋଗୀ କାଳ, କିନ୍ତୁ
ବୟୋବୃଦ୍ଧି ସହିତ ତହିଁର ଅଲୋଚନା ଶେଷ ଆବଶ୍ୟକ ।
ତେବେ ଜ୍ଞାନ ଯଥାରୂପେ ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ
ନାଶକାରୀ ଗର୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଧାନ ସତ୍ୟ, ତେତେବେଳେ
ସେମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ।
କୌଣସି କବି କହୁଅଛନ୍ତି:—

“ନ ଜାଗିଲେ ଯେତେ ଭରତ ଲଳିତା,
ଏ ଭରତ ଅନ୍ଧ ଜାଗେ ନା ଜାଗେ ନା ।”

ଅନେକ ଲୋକ ମନେ କରନ୍ତି ନାଶକାରୀ, କେବଳ
ପୁରୁଷର ବିଳାସର ବସ୍ତୁ, ପୁରୁଷର ମନୋରଞ୍ଜନ ସ୍ଵୀକାର
ଧର୍ମ, ଏହି ଧାରଣାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ଵୀକାର ଶିକ୍ଷାରେ
ହେଲା କରଥାନ୍ତି । ସ୍ଵୀକାର ପୁରୁଷ ଜାତିର ହୃଦାକାଂକ୍ଷିଣୀ ଓ
ସେମାନଙ୍କର ଅନଳଦାୟିନୀ ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ବିଲସିତା-
ଚରତାର୍ଥର ବସ୍ତୁ ନୁହନ୍ତି ।

ସଂସାରରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ସମାନ
ଦାୟିତ୍ଵ ଅଛି । କୌଣସି ପକ୍ଷରେ ହୁଏତ ବଢ଼ିଲେ ଅନ୍ୟ ହୁଏ ।

ସଂସାରରେ ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିତା, ରମଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମାତା,
ପୁରୁଷ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଓ ପିତୃତ୍ବ ନିମନ୍ତେ ସେପରି ଦାୟିତ୍ବ,
ତଦୁପ ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ସ୍ତ୍ରୀତ୍ବ ଓ ମାତୃତ୍ବ ନିମନ୍ତେ ଦାୟୀ । ଉଭୟ
ପକ୍ଷର ଦାୟିତ୍ବ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତର । ଯଦି ମାତା ନିର୍ଭୀକ୍ୟ-
ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟା, ଦୁର୍ମତି ଓ ଦୁଃଶୀଳା ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ତଦାୟ
ସ୍ତ୍ରୀମାୟୀ ପୁତ୍ରଜନ୍ୟା ସେପରି ପ୍ରକୃତ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବେ । ଶିଶୁ-
ଗଣ ଯିବା ଅପେକ୍ଷା ମାତାର ତରଫ ଅଧିକ ଅନୁକରଣ କରି-
ଥାନ୍ତି ; ସ୍ବତନ୍ତ୍ର କ୍ରିମିଗଃ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାଣ୍ଡଜ୍ଞାନସ୍ଥାନ
ମାନବରୂପୀ ପଶୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ସମାଜର ଯନ୍ତ୍ରଣାର କାରଣ
ହେବେ; ଅତଏବ ସ୍ତ୍ରୀଜାତିକୁ ସୁଶିକ୍ଷା ଦେବା ସର୍ବାଗ୍ର-
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମାତାର କର୍ମ ନୁଷ୍ଠିତ ହେଲେ ସନ୍ତାନ ମନ ହୁଏ, ଏ
ଦୁଷ୍ଟାନୁବିରଳ ନୁହେଁ, ବଙ୍ଗଳାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି:—

“ମା ହର୍ତ୍ତସ୍ତା ଚ ମୁଖେର କଥା,

ଜେବଲ ପ୍ରସବ କରିୟା ହସ୍ତ ନା ମାତା” ।

ଜଗତର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର ଅହେତ୍ୟ
କରିନ ଅଛି, ଅତଏବ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଶିଷ୍ଟତା ରଖିବା
ଅନୁଚିତ ।

ସଂସାରର ପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ ସ୍ତ୍ରୀ, ସୁଖେ ଦୁଃଖେ,
ସମ୍ପଦେ ବିପଦେ ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଏକମାତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ
ପୁରୁଷ ସହଚରୀ । ଯାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ନାହିଁ, ତାହା ପକ୍ଷରେ
ହସାର କଣ୍ଠକଲତାସମାକାର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ଵାସଶ୍ଵାସରଣ୍ୟବତ୍ । ସ୍ତ୍ରୀ ଏହି

ସଂସାର ବ୍ୟକ୍ତିର ସଂସାରଧର୍ମ ପାଳନର ପ୍ରଧାନ ସାଧୁକା-
 ସଂସାର ରଙ୍ଗଭୂମିରେ ପ୍ରଧାନ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷର ଅର୍ଦ୍ଧ-
 ଜିନା । ରମଣୀଜାତି ଗୁହର ଗୁହଣୀ, ଗୁହଣୀ ଗୁଣରେ
 ସଂସାରରେ ସୁଖ ଓ ତାହାର ଦୋଷରେ କଷ୍ଟ ଉପସ୍ଥିତ
 ହୁଏ । ଏକମାତ୍ର ନାଶର ପ୍ରକୃତିଗତ ଗୁଣଗ୍ରାମରେ ଇହସଂସାର
 ସୁଖର ଆଲସ୍ୟ; ସେହି ସୁଖଶାନ୍ତି ଅଶାରେ ସମସ୍ତେ ସଂସାର
 ଧର୍ମରେ ଅନୁରକ୍ତ ।

ଗୁହଣୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଗୁହଣୀ ଗୁହର ଭୂଷଣ — ଗୁହଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଯେଉଁ ଗୁହରେ
 ଗୁହଣୀ ସର୍ବଗୁଣରେ ଅଳଙ୍କୃତା ସେ ଗୁହ ସ୍ବର୍ଗ — ସେ ଗୁହ
 ଦେବବାଞ୍ଛନାୟ । ପୁରୁଷ ସଂସାର-ସଂସ୍ରାମରେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ-
 ଶାନ୍ତି ଅଶାରେ ଗୁହପ୍ରାଞ୍ଜଣରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ; ତେତେ-
 ବେଳେ ଗୁହଣୀର ଆଦର ଯନ୍ତ୍ରରେ ଓ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ପବନ
 ବ୍ୟବହାରରେ ଏବଂ ଗୁହସ୍ଥାଳର ଶୋଭା ସୁଦର୍ଶନଦ୍ବାରା
 ତାହାର ହୃଦୟ ସ୍ଥିର ହୁଏ । ଗୁହଣୀ ପୁରୁଷର ହୃଦୟାନନ୍ଦ-
 ଦାୟିନୀ, ଗୁହର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ସଂସାରର ଭୋଗିନୀ ।

କିନ୍ତୁ ଅଶିଷ୍ଟତା ଗୁହଣୀଠାରୁ କୌଣସି ସୁଖର ଅଶା
 କରପାଇ ନ ପାରେ । ଯେଉଁ ଗୁହର ଗୁହଣୀ ଅଶିଷ୍ଟତା, ଗୁହ-
 କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନଭିଜ୍ଞା, ଅଭିମାନୀ ଓ କଳହପ୍ରିୟା,
 ଗୁହ ଶୁଣାନ । ସେ ଗୁହରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଅବଗାଣି
 ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେପରି ରାଜାର ସୁଶାସନରେ ରାଜ୍ୟର ଉନ୍ନତ

ହୁଏ ସେପରି ସୁଗୁହଣୀଦ୍ୱାରା ଗୁହର ଉଲଟି ହୋଇଥାଏ । ଗୁହଣୀ ସଂସାରର ଗୁଣୀ, ଅତଏବ ସେମାନଙ୍କୁ ସାବଧାନତା ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା ଉଚିତ ।

ଗୁହଣୀମାନଙ୍କୁ ପରିଚାରର ଅର୍ଥକ ଅବସ୍ଥା ଜଣା ଥିବାର ଉଚିତ । କେତେ ଅଳ୍ପ ବ୍ୟୟରେ ଅନେକ ଗୋଲ-ମାଲ ଘଟେ । ଯଦି ଅଳ୍ପର ଅଳ୍ପେ ଗୁହଣୀର ଅଜ୍ଞାତ ଥାଏ, ତେବେ ତାହାର ଅନୁଚିତ ବ୍ୟୟର ଗୋଟିଏ ଦୁରକାଂକ୍ଷା ଜାତ ହୁଏ । ଏପରି ଅନେକ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି ଯେ, ସେମାନେ ପତ୍ନୀଠାରେ ବୁଝି ଅଳ୍ପ ଗୋଠନ କରିଥାନ୍ତି ଓ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି, ଗୁହଣୀ ତାହା ନ ଜାଣିଲେ କିଛି ଯତ୍ନ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଏହା ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରମ, ଏଥିରେ ଯେ କେବଳ ଗୁହଣୀ ପ୍ରତାପିତ ହୁଅନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ, ନିଜକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତାପିତ ହୋଇ ଅନେକ କଷ୍ଟ ଓ ଅସୁବିଧା ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼େ; ଅତଏବ ଗୁହଣୀକୁ ଅର୍ଥକ ଅବସ୍ଥା ଜଣା ଥିବାର ଉଚିତ ।

ସତ୍ତ୍ୱ ଉପାୟରେ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ଗୁହରେ ପ୍ରବେଶ କରେ, ତାହା ସୁଦୂର କାରଣ ମାତ୍ର ଅସତ୍ତ୍ୱ ଉପାୟରେ ଯେ ଅର୍ଥ ଅସେ, ତାହା ପରାଜିତ ହେଉ ହୁଏ । ଅତଏବ ଗୁହଣୀର ସେଥି ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ, କେହି ଯେପରି ଅସତ୍ତ୍ୱ ଉପାୟରେ ଅର୍ଥଚେଷ୍ଟା ନ କରନ୍ତି । ଗୁହଣୀ ଗୁହସ୍ତାଶ୍ରମର ଶାନ୍ତିବିଧାୟିନୀ, ସେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହୃଷ୍ଟି କଲେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କଠାରେ ଅପରାଧୀ ହେବେ ଓ ତାହାର ଫଳସ୍ଵରୂପ ନାନାପ୍ରକାର ଅଶାନ୍ତି ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ମାନବଜୀବନର ସୁଖ ଓ ଭଲତା ଶୁଖିଲା ଭାବରେ ନିର୍ଭର କରେ, ଯୁଦ୍ଧଠାରୁ ବୃହତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟସମୂହ ଶୁଖିଲା ଭାବରେ ନିର୍ଭର କରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁ ଜାତି ସର୍ବାଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ, ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଶୁଖିଲାବେଳେ । ପରବାରରେ ଶୁଖିଲା ରଖିବା ଗୃହଣୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଯେପରି ନିୟମାନୁସାରେ ଭୋଜନ, ପାନ, ନିଦ୍ରା ନ ଲେ ଶରୀରରେ ଅନିଷ୍ଟ ଜାତ ହୁଏ, ସେପରି ଗୃହର କାର୍ଯ୍ୟସମୂହ ସୁନିୟମରେ ନ ଚଳିଲେ ଗୃହସ୍ଥାନର ଅନେକ ଯତ୍ନ ହୁଏ ।

ସୁଗୃହଣୀମାନେ ପ୍ରତ୍ୟହ ସମସ୍ତ ବିଷୟର ତତ୍ତ୍ୱ ନେତାର ଭୂମିକା, କେଉଁଠାରେ କଣ ନଷ୍ଟ ହେଉଅଛି, ପରବାରଗଣ କିପରି ଅଛନ୍ତି, କାହାର କଣ ଦରକାର, ତହିଁର ତତ୍ତ୍ୱ ରଖିବା ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ; କେବଳ ତତ୍ତ୍ୱ ନେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ, ସାଧ୍ୟାନୁସାରେ ସଂଶୋଧନ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଯାହା ସାଧ୍ୟତା ତାହା ଗୃହସ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇବେ । ପାର୍ବବାରକ କଳହ ଦୂର କରିବା ଗୃହଣୀର ସର୍ବାଶ୍ରେଷ୍ଠ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଗୃହଣୀର ଟିକିଏ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଥିବା ଫଳପ୍ରାପ୍ତ । ପରବାରସ୍ଥ ସମସ୍ତେ ଯେପରି ତାହାଙ୍କୁ ଭୟ ଓ ଭକ୍ତି କରିବେ, ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥାଇ କିଛି କିଛି ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ପାଇ ପାରନ୍ତି । ଗୃହଣୀ ବଧୂ ଓ କନ୍ୟା-ପ୍ରଭୃତି ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଗୃହଣୀମାନଙ୍କର ଅଦର୍ଶ । ଚପଳତା, ବୃଥାମୋହପ୍ରିୟତା ପ୍ରଭୃତି ଦୋଷ

ସର୍ବଦା ଭାଙ୍ଗର ପରିତ୍ୟକ୍ତ; ସେ ପରିବାରବର୍ଗରୁ ମାତ୍ର ଭୁଲ୍ ସ୍ନେହ ଓ ଯତ୍ନ କରି ଶ୍ରମାଣୀଲା ହେବେ । ଦାସ ଦାସୀ-ମାନଙ୍କୁ ମିଶ୍ରି କଥାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରଖି ପୁରସ୍କାର ଦେବେ ଓ ସର୍ବ ବିଷୟରେ ସ୍ନେହଶୀଳା ହେବେ ।

ଗୃହଣୀର ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶମା, ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳିନୀ ହେବେ । ଯାହାର ଯେତେଦୂର ଶକ୍ତି ଅଛି, ସେ ତେତେଦୂର ଶମା କରି ପାରନ୍ତି । “ଦଣ୍ଡିତା ଶକ୍ତି ଯାର ଥାଏ, ସେ ପୁଣି ଶମା ଆଚରଇ ।” କେବଳ ଲୋକ-ମାନଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯଦି ଶମା ନ ଥାନ୍ତା, ସଂସାରଟି କେବଳ ଅଶାନ୍ତିମୟ ହୁଅନ୍ତା । ସର୍ବସ୍ଥାନରେ ଶମା ଦିଆଯାଇ ପାରେ ତାହା କହା ଯାଉନାହିଁ, ତେବେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଶମା ଦେଲେ ସୁଖଳ ଦେଖାଯାଏ । ଭ୍ରମଚକ୍ରେ ଅଛି—

“ସତ୍ୟ ଶାନ୍ତି ଓ ଦୟା ଶମା

ଏସବୁ ଧର୍ମର ମହମା ।”

ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଗାଢ଼ ଦୋଷ ଗୁରୁ ପାତ୍ର ଜଣ ମିଳିତ ହେଲେ ପରିଚିନ୍ତାଧୀ କରି ଯଥେଷ୍ଟ ଆମୋଦ କରିଥାନ୍ତି, ଏପରି ଆମୋଦ ସର୍ବଦା ପରିତ୍ୟକ୍ତ । ହୁଏ ତ ଯେ ଭ୍ରମ ଆଗରେ ଅନ୍ୟର ନିନ୍ଦା କରିଅଛି, ସେହି ଲୋକ ପୁଣି ଭ୍ରମର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଭ୍ରମର ନିନ୍ଦା କରିବାର ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଶାଶୁ ଶୁଶୁରଙ୍କୁ ପିତାମାତା ଭାବେ ବୋଧ କରିବା ଉଚିତ । ପିତା ମାତାଠାରୁ ଶାଶୁ ଶୁଶୁର କୌଣସି ଅଂଶରେ ନ୍ୟୁନ ନୁହନ୍ତି । ବିବାହ ପରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ବଦଳିଯାଏ । ନିଜେ ପରେ ହୋଇ ପରକୁ ଆପଣାର କର ସହିଷ୍ଣୁତା ଗୁଣ ଅବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ ଧୀରପଦରେ ସ୍ୱସାର ପଥରେ ଚାଲିବାକୁ ହେବ ।

ହୁଏ ତ କେଉଁ ଧନବତୀ ରମଣୀ କହିବେ, ସେମାନଙ୍କର ଦାସ ଦାସୀ ନାହିଁ ଯେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ? ପାଚିକା ଅଛି ରାନ୍ଧିକା, ଯାହା ଅଛି ସନ୍ତାନ ପାଳନ କରିବ । ନିଜେ କରିବେ ବୋଲି କଣ ଏତେ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରୁଅଛନ୍ତି ? ମାତ୍ର ଅମ୍ଭେ କହୁଁ, ନିଜର ସ୍ୱସାର ନିଜେ ଦେଖନ୍ତୁ, ପାଚିକା ରାନ୍ଧିକା କିନ୍ତୁ ନିଜେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କଲେ କି ଯିବ ? ରଜନ ନାରୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ । ଉତ୍ତମରୂପେ ସେହି ରଜନ କାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରିଥିବାରେ ହାନି କଣ ? ନିଜର ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ ନିଜେ ତହିଁ ନେଲେ ଓ ନିଜର ସନ୍ତାନ ନିଜେ ପାଳନ କଲେ ସେପରି ହେବ, ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କଦାଚ ସେପରି ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ।

ନାରୀମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷପାତ ଦୋଷ ଅଛି, ଅଳେକ ସମୟରେ ପୁଅର ନିୟାୟ ଧନ କନ୍ୟାକୁ ଦିଅନ୍ତି ଓ ପାଞ୍ଚଟି ପୁଅବଧୂ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକୁ ଭଲପାନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟର ଭଲ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ନିନ୍ଦା କରିଥାନ୍ତି । ଏହା ଅତି ଦୋଷୀକର କାର୍ଯ୍ୟ । ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ମନୋମାଳିନ୍ୟ

ଜାତ ହୁଏ ଓ ସେମାନେ ପରସ୍ପରର ପ୍ରତିହଂସା କରି-
ଥାନ୍ତି ।

ପ୍ରାଚୀନା ଗୃହଣୀମାନଙ୍କର ନବାଗତା ବଧୂ ପ୍ରତି
ସ୍ନେହଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ, କାଳେ ସେ ପିତାମାତା ପ୍ରଭୃତି
ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ବଜନ ତ୍ୟାଗ କରି ଶୁଶ୍ରୁଷାଳୟକୁ ଅସିଲେ ଅପର-
ଚିତ୍ତ ରାଜ୍ୟକୁ ଅସିବା ତୁଳ୍ୟ ବୋଧ ହୁଏ, କ୍ଷୁଧା ହେଲେ
ମଧ୍ୟ ଲଜ୍ଜାବଶତଃ ପ୍ରକାଶ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଏପରି
ସ୍ଥଳରେ ଗୃହଣୀର ସୁଦୃଷ୍ଟି ନ ଥିଲେ ତାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟ
ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ।

ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଭ୍ରାତୃବଞ୍ଚେଦ
ଘଟେ । “ମୋର ସ୍ବାମୀ ଉପାର୍ଜନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ବସି ବସି
ଖାଉଥାନ୍ତି, ” ଏହିପରି ଜୀବନ୍ୟ ନୀତି ଭବିଷ୍ୟତ ମନରେ
ପୋଷଣ କରି ଭାଇରେ ଭାଇରେ ଚିରଦିନ ନିମନ୍ତେ ଅଶାନ୍ତିର
ସାଜ ରୋପଣ କରି ଦିଅନ୍ତି ଓ ପୃଥକ୍ ଅଳର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି
ନିଅନ୍ତି । ଈର୍ଷାନିପ୍ପତା ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ବାମୀ ବଡ଼ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ଯେଉଁ
ଗୃହରେ ସର୍ବଦା ହଂସା, ହେଷ, ରୋଷାବୋଷି ଓ କଳହାଦ
ଲଗି ରହୁଥାଏ, ସେ ଗୃହରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରହନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଯାହାଠାରୁ ସ୍ନେହ ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କର, ପ୍ରଥମେ
ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି କରିବାକୁ ହେବ । ଯଦି ସର୍ବବ୍ୟବହାର
କରି, ସେ ଯେତେ ମନ୍ଦ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତି ଅସତ୍
ବ୍ୟବହାର କରବ ନାହିଁ । ସ୍ନେହଦ୍ବାରା ପଶୁପକ୍ଷୀ ଆଦି ବର୍ଣ୍ଣାବୁଦ୍ଧ

ହୁଅନ୍ତି, ମାନବର କଥା ଶୁଣି, ପରର ଦୁଃଖ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ, ଅନ୍ୟର ଅବସ୍ଥା ସହିତ ନିଜର ଅବସ୍ଥା ଲଙ୍ଘନ କଲେ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖସ୍ୱପ୍ନ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବ । ସ୍ତ୍ରୀ ମାନଙ୍କର ହୃଦୟ କରୁଣ ସହଜରେ ମାୟା ଓ ସମବେଦନା ଜାତ ହୁଏ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି, “ଯେ ପରର ଦୁଃଖ ହରଣ କରେ, ଭଗବାନ୍ ତାହାର ଦୁଃଖ ହରଣ କରିନ୍ତି ।”

ସମଶୀଳା ହେବ । ଯେତେବେଳେ ଦୋଷର ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ହେବ, ଶିକ୍ଷା କରିବ ଉତ୍ତରାଳଠାରେ ତୁମ୍ଭେ କୌଣସି ଦୋଷରେ ଅପରାଧୀ କି ନା ? ଯଦି ତୁମ୍ଭେ ତାହାର ସାମାନ୍ୟ ଅପରାଧ ଯମା କରି ନ ପାର, ତେବେ ପ୍ରଭୁ ତୁମ୍ଭକୁ କାହିଁକି ଯମା କରିବେ ? ପ୍ରଭୁ ଯିଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ କହି-ଅଛନ୍ତି, “ଯଦି କେହି ତୁମ୍ଭ ଗାଳରେ ଚାପଡ଼ି ମାରେ, ତାକୁ ଅନ୍ୟ ଗାଳ ଦେଖାଇ ଦେବ ।” ଆହା ! କି ପ୍ରଶାନ୍ତ ହୃଦୟ ! ଏହା ପ୍ରକୃତ ଯମାର କାର୍ଯ୍ୟ । ମିତ୍ରସଙ୍ଗେ ପ୍ରଣୟ ସହଜସାଧ୍ୟ, ମାତ୍ର ଯେ ଶତ୍ରୁକୁ ନିଜର କରି ପାରନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଧନ୍ୟ । ଆବଦ୍ଧରୁ କାଟି ସମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସନ୍ତାନ, ସେ କାହାର ଦୁଃଖ ସହ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେ କେତେ ସ୍ନେହ, ଦୟା ଓ କୌଶଳ ସୂକ୍ଷ୍ମତାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣଜୀବନ ରକ୍ଷା କରୁଅଛନ୍ତି ! ତାଙ୍କର ଜୀବକୁ କଷ୍ଟ ଦେବା କି ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ ?

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁରେ ଗୁହ୍ୟତା ସହସ୍ପୃତାଶାଳିନୀ ହେବେ । ଉଲ୍ଲୋଭନା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ତାହାଙ୍କର ଉପକୃତ

ବ୍ୟକ୍ତିର କୃତୟତା, ଗୁରୁଜନଙ୍କର ଅନୁଚିତ ଶାସନ
 ସଂସାରରେ ଲାଭ କରିବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ, ସେ ଅବସ୍ଥାରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ
 ଧାରଣ କରିବ । ସଂସାରରେ କିଛି ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ, ଅବଶ୍ୟ
 ଦୁଃଖ-ଝମିର ଅବସାନରେ ସୁଖ-ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ହେବ ।
 କେବଳ ସେହି ସୁଖଦୁଃଖଦାତା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ମନ ଦେଇ
 ଧୀରପଦବିଶେଷତ୍ୱକ ସଂସାରପଥରେ ଚଳି ପାରିଲେ ଯଶସ୍ବି ନା
 ହେବ ।

ନାରୀମାନେ ରାଗ ପରତ୍ୟାଗ କରିବେ । କ୍ରୋଧ ସମ
 ରିଧି ହିଁ ଭୁବନରେ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଯାହାକୁ ସୁନ୍ଦର ମଣି ଓ
 ଯାହାର ସ୍ୱରୂପ ତୁମ୍ଭକୁ ମଧୁର ବୋଲି ବୋଧ କର, ରାଗ
 ସମୟରେ ଦେଖ ସେ ଗୋଟିଏ ରାକ୍ଷସ, ନେତ୍ରିବିମ୍ବାରତ ଅରକ୍ତ
 ମୁଖ କି ଭୟଙ୍କର ଦିଶୁଅଛି । ହଣା କଟା ଆତ୍ମହତ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି
 ସମସ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାର୍ଥର ମୂଳ କ୍ରୋଧ । ରାଗ ସମୟରେ ହସ୍ତ ପଦ
 ବାକ୍ୟ ସମସ୍ତେ ତାର ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ
 ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥାନ୍ତି । କ୍ରୋଧଦମନର ପ୍ରଧାନ ଉପାୟ—ସ୍ଥାନତ୍ୟାଗ
 କରିବା ବା ଗୁହାନ୍ତରେ ନିଦ୍ରାସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା, କୌଣସି
 ପୁସ୍ତକ ପାଠରେ ମନ ନିବିଷ୍ଟ କରିବା, ନଚେତ୍ ଦଶ, ପଚାଶ,
 ଶତ ବା ତତ୍ତଦ୍ୱର୍ତ୍ତ ସଖ୍ୟା ଗଣନାରେ ରତ ହେବା । ଏହା
 ଦ୍ୱାରା କ୍ରୋଧ ପରସ୍ତ ହୁଏ । ଯଦିବା ଆଉ କେତେବାର
 ଦେଖା ଦିଏ, ତାକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କଲେ ସେ ଆଉ ଦେଖାଯାଏ
 ନାହିଁ । ଗୁହାଣୀଗଣ କ୍ରୋଧ ଦମନ କରିବେ ଓ ଜହ୍ନକୁ
 ସଂଯତ କରିବେ ।

କେହି ଶକ୍ତିତା କଲେ ତାହାର ପ୍ରତିଶୋଧାକାଂକ୍ଷା
ଦମନ କରିବାର ନାମ ମନୁଷ୍ୟତ୍ବ, ପ୍ରକୃତପଦ୍ଧତିରେ ଚରୁର
କଲେ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ ।

ଏକ ଭଗବାନ ଚରଚରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ
ସର୍ବମୟ ଅଙ୍ଗୟୁ, ଦ୍ରୁ
କେବା ତୁମ୍ଭେ ମୁହିଁ କେବା ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର
କିଏ ପ୍ରିୟ ବା ଅପ୍ରିୟ ।

ନାରାଜାତି ଚିତ୍ତଜନନୀ, ସେମାନଙ୍କର ପର ଅପହାର ବା
ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର ଭାବତା ଅନୁଚିତ ।

ସଦମ ଗୁମ୍ଫା ବା ଗୁମ୍ଫାଣୀମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ
ବସ୍ତୁ, ଯେପରି ଉତ୍କଳ ଆଲୋକ ଦର୍ଶନ କରି ପତଙ୍ଗ-
ମାନେ ବିମୁଗ୍ଧଚିତ୍ତରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟମର୍ପଣପୂର୍ବକ ଭୟ ହୁଅନ୍ତି,
ସେପରି ମାନବ ସଦମସ୍ଥାନ ହେଲେ ଦୁଷ୍ଟ ପଦ୍ଧତିପୁର
କଳରେ ପଡ଼ି ଦର୍ପ ହୁଏ । ଦୁଷ୍ଟାଶୁ ଆରୋହଣ ଯେପରି
ଆରୋହଣ ବିପଥରେ ନିଏ, ତଦ୍ୱାରା ଲୋକସ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଦମନ
ନ କଲେ ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଲାଞ୍ଜିତ୍ୱ କରନ୍ତି ।
ମନୁଷ୍ୟତ୍ବ ଲାଭ ନିମନ୍ତେ ଲୋକସ୍ଥସଦମ ଆବଶ୍ୟକ । ଯେ
ଶାରୀରିକ ବଳଦ୍ୱାରା ଦୂର୍ବଳ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର, ପରସ୍ତାପ-
ହେତୁ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ସେ ବାଟେ ନୁହେଁ, ଯେ ଲୋକସ୍ଥ-
ମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱ ଅସୁବିଧାକୁ ଅତି ପାରନ୍ତି ସେହି ବାଟ ।

ହୁଣ୍ଡୁନାଗ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଏହା କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେପରି କହନ୍ତି ନାହିଁ, ଏପରି ଶିକ୍ଷା ପାଇଥାନ୍ତି; ସେହି ସମୟରୁ ସେମାନଙ୍କର ଧୀରେ ଧୀରେ ମାନସିକ ବଳର ମୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଓ ସ୍ୱପ୍ନମଣିଷା ମଧ୍ୟ ପାଇଥାନ୍ତି । ବୟୋବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗରେ ଯେତେ ଅନୁଶୀଳନ ହୁଏ, ତେତେ ଅମୃତମୟ ଫଳ ଫଳେ । ଯାହାକି ସ୍ୱପ୍ନମ ନାହିଁ, ସେ ମନୁଷ୍ୟ ନୁହେଁ; ସ୍ୱପ୍ନମସ୍ଥାନ ନରନାଗ କି ନ ପାରନ୍ତି ଏପରି ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ ନାହିଁ । ସୁଗୁହଣୀ-ଗଣ ସର୍ବଦା ବାକ୍ୟ, ମନକୁ ସ୍ୱପ୍ନ ରଖିବେ ଓ ପରିବାରସ୍ଥ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ଯେପରି ସ୍ୱପ୍ନମ ରଖିବେ, ତହିଁର ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ।

ନାଗମାନଙ୍କର ସହସ୍ପୃତା ଗୁଣ ଅଳ୍ପ, କୃଷିକମାନେ ଧାନ୍ୟ ବପନର ଫଳ ଆଶାନୁରୂପ ନ ପାଇଲେ ଯଦି କାର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି, ତେବେ କି ଉପାୟ ହୁଅନ୍ତା ? ବାସ୍ତୁ ଉଦ୍ଧୃକ୍ ଉଠିବା ମାହେଁବୁଝି ହୁଏ ନାହିଁ, ଏହା ସ୍ମରଣ କରି ଗୁହଣୀ-ଗଣ ପ୍ରଥମେ ନିନ୍ଦା, ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ, ଅନୁଚିତ ଶାସନ ସହ୍ୟ କରିବେ, ଯଦି ସୁଖ ଗୁଢ଼, ତେବେ ଅଗ୍ରେ ଦୁଃଖ ସହ୍ୟ, ଯଦି ପ୍ରଶଂସା ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ପ୍ରଥମେ ନିନ୍ଦା ସହ୍ୟ କରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ ବ୍ୟତିତ ହୁଅ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଦିନେହେଲେ ଜଗତ ଜାଣିବ, ବ୍ୟଗ୍ର ହୁଅ ନାହିଁ, ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୈର୍ଯ୍ୟ-ଶାଳିନୀ ହୁଅ ।

ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଅଭ୍ୟାସପର୍ବକ ଶିକ୍ଷା କରିବା ଭଲ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କଥା ରଚନ, ଏହା ରାଜରାଣୀ

ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶିକ୍ଷା କରିବା ଉଚିତ । ପତି ପୁତ୍ରକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ରକ୍ଷନ କରି ଭୁଞ୍ଜାଇବା ଯେ କି ସୁଖପ୍ରଦ, ତାହା ଭୁକ୍ତଭୋଗି ନା-ଗଣ ଜାଣନ୍ତି, ବୁଝାଇବାର ଅନାବଶ୍ୟକ । ଦ୍ଵାୟ ! ଆଜିକାଲି ଅନେକେ ରକ୍ଷନକୁ ଦୃଶ୍ୟ କରିନ୍ତି ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହେବ, ବନ୍ଧୁ ଓ ଶରୀର ମଇଳା ହେବ, ହାତ କଠିନ ହେବ, ଚକ୍ଷୁରେ ଧୂଆଁ ଲାଗିବ, ଏ ସବୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସେମାନଙ୍କର ସଦୃଶ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ନଳ ରାଜା ଓ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ରକ୍ଷନ କଥା ପୁରାଣରେ ଅଛି, ସେ ଦେଶର ନାଗମାନେ ଏପରି ହେବାର ଦୁଃଖ କଥା କାହାକୁ କହିବା !

ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ହୃଦୟାସୁରେ ଆହାର ବିଷୟରେ ଅନେକ ଶାସନ ଅଛି । ଗୁହେ ଗୁହେ ଗୋଟାଏ ଦୋଷ ଦେଖା ନାଏ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବା ଦାସଦାସୀକୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ନିଜେ ଆହାର କରନ୍ତି । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି, ଯେ ନିଜ ନିମନ୍ତେ ପାତ୍ର କରି ଆହାର କରନ୍ତି, ତହିଁରେ ପାତ୍ର ହୁଏ । ଆହାର ମନର ସାତ୍ତ୍ଵିକତା ଓ ଶରୀର ପୋଷଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବିଧେୟ । ପରିବାରସ୍ଥ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ଆହାର କରିବା କି ଘୋର ସ୍ଵାର୍ଥପର ବିଷୟ ନୁହେଁ ? ବିଷୟ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷିକ ରସନାର ପରିତୁଷ୍ଟି, ମାତ୍ର ତାହାର ପରିଶ୍ରମ ଫଳ ଭୟାନକ । ଏହିପରି ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ଵାର୍ଥପରତା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ଦୋଷ ହେଉ ଗୁଣ ହେଉ, ମନୁଷ୍ୟର ଅଭ୍ୟାସ ସଙ୍ଗରେ ଏପରି ମିଶିଯାଏ ଯେ, ବିଶେଷ ସୁନ୍ଦ୍ରତାରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଦୋଷ ଧରିଯାଏ ନାହିଁ । ସେ ନିଜେ ଭାବନ୍ତି, ଯେପରି ଥିଲା ସେପରି

ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଆକାଶ ପାତାଳ ପ୍ରଭେଦ ହୋଇ ଗଲଣି ।
 ଏହି ସକଳ ସ୍ଵାର୍ଥପରତା ହେତୁରୁ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏକାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ
 ପ୍ରଥା ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏହାକୁ ନିଜେ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ବିବେଚନା କଲେ
 ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ୟଦ୍ଵାରା କ୍ଷୁଦ୍ର ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେବ ନାହିଁ ।
 ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଭାବରେ ଏପରି ସାମାନ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ସ୍ଵାର୍ଥପରତା
 ସଦୃଶ କରାଯିବ ନାହିଁ । ଏପରି ହୋଇ କ୍ରମେ କଳହର ଉତ୍ପତ୍ତି
 ହେଲା ଏବଂ ଏକାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାର ପ୍ରଥା ଉଚ୍ଛେଦ ହେଲା ।
 ଆଦାର ବସ୍ତୁରେ ଆଦୂର କେତେ ଯାଏ ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି,
 ତଥୁ ବିଶେଷରେ କେତେ ନିୟମ ଅଛି, ମଦ ଖାଇଲେ ଯେପରି
 ନିଶା ହୁଏ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆହାରଦ୍ଵାରା ମଧ୍ୟ ଭଲ ବା ମନ୍ଦରେ
 ମନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, ତାହା ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆର୍ଯ୍ୟ ରୀତିଗଣ
 ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏକାଦଶୀ ଅର୍ଦ୍ଧ କେତେକ
 ତଥୁରେ ଫଳାହାର ବା ନିରାହାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଅଛନ୍ତି ।
 ଏତଦ୍ଵାରା ଦେହ ଓ ମନ ଦୁଇ ହୋଇ ଧର୍ମର ବିକାଶର
 ସହାୟ ହୁଏ । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ କହିଅଛନ୍ତି, “ଆତ୍ମ
 ଆହାର ସାଧ୍ୟ କରି, ଭବସାଗରୁ ଯିବୁ ତରି” ଅର୍ଥାତ୍ ଆତ୍ମାହାର
 ଦ୍ଵାରା ବେଶି ନିଦ୍ରା ନାହିଁ, ଶତ୍ରୁରସ୍ତରଣ ଆୟତ୍ତ ରହିବେ
 ଓ ଶରୀର ସ୍ଵସ୍ଥ ରହିବ, ଯୋଗାବଳମୁନରେ ବ୍ୟାଘାତ
 ହେବ ନାହିଁ । ଯେ ରସନାକୁ ଅଧୀନ କରି ପାରନ୍ତି, ଅନ୍ୟ
 ରସୁଗଣ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅଧୀନ ହୁଅନ୍ତି । ଭଗବତରେ ଅଛି,

“ଅସ୍ଵାକୁ ଯେବା ଜଣି ଥାରେ,
 ଜଗତ ଜଣି ପାରେ ହେଲେ ।”

ସେ ନିଜକୁ ଜଣି ପାରନ୍ତି ସେ ଜଗତକୁ ଜଣିବା ବାବଦ ନୁହେଁ । ଅର୍ଥ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟ କେବଳ ଶରୀରର ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ଧାରର ପ୍ରୟୋଜନ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଅନ୍ଧାରରେ ତେତେଦୂର ଲୋଭସମ୍ବରଣ କରିବା ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ସହଜସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ, ତେବେ ଗୁହ୍ୟତାରେ ଅନ୍ଧାରକଣ୍ଠୀ, ଅନ୍ଧାରର ଗୁଣାଗୁଣ ବିବେଚନା କରିବା ଓ କାହାକୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ପତ୍ନୀର ସାଧୁତା ରକ୍ଷା ନ ହେଲେ ପତିର ସାଧୁତା ରକ୍ଷା ହୁଏ ନାହିଁ । ଗୁହ୍ୟତା ସ୍ବପର୍ମପରାୟଣା ହେବେ । ନାଶମାନେ କର ନ ପାରନ୍ତି ଏପରି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ସୁଗୁହ୍ୟତାମାନେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ବିବେଚନାପୂର୍ବକ କରିବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ବିଷୟ ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ମହାଗ୍ରନ୍ଥ ହୋଇ ପଡ଼ିବ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଗୁହ୍ୟତାମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟୁତ ଦୋଷ ଏହି ଯେ, କନ୍ୟା ଯାହାକିରେଭଲ ଓ ବଧୂ ଯାହାକିରେ ମନ୍ଦହୃଦ୍, ଏହା କି ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ ? ବଧୂ କି କନ୍ୟାସ୍ଥାନୀୟା, ସ୍ନେହର ପାତ୍ରୀ ନୁହେଁ ? ସୁଦୃଢ଼ପୁର ନିନ୍ଦାର ଶ୍ରେୟସେ ସଙ୍ଗେ ନିଜର ମଧ୍ୟ ନିନ୍ଦା ପ୍ରକାଶ ହୁଏ । ବଧୂମାନେ ଥରେ ନିଜ ପାଇଲେ ଆଉ ସୁକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଗ୍ରହାନ୍ତିତା ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଥରେ ପ୍ରକାଶ ହେଲେ ସେ ନାମ ଯାଏ ନାହିଁ । ଶାଶୁ ଭାବନ୍ତି, ବହୁତ ତାଙ୍କର, କିନ୍ତୁ ବହୁ ଭାବନ୍ତି, ନିଜେ ସ୍ବାମୀର ଓ ସ୍ବାମୀ କେବଳ ତାଙ୍କର ନିଜସ୍ବ ଓ ସ୍ବାମିଧନ . ତାଙ୍କର, ଶାଶୁ କାହିଁରେ ଗଣ୍ୟ

ନୁହନ୍ତି । ଧୂଳି ଧୂଳି ! ସେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଶତଧୂଳି, ଯେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ
 ଚଳନ୍ତି ପ୍ରାୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୁହକରେ ପଡ଼ି ମାତାର ଅବମାନନା କରେ !
 ଯେତେବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ପରିଚୟ ନ ଥିଲା, ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ,
 ଶୋକ, ଶୀତାବସ୍ଥାରେ କିଏ ଲଳନପାଳନ କରି ଅସି-
 ଅଛନ୍ତି ? କାହା ସ୍ନେହରେ ପାଶ ରହିଥାନ୍ତି ? ମାତୃସ୍ନେହ ନୁହେଁ
 କି ? ପୁରୁଷମାନେ ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ଉପରେ ସମସ୍ତ ଦୋଷ ଦେଇ
 ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାନ୍ତି, ମାତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ପୁରୁଷମାନେ
 ତହିଁରେ ପୁରା ଦୋଷୀ ଅଟନ୍ତି । ସେମାନେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ
 ଶାସନ କଲେ ସେମାନେ କି ଶାଶୁକୁ ଅବମାନନା କରିବାକୁ
 ସହସୀ ହୁଅନ୍ତି ନା ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଭ୍ରାତୃ ବିଚ୍ଛେଦ
 ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଵାଧିପତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସଫାରରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଅନ୍ତି ?
 ହାୟ ! ପୁରୁଷମାନେ ବାହାରେ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ହେଲେ
 କଣ ହେବ, ଘରର ଅଶାନ୍ତି, କଳହାଦି ଦୁଃଖକରଣରେ
 ଅଗମ । ସତ୍ତ୍ଵରେ ବାକ୍ୟବାର ହେଲେ କି ଲଭୁ ଅଛି ? ଯେ
 ଗୁହଣୀର ଭଲ ମନ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ କଥା ପଦେ କହି
 ନ ପାରେ । ଏଥିରେ କେବଳ ସ୍ତ୍ରୀଜାତିକୁ ଦୋଷ ଦେଲେ
 କଣ ହେବ ? ପୁରୁଷମାନେ ନିଜେ ଚିତିତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ସ୍ତ୍ରୀ-
 ଶିକ୍ଷାର ସୁବିଧାବସ୍ଥା କରନ୍ତି, ତେବେ ସଫାରରେ ସୁଖ ଶାନ୍ତି
 ବିରାଜମାନ କରିବ ।

ସଫାରଟା ପ୍ରତିଧୂନୀ ସ୍ଵରୂପ, ନିଜେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ଯେଉଁସ
 ବ୍ୟବହାର କରିବ, ପଶ୍ଚାତରେ ସେଉଁସ ବ୍ୟବହାର ଅନ୍ୟ-
 ଠାରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ପାଏ । ଗୁହଣୀମାନେ ନିଜ ଶାଶୁ ଶ୍ଵଶୁର ପ୍ରତି

ଯେପରି ବ୍ୟବହାର କରୁଥାନ୍ତି, ପରେ ନିଜ ବହୁଆସିଲେ
 ସେ ଉଣା କଳନ୍ତର ସହୃଦ ଶୁଣି ଦିଏ କି ନା ? ତେବେ—
 ବେଳେ ଠିକ ହୁଏ ତ ? ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ପିତାମହ ମୁଖରୁ
 ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ଶୁଣିଥିଲି, ତାହା ଏହି—“ଗୋଟିଏ ଧନିର
 ସ୍ତ୍ରୀର, କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ, ଦାସଦାସୀ ଧନ୍ୟାନ୍ୟ
 ଇତ୍ୟାଦିରେ ଗୁହୁଡ଼ି ପୂର୍ଣ୍ଣ, ବେଶ୍ ଅନନ୍ଦରେ ସମୟ କଟେ, ମାତ୍ର
 ଗୁହକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ମାତା ପିତା ନିଜର ସୁଖର ହୋଇ ଗଲେଣି,
 ସ୍ତ୍ରୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁହର ଗୁହଣୀ ଓ ସଙ୍ଗମସ୍ତ୍ରୀ, ତାଙ୍କର ଅବେଶ-
 ମତେ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ (ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କୁ) ଖଣ୍ଡେ ପଥରରେ
 (ଘରେ କଂସା ବାସନର ଅଭାବ ନାହିଁ) ଗୁହର ଗୁହଣୀ
 ଭୂଲ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ଆହାର ଦିଆଯାଏ , ଶୟନାଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା
 ମଧ୍ୟ ତଦ୍ୱୟ । ଦାସ ଦାସୀଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟର ଆଶା ହେଲେ ଅଛି,
 ସେମାନେ ତ ଆଉ ସେଥିର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି, କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ
 ମଧ୍ୟ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏପରି ଭାବରେ ସମୟ କଟୁଥାଏ ।
 ଉକ୍ତ ଗୁହକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଗୋଟିଏ ପୌତ୍ର ଅଛନ୍ତି, ସେ ପିତାମହ ଓ
 ପିତାମହା ଉପରେ ଯେ ସବୁ ଅତ୍ୟାଚାର ହୁଏ ଭଲଭାବରେ
 ଅଲୋଚନା କରନ୍ତି ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମାରି ରଖିଥାନ୍ତି । ଦିନେ
 ଗୋପନରେ ତାଙ୍କ ଅଜ୍ଞା ଅଭିଜ୍ଞ କହିଲେ, “ତୁମେ ଦୁହେଁ ପଥର
 ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ କାଲିକି ମାଜିଲା ଦେଲେ ଭାଙ୍ଗି ଦେବ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ-
 ମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୂଷ୍ଟାଇବି ।” ପରଦିନ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ଦୁହେଁ
 ପୌତ୍ରଙ୍କ ମତାନ୍ତରାଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ଗୁଣମଣି ପୌତ୍ର ଦୌଡ଼
 ଆସି ସ୍ତ୍ରୀ ପିତା ମାତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କହିଲେ, “କଣ କଲ, ପଥର

ଦୁଇଖଣ୍ଡେ ତ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ, ମୋ ମା ବାପକୁ ମୁଁ କାହିଁରେ
 ଖାଇବାକୁ ଦେବ ?” କହି । ଓ ଗୃହଣୀ ସୁନ୍ଦରୀରୁ ଏପରି
 କଥା ଶୁଣି ବହଲେ, “କାହିଁକି ? ଆମର ଘରେ କି କଂସା-
 ବାସନ ନାହିଁ ଯେ ପଥୁରରେ ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ
 ଦେବୁଁ ?” ସୁନ୍ଦରୀ ଉତ୍ତର କଲେ, “ଘରେ ତ ଅଛି, ତେବେ ମୋ
 ଅଳା ଆଉଁସ କାହିଁକି ପଥୁରରେ ଦାସ ଦାସୀ ବଳି ଖାଇ-
 ବାକୁ ଦିଅ ?” ପିତା ମାନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଫିଟିଲା, ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀଙ୍କର
 ଦୁଃଖ ଗଲେ, ସେଦିନୁ ସେମାନେ ଉତ୍ତମ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଉତ୍ତମ
 ଶଯ୍ୟା ପାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କର ପରଚର୍ଯ୍ୟା ନିମନ୍ତେ କେତେ
 ଚୁକର ଚୁକରଣୀ ନିୟୁକ୍ତ ହେଲେ ।” କହି । ଓ ଗୃହଣୀ-
 ମାନେ ଏହି ଗଲ୍ଲଟି ସ୍ମରଣ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ । ଏହା
 କେବଳ ଗଲ୍ଲ ନୁହେଁ, ଏ ଦୁଃଖ ସଂସାରରେ ନିତ୍ୟ ନିତ୍ୟ
 ଦେଖା ଯାଉଅଛି ।

ପତିଭକ୍ତି ।

ବାଳକାଗଣ ଶୈଶବାବସ୍ଥାରେ ପିତାମାତାଙ୍କ ଅଧୀନ ଥାନ୍ତି ।
 ସେ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଜନନୀର ସ୍ନେହାଞ୍ଚଳ ଓ ପିତାର
 ସ୍ନେହ, ଭାଇ ଭଗିନୀ ପରସ୍ପରର ଭକ୍ତି ପ୍ରୀତି ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର

ସାବଧାନ । ଯେତେ ଜ୍ଞାନୋନ୍ମେଷ ହୁଏ, ତେତିକି ସୁଖର ଲାଭ ନା
କରି ମୃଣ୍ମୟର ପ୍ରତିକଳ୍ପା କରି ଗୋଟିଏ ସଂସାର କଳ୍ପନା
କରନ୍ତି । କ୍ରମେ ପିତାମାତା ବା ଭ୍ରାତା ଭଗିନୀର ସ୍ନେହ
ସମ୍ପର୍କକୁ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଦାନ କରି ନ ପାରେ ଯେପରି ସେମାନଙ୍କର
ପ୍ରାଣ ଆହୁର କରି ଚାହେଁ ।

ବିବାହ ପରେ ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ଚରଣଦ୍ୱାରା ଘଟେ ।
ଯେଉଁ ହୃଦୟରେ ଏତେବଳ କେବଳ ପିତାମାତାଙ୍କ ଆସନ
ସ୍ଥାପିତ ଥିଲା, ଆଜି ସେଠାରେ ଆଉ ଜଣେ ଦେଖା ଦେଲେ,
ସମସ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଆଛାଦନ କରି ନବାଗତଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ହୃଦୟ
ପରିତ୍ୟଜେ । ପିତାମାତାଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାଣ ଖୋଲି କଥା କହିବାକୁ
ଯେତେବେଳେ ସଙ୍କୋଚ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ତେତେବେଳେ
ଏହି ନବୀନ ମୂର୍ତ୍ତି ଆସି ହୃଦୟ ଆଛାଦନ କଲେ, ଏହାଙ୍କ-
ଠାରେ ସଙ୍କୋଚ ନାହିଁ, ଅନ୍ତରର ଗର୍ଭର ପ୍ରଦେଶ
ଖୋଲି ସୁଦ୍ଧା ଉଠି ନାହିଁ, ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ହୃଦୟ କି ବୋଲି
ସମ୍ବୋଧନ କରି ଉଠୁ ହେବ । କୋପ ହୁଏ ଶତହୃଦୟ ହେଲେ
ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ପ୍ରେମର ଉଠୁ କରନ୍ତା ।

ଏହିପରି ନାଗହୃଦୟରେ ପଡ଼ିବାରୁ ଜାତ ହୁଏ । କି କହ
ଲେକରେ ବା ପରଲେକରେ କୁଳସ୍ୱାର୍ଥ ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠବନ୍ଧୁ ଓ
ପରମ ଗୁରୁ । ଦେବପୂଜା, ଦାନ, ବ୍ରତ, ଉପବାସ ପ୍ରଭୃତି ପତିସେବା
ଧର୍ମର ଷୋଡ଼ଶାଂଶରୁ ଏକଅଂଶ ନୁହେଁ । ସ୍ୱାମୀ ପୂଜିତ ହେଲେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୂଜିତ ହୁଅନ୍ତି, ପତିରୁପଧାରୀ ନିଜେ ବିଷ୍ଣୁ ପତିବ୍ରତା-
ପାଳକର ସମସ୍ତ ବଡ଼ ଅର୍ଥ । ଯେ କାୟମନବାକ୍ୟରେ ପତିସେବା

କରନ୍ତି, ସେ ଅନ୍ତେ ସ୍ଵାମୀ ସଙ୍ଗେ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ଯାନ୍ତି । ଶାସ୍ତ୍ରକାର
ରମଣୀମାନଙ୍କୁ କହିଅଛନ୍ତି —

“ପଦ୍ମପ୍ରିୟହୃଦେ ସ୍ଥିତା ସ୍ଵାଗୁରୁ ସଂଯତେନ୍ଦ୍ରିୟା ।

ଇହବାର୍ତ୍ତମବାପ୍ନୋତି ପ୍ରେତ୍ୟ ଗୁନ୍ ପରଂ ସୁଖଂ ।”

ଅର୍ଥାତ୍, ଯେ ନାରୀ ପଦ୍ମକ ପ୍ରିୟ ଓ ମଙ୍ଗଳ କାୟାରେ
ଅସୁବଳ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ଓ ସଦାଗୁରୁଣୀ ଓ ସଂଯତେନ୍ଦ୍ରିୟା
ହୁଅନ୍ତି, ସେ ଇହଲୋକରେ ଅତୁଳ କାର୍ତ୍ତି ଓ ପରଲୋକରେ
ପରମ ସୁଖ ଲଭ କରନ୍ତି ।

ଯେଉଁ ନାରୀ ସ୍ଵାମିଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ କ୍ରମେ, ସ୍ଵାମୀ
ନିମନ୍ତେ ସର୍ବସ୍ବ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ କାଚରା ନୁହେଁ, ସ୍ଵାମି-
ଦର୍ଶନରେ ପୁଲକିତା ହୁଏ ଓ ସ୍ଵାମିଙ୍କ ଅଦର୍ଶନରେ ଜଗତ
ଶୂନ୍ୟ ମଣେ, ସ୍ଵାମିଙ୍କ ଗୁଣ ଗୁଣି ଯାହାର ହୃଦୟ ଉତ୍ସ୍ଵିତ ଓ
ପଦ୍ମନିଜା ଶୁଣି ମର୍ମାନ୍ତକ କଷ୍ଟ ପାଏ, ସ୍ଵାମିଙ୍କ ଶିଶୁନ ପରେ
ଶୟନ ଓ ଉତ୍ଥାନ ପୂର୍ବରୁ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରେ, ଶାସ୍ତ୍ରକାରଗଣ
ଜାହାକୁ ଅନୁରକ୍ତା ବା ସାଧୁ ନାରୀ ବୋଲି କହିଅଛନ୍ତି ।

ଯେଉଁ ନାରୀ ପଦ୍ମ ପ୍ରତି ଯତ୍ନ ଓ ବକ୍ଷୁଗଣଙ୍କୁ ଅନାଦର
କରେ, ସ୍ଵାମୀ ପୂର୍ବରେ ଶୟନ ଓ ପରେ ଉତ୍ଥାନ କରେ,
ସ୍ଵାମିର ଅଜ୍ଞାପାଳନରେ ଶିଥିଳପ୍ରସୂତା, ସଦା ଆସୁରମାନ ଓ
ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ କରେ, ସ୍ଵାମୀ ପ୍ରତି ଭ୍ରୂହୀ ଓ ମୁଖରଙ୍ଗୀ କରି
ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରେ, ସେ ରମଣୀ ବରକ୍ତ ନାମରେ ଅଭି-
ଧେୟା ।

ପରିସ୍ରାବ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସଙ୍ଗତ; କେବଳ ସାଧ
କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଦୂରତ ହେଲେ ହେବ ନାହିଁ, ପାପବିପ୍ଳବ ମନରେ
ଭବିଳେ ସଙ୍ଗତ ରକ୍ଷା ହୁଏ ନାହିଁ । ଦୁଃଖର ଚିନ୍ତା, ସଙ୍ଗତର
ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅର୍ଥ ଅନେକେ ମନେ କରନ୍ତି । ଯେ ସଙ୍ଗ, ସ୍ବାମୀ
ତାହାର ସର୍ବସ୍ବ । ସ୍ବାମିବିନା ସେ କିଛି ଲାଗେ ନାହିଁ, ଜାଣିବାକୁ
ମଧ୍ୟ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ସ୍ବାମୀ ତାହାର ପରମାର୍ଥ ଦେବତା ।
ସ୍ବାମୀ କୁରୁପ, ହୁଷିତ ହେଲେହେଁ ତାହାଠାରେ ପରମ
ସୁନ୍ଦର, ଘନ ସ୍ଥାନ ଅନାଥ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାଠାରେ
ରକ୍ତରାଜେଶ୍ବର, ସ୍ବାଧୀ ମୂର୍ଖ ଜ୍ଞାନସ୍ଥାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାଠାରେ
ପଣ୍ଡିତଭୂତାମଣି । ସ୍ବାମିଙ୍କ ଭିକାରୀକୁ ଶାକାଳ ଦାନାନ୍ତରେ ତାହା
ପକ୍ଷରେ ଗୋଡ଼ଗୋଷ୍ଠର ଗଜଭୋଗ, ସ୍ବାମିର ଲକ୍ଷ୍ୟ କୁଟୀର
ତାହା ପକ୍ଷରେ ଶୁଷ୍କ-ଅନ୍ଧାର, ସ୍ବାମିସମ୍ବଳାସରେ ବୃକ୍ଷତଳର
ଦୁର୍ଗନ୍ଧର ସଙ୍ଗର ଦୁଷ୍ଟଫେନର ସୁକୋମଳ ଶଯ୍ୟା । ଦାସାୟତ୍ତୀ
ସଙ୍ଗ ଏଥୁ ନିମନ୍ତେ ନିଜର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭଗିନୀମାନଙ୍କ ଅତୁଳ
ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଦୃଢ଼ପାତ ନ କରି ସ୍ବାମୀ ସେହି ଶୁଣାନବାସୀ
ଭିକାରୀ ଭେଳାନାଥଙ୍କ ସେବାରେ ନିଜକୁ ସୁଖିନୀ ମଣି-
ଥିଲେ ଓ ପରେ ପିତାଙ୍କ ଯୁଗରୁ ପଡ଼ିଥିବା ଶ୍ରୀରାମ କରି ଶରୀର
ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଜନକଦୁହିତା ସୀତା ଶୁକ-ହାଲକା ପର-
ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ସ୍ବାମୀ ସଙ୍ଗରେ ଶାସନବଳୁର କଣ୍ଠକପରପୂର୍ଣ୍ଣ
ଭାଷଣ ଅରଣ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରୁ କରୁ ସତରଞ୍ଜିତାହାହୋଇ
ସୁଦ୍ଧା ନିଜକୁ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ମଣିଥିଲେ ଓ ସଙ୍ଗ ଦମୟନ୍ତୀ
ସୁପତି ଜଳଭାଗ ସଙ୍ଗରେ ଏକବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି ବନକୁ ଯାଇଥିଲେ ।

ମିଥ୍ୟା ଅବଶ୍ୟାସ ଓ ବୃଥା ଅଭିମାନ ପଦବ୍ରତର ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ ଅଟେ । ଅନେକ ନାରୀ ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରତି ଅବଶ୍ୟାସ ଓ ଅଭିମାନ ପୋଷଣ କରି ସ୍ୱାମିପ୍ରେମ ହରାଇଅଛନ୍ତି । ଯଦବା ସ୍ୱାମୀ ନିଜ ବୃଦ୍ଧିବୋଧରେ ବୃଥାରେ ଗମନ କରନ୍ତି, ସତ ନାରୀ ତାଙ୍କର ଗୁରୁପଦ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ସମ୍ପୃକ୍ତ ବ୍ୟବହାର, ବୋମଲ ବାନ୍ଧ୍ୟତାକୁ ସ୍ୱାମିଙ୍କ ଚିତ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି କରିବେ । ସତର କିନ୍ତୁ ଅସାଧ୍ୟ ନାହିଁ — କେବଳ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ସହସ୍ତତା ଗୁଣ ଅଶ୍ରୟ କରିବାକୁ ହେବ ।

ସତ ନାରୀ ନିଜର କିଛି ରଖିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ୱାମିଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ନାକର ଇଚ୍ଛା, ସ୍ୱାମିଙ୍କ ସୁଖ ଦୁଃଖ ତାଙ୍କର ସୁଖଦୁଃଖ । ସ୍ୱାମିଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସତ ମଧ୍ୟ ମୃତଭାବରେ ଏ ଜଗତରେ ଅବସ୍ଥାନ କରେ । କେବଳ ଅଧିକ ଅନାୟତ୍ତ ବୋଲି ଶରୀର ବୁଝାଏ; ମାତ୍ର ସ୍ୱାମୀ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାର ସୁଖ ଶାନ୍ତି, ସମସ୍ତ ଭୋଗ ଭସ୍ମ ହୋଇ ପାଇଥାଏ । ସ୍ୱାମି-ସ୍ତ୍ରୀ-ସମ୍ବନ୍ଧ ଶତକ ନିମନ୍ତେ ନୁହେଁ — ଏହା ଅନନ୍ତ କାଳ ନିମନ୍ତେ । ସତ ସ୍ୱାମିର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସ୍ୱକା ହିଁ ପ୍ରାପ୍ତି ଅଗା ତ୍ୟାଗ କରେ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ ନାରୀ ପରଲୋକରେ, ଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ସେହି ଶ୍ରୀଚରଣ ପାଇବା ଆଶା ରଖି ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରତି ଋୟ ଓ ଭକ୍ତି ରଖି ପୃଥିବୀରେ କାର୍ଯ୍ୟ-ତତ୍ପର ହୁଏ । ସ୍ୱାମିଙ୍କ ଆସ୍ୱାର ସଦ୍‌ଗତ ନିମନ୍ତେ ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଉପଦେଶସମୂହ ଯତ୍ନସହ ପାଳନ କରେ । ବିଶ୍ୱାସ ରଖେ, ପରଲୋକଗତ ସ୍ୱାମୀ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ହୃଦୟ ଦେଖୁଅଛନ୍ତି ।

ସାଧୁ ନାଶର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସ୍ବାମୀ ଅଗରେ ପିତାଙ୍କ ପ୍ରଭୁତ୍ବ
 ଓ ନିଜର ପିତୃଗୃହର ସୁଖ ଚେମା ଦେଖାଇବେ ନାହିଁ ।
 ତଦ୍ବାରା ସ୍ବାମିଙ୍କ ଅପମାନ କରିବା ତୁଲ୍ୟ ହୁଏ । ତଦ୍ବାରା
 ବହୁ ଲାଭ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ, ବାରିଶ ରାଜକନ୍ୟାକୁ ଶୁଣି ବୋଲି-
 ଯାଏ ନାହିଁ—ରାଜାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଶୁଣି ବୋଲିଯାଏ । ସ୍ବାମିର ଧନ,
 ସ୍ବାମିର ଭାଗ୍ୟ ନାଶର ଶ୍ରେଣୀ—ଏକମାତ୍ର ସ୍ବାମୀ ନାଶର ସୁଖ-
 ଶାନ୍ତିମୋକ୍ଷଦାତା । ଜଣେ ଜଣେ ବୃକ୍ଷସ୍ତରବଶବର୍ତ୍ତୀନା ଯୁବକ
 ସ୍ବାମିର ପ୍ରେମ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ନାନାପ୍ରକାର
 ଦାବି କରି ବିରକ୍ତ କରନ୍ତି । ଏହାଦ୍ବାରା ସେମାନଙ୍କର ଯେ
 କେତେଦୂର ଯିବ ସ୍ବରାଜ୍ୟ ହୁଏ, ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବୃକ୍ଷ-
 ପକ୍ଷର ଶିଶୁର ତୁଳ୍ୟ କ୍ରମେ ସ୍ବାମିପ୍ରେମ ଦ୍ବାରା ପାଏ । ଅଳଙ୍କାର
 ଅତି ନିମନେ ସ୍ବାମିଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଯଦି ତାଙ୍କର
 ମାଧ୍ୟ ଥାଏ, ସ୍ନେହ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ସ୍ନେହରେ ଦେବେ ।
 ଯଦି ଯଥାର୍ଥ ସ୍ନେହ ପାଇବାକୁ ଚାହୁଁ, ପ୍ରଥମେ ଅସ୍ବଚଳ ପ୍ରଦାନ
 କର; ଅଭିମାନ, ଅବିଶ୍ବାସ ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ
 ସ୍ବାମିସେବା କରି ସ୍ନେହବାକ୍ୟଦ୍ବାରା ତାଙ୍କ ମନ ତୁଷ୍ଟ କଲେ
 ସ୍ବାମୀ ଅନୁଗତ ଜନ ପରି ହେବେ, ସ୍ବାମିଙ୍କ ସ୍ବାମିବଶୀକରଣର
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନ୍ତ୍ର । ଯନ୍ତ୍ର ତନ୍ତ୍ର ଚେର ମୂଳ ଅର୍ଥ ବୁଝା । ନିଜେ ସୁବେଶ
 ହୋଇ ଅଳଙ୍କାର ବିନି ସ୍ବାମିମନହରଣ ଚେଷ୍ଟା ବୁଝା,
 ତଦ୍ବାରା ଅହର ନିତି, ବାହ୍ୟ ଗୁହ୍ୟତାବୁଧ ମୋଡ଼ କଟିଗଲେ
 ଅବ୍ୟକ୍ତର ହୃଦୟ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ତେତେବେଳେ ଯଦି ସ୍ବାମୀ
 ସ୍ବରୂପ ନ ଦେଖନ୍ତି, “ମୋତେ ରୁପ ଦେଖାଇ ଦୁଇଥରୁ”

ଭାବିବା ଅସୁଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯୌବନର ରୂପମୋହ ବା କେତେ
ଦିନ ରହେ ? କିନ୍ତୁ ପଦ ସ୍ଵାମୀ ଅସତ୍ ହୁଅନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ
ସଂଗୋଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ ହେବ—ବେବଳ ସ୍ତ୍ରୀବଳ ତୁଲ୍ୟା ହେବ
ନାହିଁ । ଯେ ସତୀ, ତାଙ୍କର ସ୍ଵାମୀ ବା କେତେ ଦିନ ଅପରିଷ୍ଟ ରହି
ପାରନ୍ତି ? ସତୀ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଭଲ ବୁଝି ପାରନ୍ତି, ତାହା
ଲେଖିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ।

ଜଣେ ଜଣେ ନାରୀ ସ୍ଵାମୀ ଠାରେ ଶାଶୁ, ଶଶୁର, ଦଥର,
ନନ୍ଦନମାନଙ୍କର ଦୋଷ ଅତି କହି ନିଜେ ପ୍ରିୟପାତ୍ରୀ ହେବାକୁ
ବୁଝାନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ଗତ, ଜଗନ୍ନାଥ ବୁଝି ଅତ୍ ନାହିଁ । ଏ
ବୁଝି ମଧ୍ୟ ବହୁସ୍ଥାନରେ ସଫଳ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ପଦକ୍ରମର
ଦୁଷ୍ଟାନ୍ତ ନୁହେଁ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଏକାଲବର୍ତ୍ତୀ ପରିଚାରର
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ସତୀ ନାରୀ ସ୍ଵାମୀର ପିତା ମାତାଙ୍କୁ
ସ୍ଵ-ପିତାମାତା ଜ୍ଞାନ କରି ସ୍ନେହମୟୀ ହେବେ । ସ୍ଵାମୀ ଉପାସ୍ୟ
ଦେବତା, ଦେବତାଙ୍କଠାରୁ ପିତାମାତା ଅଦୃଶ୍ୟ ପୂଜନୀୟ ।

କର୍ତ୍ତୃମାନ ବାଳର ଧନଶାଳୀ ନବ୍ୟଶିକ୍ଷିତା ନାରୀଜଗ
ସ୍ଵାମିସେବା କରିବାକୁ କର୍ଣ୍ଣାକ ମନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ବୃକ୍ଷର
ବୃକ୍ଷରାଣୀମାନେ ସ୍ଵାମୀ ନିମନ୍ତେ ରଜନ ଓ ପରିବେଶନ କରନ୍ତି,
ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସେମାନେ ସମାଧାନ କରନ୍ତି । ଏହା କି ଅସେପର
ବିଷୟ ! ନାରୀ ତ ସ୍ଵାମୀର ଦାସୀ ମାତ୍ର । ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି,
ଲୋକମାତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନିଜେ ନାରୀମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ପଦସେବା କରନ୍ତି ।
ହିନ୍ଦୁ ନାରୀମାନେ ନବ୍ୟ ସତ୍ୟା ଭବ୍ୟା ନ ହୋଇ ହିନ୍ଦୁ

ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଉପଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଯତ୍ନସହ ପାଳନ କଲେ ଶ୍ଵରତର ପୂର୍ବ ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଗୌରବ ସ୍ଵପାତରେ ବିରାଜିତ ହେବ । ଏହା ଲେଖିବା କାହୁଁଙ୍କ ମାତ୍ର ।

ମୁଁ ନବ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ବିଶ୍ଳେଷୀ ନୁହେଁ, ତହିଁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଢେଙ୍କ ଅନୁଲୋଚନ କରିବା ମୋର ସାଧ୍ୟାଟେ; କିନ୍ତୁ ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ବୁଦ୍ଧିରେ ଏହି ସଂକୀର୍ତ୍ତ କରିଅଛି, ଯେଉଁ ନାଗରଣ ପୂର୍ବଦୃଶ୍ୟ ଅର୍ଥ୍ୟ ନାଗମାନଙ୍କ ଦୁଇ ସ୍ଵେଦମୟୀ, ପତିତସ୍ଵୟୀ ଓ ଧ୍ୟା ଶୀଳା ହେଲେ ପୂର୍ବ ଶାନ୍ତି ଅଗତ ହୁଅନ୍ତା । ହିନ୍ଦୁନାହିଁ ବୁଝେମାନେ ହିନ୍ଦୁ ନାଗହିଁ ହୁଅ; ବେଶି ଶିକ୍ଷିତା ହେଲେ ମଙ୍ଗଳ କଥା । ପ୍ରଥମେ ରଜନ ଶିକ୍ଷା ଶେଷ କରି ପରେ କଳ୍ପ ବୁଣି ଶିଖ; ପ୍ରଥମେ ମହାଭରତ ରାମାୟଣ ପାଠ କରି ତହିଁର ଉପଦେଶ ସରଣ ରଖି କରିବିଜ ଆୟୁର୍ବେଦୀୟ ପୁସ୍ତକ ପାଠ ଏବଂ ସନ୍ତାନ ଓ ଭୋଗିମାନଙ୍କର ସେବାପ୍ରଣାଳୀ ଶିକ୍ଷା ପରେ ବିଦେଶିନୀ ରଂଗତ ମହିଳାମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଯୋଗିନୀ ହେଲେ ଶ୍ଵରତର ମଙ୍ଗଳ ।

ସମାପ୍ତ ମନ୍ତ୍ର

